ЯЗЭП ПАЛУБЯТКА

ПРЫГОДЫ МАРМУЛКА

ЯЗЭП ПАЛУБЯТКА

ПРЫГОДЫ МАРМУЛКА

АПОВЕСЦЬ

Ліда
“Пружмень”
2023 г.

Язэп Палубятка. Прыгоды Мармулка. Аповесць. На беларускай мове. Ліда, ПУП “Пружмень”, 2023. 84 с.

Аповесць падае замалёўкі з кругаверці падзей першай паловы 90-х гадоў XX стагоддзя. Яшчэ ходзяць “зайчыкі”, і пад выспяткамі лёсу галоўны герой, выпускнік філфака слыннага ў свеце ўніверсітэта, сам, як той заяц, туляецца па сталіцы маладой дзяржавы і разпораз уваходзіць у стасункі з самымі рознымі, добрымі ў большасці, сваёй людзьмі. А дзе трапляюцца не зусім добрыя, то яны не вінаватыя - жыццё такое.

Тэхнічны рэдактар: Станіслаў Суднік.
Карэктура аўтарская.

Светлай памяці сапраўдных сяброў,
надзейных паплечнікаў
Аляксея і Юрыя Сабасцянаў
прысвячаю

АД АЎТАРА

Паўстаў стэаратып, што гісторыю робяць палітыкі. Яно недзе так. Толькі мая мама пра тое мела сваю думку. На ўсе іх дзеі было ў простай кабеты слушнае меркаванне: каб іх аброба абрабіла. Як і спакон веку, так і зараз, палітыкі тую гісторыю робяць хцівасцю да грошай, славы, надутага гонару. Чыніцца тое подкупам, крывёю нявінных ахвяр, даступнай ласкай працавітых на тое дыктатарак і г. д.

Яшчэ больш недарэчным паўстае меркаванне, што гісторыю пішуць гісторыкі. Не варта прыводзіць бязмерную колькасць супярэчлівых таму фактаў. Аднак, засведчу адзін, яскравы прыклад. Ён гаворыць пра іх хлусню. Гісторыкі адзін у другога перапісваюць показкі, быццам болей за тысячу гадоў былі сведкамі тых падзей. Падзей, як прыклад, жахлівага і змрочнага часу старажытнага Егіпту, калі галодныя рабы цягалі тонныя камяні на вялікую вышыню для пабудовы

пірамідаў. Пэўна, галадуха ім сілы надавала, што яны спраўляліся з тым лепш, чым сучасныя высотныя краны.

Усё гэта надуманае. Сапраўдную гістрыю пішуць сатырыкі. Толькі яны праўдзіва асвятляюць свой час і падзеі.

Чытайце сатыру! Чытайце і будзеце як сведкамі гісторыі, так і яе стваральнікамі!

Смейцеся! Тым самым вы надасце сабе здароўя і пасееце ў тлумныя галовы недаверкаў зерне будучых усходаў дабрачыннасці, справядлівасці ды надзеі на лепшую будучыню.

Зараз мы пачынаем шэраг выданняў пра сучасную гісторыю, без сумневу самую праўдзівую. Яе пішуць сатырыкі, людзі без хцівасці, без якіх небудзь амбіцый.

РАЗВІТАННЕ З АЛЬМА МАТЭР

Дзень урачысты і сумны. Здадзены апошні (дзяржаўны) іспыт, уручаны дыплом, чакаецца апошняя студэнцкая папойка. Ужо не ты, а нехта іншы будзе выразаць сцізорыкам ды размалёўваць шарыкаваю ручкаю лёсавызначальныя надпісы, як "Маё эго" ці "Тут тупеў Мармулак". Болей гэтага нічога не здарыцца, і не паўторыцца час, калі ты чапляў да нагі гумкаю "бомбы" і, не ведаючы адказу ні на адно пытанне, са спакойным сумленнем ішоў на іспыты ды атрымліваў сваё "выдатна".

Пётр Іванавіч Матыль, у студэнцкім асяроддзі проста Пецька Матылёнак, а для блізкіх сяброў зусім Мармулак, хадзіў па пустой аўдыторыі ды хлюпаў носам. Яму было сумна. Маркотны роздум ахапіў яго. Хацелася проста сесці на якую-небудзь лаўку ды, як тая нявеста, калі спазняецца жаніх да вызначанага тэрміну ехаць у ЗАГС, заплакаць. Надта блізкімі і роднымі за час навучання сталі сцены філфака. Што рабіць далей настаўніку роднай мовы і літаратуры з чырвоным дыпломам, ён не ведаў. Чырвоны колер дыплома не даваў яму ніякай гарантыі працаўладкавацца. Ехаць на бацькаўшчыну, у вёску, Пецька Матылёнак не меў ніякага жадання. Ад гэтай сумнай праўды хацелася плакаць. Ён цвёрда ведаў, што на вёсцы будзе сеяць не толькі разумнае, добрае, вечнае, але і саджаць бульбу, красці калгасныя буракі, гадаваць свіней, курэй, даіць карову. Адным словам, весці звычайную гаспадарку, чым займаюцца вясковыя настаўнікі. А гэтага яму не хацелася.

- Мармулак, - у аўдыторыю ўвайшоў Генадзь Патоніч, аднакашнік і сябра.

Пятра Матыля празвалі Мармулкам, магчыма, з-за таго, што ён быў нізкарослы. Гэта была яго бяда. Мноства дзяўчат, што акупавалі філалагічны факультэт, не звяртала на Мармулка ніякай увагі. Яны не прамінала засведчыць сваю прыхільнасць да ягонага сябра, правесці з тым вечар, а іншыя не адмаўляліся пабавіць з ім ноч. Пеця быў маўклівы назіральнік тых рандэву і гульбішчаў. Не раз і не два даводзілася яму начаваць у чытальнай зале інтэрната. Звычайна, калі ў Генадзя ўвечары кашачым марцавым бляскам загараліся вочы, яго сябра падбіраў небходныя кнігі і чакаў таго часу, калі Патоніч пачне чухаць за вухам і вінавата казаць: "Пеця! Ты ж мужчына!". Пецем ён называў сябра толькі ў такіх выпадках. Ва ўсіх астатніх для Патоніча ён быў звычайным Мармулкам. З тае прычыны, што чытальная зала працавала круглыя суткі, і стаў Пётр Матыль выдатнікам. Толькі не цешыў яго чырвоны дыплом.

- Дзе ты знік?

Генадзь быў незадаволены. Яго чарговая дама сэрца, што навучалася на курсе пазней, пажадала быць на іх выпускной вечарыне. Патонічу тое было неспадручна, бо аднакашніцы маглі яго не так зразумець, асабліва факультэцкая знакамітасць Ірына, бацька якой кіраваў нейкім трэстам, а ён, Генадзь, хацеў атрымаць мінскую прапіску, "выйшаўшы замуж за яго дачку". Быць на вечарыне Ірына не магла. Паводле аўтарытэтнага заключэння медыкаў, праз месяц павінна была стаць маці. У наступную суботу мелася афіцыйна аддаць руку і сэрца свайму спакушальніку. Сёння адчувала сябе блага, але Генадзя, свайго будучага мужа, адпусціла. Грандыёзны Патонічаў план бессардэчна і нахабна рушыла выпадковая інтэрнатаўскія сяброўка. Яна цвёрда паабяцала наведацца на іх развітальную вечарыну без запрашэння. Генадзь вымушаны быў зрабіць рашучы крок: не пайсці на гулі. З гэтай нагоды яму захацелася напіцца. Чыніць такое геройства аднаму таксама не хацелася, і таму ён вырашыў далучыць да сябе безадмоўнага сябра Пёцьку Матылёнка. Болей далучаць не было каго. Не было з тае нагоды, што яны ў іх навучальнай групе былі адзіныя мужчыны.

Матыль таксама не меў асаблівага жадання ісці на тое мерапрыемства. Яму там нічога не свяціла. Дзве дзяўчыны былі ніжэй яго ростам, тры роўныя яму, астатнія выраслі на лес гледзячы.

Патонічаву прапанову "надрацца ў дрыбадан" прыняў адразу. Сярод іншых падстаў быў і аргумент сябра: "Патрэбныя мы ім, што дзірка ў мосце. Шклянку-другую заглыкнуць і пойдуць у скокі. Здымуць сабе кавалераў, разбягуцца, а нам - плаці". Тое была святая

праўда, бо Пятру не раз даводзілася, па настойлівых прапановах дзяўчат, запрашаць іх у кавярню, а потым самому сплачваць усе выдаткі. Генадзь у вялікай скрусе знайшоў кавалак крэйды ды на ўсю дошку напісаў: "Дэкан - сыч!" З тым яны пакінулі сцены роднага ўнівера ды падаліся ў краму. З інтэрната іх ужо выселілі, але ў Пятра быў адзін запасны ключ ад пакоя, якім і скарысталіся. Пакой нагадваў нешта сярэдняе паміж пячораю і жыллём мужных спартанцаў. Голыя сцены, металёвыя ложкі з панцырнымі сеткамі, якія заўжды пакідалі свой след на скуры студэнта, ды стол з гарою посуду на ім. З верху ляжала запіска: "Нашчадкам! На вечную памяць! Карыстайцеся на здароўе ды грызіце граніт навукі".

Меншаму ростам чалавеку заўсёды выпадае больш працы і менш уцехі. Ёсць нейкая доля праўды ў мудрых словах, што апошняму парасяці цыцка пад хвастом. Прымаўка не для цытавання па радыё і ў газетах, але мае рацыю, і не малую. Мармулак даўно прывык да таго, што асноўная праца па падтрыманні парадку ў пакоі ды прыгатаванні студэнцкай поснай вячэры выпадала заўжды яму. Рабіў тое хлопец без лішяй прынукі і моўчкі. І зараз ён прыбраў са стала посуд, акуратна склаў на вольны ложак, толькі пакінуў для патрэбы два сподкі, два відэльцы ды дзве шклянкі.

Генадзь расцягнуўся на рыпучых пружынах і голасна выказаў сваю незадаволенасць абставінамі, што перашкодзілі яму весела правесці вечарыну.

- Бач ты, маладая, а прыткая. Ні дня не можа без… пацалунка гэтага. І дзе толькі таму іх вучаць? А галоўнае - хто?

Матыль закончыў сервіроўку стала ды голасам нясмелай пакаёўкі запрасіў сябра на бяседу.

- Давай, валі! Абмыем нашы шматпакутныя гады, - Матыль хацеў мілагучна ды складна выказаць свае думкі, а атрымалася проста і нерыфмавана.

Гарэлкі было ўдосталь. Спачатку выпілі за родную мову, потым за дубалома дэкана, за дурніцу куратаршу. Незлічоная колькасць тостаў рабіла сваю справу. Пасля трэцяй пляшкі размова наблізілася да тае мяжы, калі людзі пачынаюць задаваць адзін аднаму спрадвечнае і жыццёвае пытанне: "Ты мяне паважаеш?" Дзіва, але Генадзь здаўся першым. Магчыма, прычынай таму была празмерная колькасць сардэчных спраў яшчэ ў школьныя гады, але на сакраментальнае мармулкава пытанне: "Ты мяне паважаеш?" адказаў: "Паважаю, але піць не буду. Не лезе". Яны ляглі кожны на сваім ложку. Няспешна пацякла гутарка. Генадзь, як чалавек спрактыка-

ваны ў адной справе, вярнуўся да балючага для сябе пытання:

- А сапраўды, ніводнага разу не давялося заняцца каханнем на голай панцырнай сетцы. Вельмі цікава, што ў рэшце можа з гэтага атрымацца?..

Мармулак падтрымаў гутарку.

- А сапраўды, што можна ў рэшце рэшт атрымацца? Вось займелі мы дыпломы, а далей нікому галава не баліць, чым мы будзем потым займацца, - шчыраваў хлопец. - Вось ты, Гена, куды пойдзеш?

- Як куды? - здзіўлена перапытаў Патоніч. - Да Іркі. Куды ж мне яшчэ ісці? У мяне хата гарантаваная.

- Ды я не пра тое, Генка. Куды працаваць пойдзеш?

- Ой, мамачка мая родная! Я яму ў плот, а ён у азярод. Баліць мне галава аб працы. Ёсць на гэта цесць. Калі ён хоча, каб я не сядзеў нахлебнікам на яго спіне, дык няхай шукае.

- Табе прасцей, - гаротна ўздыхнуў Пецька.

- Цесць - галава. Зрабіў пэўныя захады. У адной камерцыйнай фірме дамовіўся.

- А ты ў школу ісці не збіраешся?

- Больш ідыёцкага пытання не мог задаць, - агрызнуўся Патоніч. - За спакусу школьніцы бацькі могуць падвесці пад артыкул. Гэтага мне яшчэ не хапала. А сеяць, як нас вучылі, разумнае, добрае, вечнае за пяцьдзесят баксаў у месяц я не збіраюся.

У дзверы пастукалі. Пяшчотны дзявочы голас запатрабаваў:

- Гена, я ведаю, што ты тут. Хопіць хавацца - выйдзі.

Патоніч важна зазначыў:

- Глядзі, Мармулак, вось яно жыццё. Яна разумее, што гэта такое, таму і знайшла мяне тут. А ты нічога не разумееш у тым, і ніякі ўніверсітэт цябе не навучыць.

Генадзь падняўся і выйшаў, але хутка вярнуўся.

- Мармулак, патрэбны пакой. Сходзі падрыхтуйся да заліку.

- Якога?

- Па тэорыі "Уплыў прамянёў Месяца на пасмяротнае жыццё прусакоў".

- А-а-а…

- Бэ-э-э. Давай-давай. Няма часу. Чытальная зала не зачынена.

Пятро, як заўжды, падпарадкаваўся.

МРОІ П'ЯНАГА МАРМУЛКА

Чалавеку ўласціва марыць. Аб прыгожай жанчыне, утульнай

шматпакаёвай кватэры (лепш, вядома, катэдж), любімай (не зварушы пальцам) працы, салявым мяшку грошай, скарбе з галеры іспанскіх канкастадораў, рамантычным падарожжы з цнатліўкай, ночы ў ложку з Брыжыт Бардо… О! мала ці што можа жадацца простаму смяротнаму чалавеку! Кожны з нас марыць адпаведна сваёй выхаванасці, адукацыі, укладу жыцця, месцу жыхарства, дазволу цешчы, недагляду жонкі!.. Шафёр марыць пра новы карданны вал ды менш нормы расход паліва, прыбіральшчыца бачыць у сне новую анучу, міністр разлічвае на месца не менш як на пасаду прэм'ер-міністра, прафесар да апошяга ўздыху ўпэўнены ў прызнанні яго вар'яцкай тэорыі… Кожны салдат марыць быць генералам, а кожная дзеўчына - удала выйсці замуж і пры тым мець каханка.

Дык вось, паколькі Пётр Іванавіч Матыль не атрымаў (будзем праўдзіва-шчырымі) шафёрскіх правоў, пасведчання слесара, а толькі набыў у пяцігадовай калейцы дыплом аб вышэйнай адукацыі, вырашыў марыць адвольна.

Марыць дык марыць!

Мармулак, як і ўсе мы, з самага першага дня свайго заганнага зачацця быў выхаванцам савецкай сістэмы, але, нягледзячы на тое, разумеў: каб здзейснілася мара - самая простая ці самя авантурная, - трэба мець грошы. Чым больш, тым лепш. Такі няпісаны закон існавання Homo Sapiens; незалежна ад колеру скуры, а таксама яе адцення. Як казаў мой сябра Толя Кунцэвіч, зараз за так і певень не кукарэкае.

Пэўна, з тае нагоды ў нашай мясцовасці куры перасталі несціся.

…Па пустым калідоры другога паверха інтэрната з пакоя нумар дзвесце шэсць гулка разносілася рыпенне панцырнай сеткі і раз-пораз чуліся гучныя ўздыхі, што нечым былі падобныя на індэйскі баявы кліч. Яны (уздыхі) без ніякай перашкоды пранікалі праз шкляныя дзверы чытальнае залы ды больш настойліва абуджалі п'яную фантазію чалавека.

Дзе можна зарабіць грошы, Пётр Іванавіч не ведаў. Трэсты, кампаніі, акцызы, дзяржаўныя фіскальныя манаполіі, мытныя зборы, пасіў, актыў, інфляцыя ды нават усім вядомая ў гэты час "пракрутка" грошай, просты хабар ці звычайны рэкет па праграме палітэканоміі, што выкладалі і зараз па шаблонах мінулага, ім не чыталі. Зараз прафесары і дацэнты, кандыдаты і дактары навук, якія калісьці ўсхвалялі эканоміку сацыялізму, цяпер апошнімі словамі бэйсцілі Маркса, Энгельса, Леніна, але што такое грошы, разумелі ля акенца

касы, калі распісваліся ў ведамасці атрымання заробку, у вінна-гарэлачным аддзеле гастранома, калі са студэнтамі складаліся "на траіх" ды падчас непрымірымых спрэчак з жонкаю наконт мізэрнага заробку дзеячоў адукацыі і навукі. Таму хлопец, паклаўшы п'яную галаву на стол, не знайшоўшы іншага выйсця, як папоўніць сваю пустую кішэню марамі пра выпадкова знойдзены скарб - чамадан беларускіх рублёў. "Фу-у ты-ы!.. Прытрызніцца такое! Во дурань! - гучна вылаяўся сам хлопец. - Лепш чамадан "зялёненькіх": новенькіх, хрумсткіх. Халява дык халява".

Як кожны сумленны постсавецкі чалавек, Пецька Матылёнак да гэтай буржуазнай валюты ставіўся насцярожана і, нават, нягледзячы на пэўныя змены ў грамадстве, у руках яе не трымаў. Ды ўсё ж меў на слыху, што тутэйшыя чыноўнікі-забаранялы ды пранырлівыя тарбэшнікі з вялікім задавальненнем карыстаюцца ёю. А наша самае праўдзівае на свеце радыё несупынна цвердзіць, што некаторыя народныя дэпутаты прапануюць прывязаць нашага клышаногага "зайчыка" да "зялёненькага": няхай пасецца…

Спрадвечна-балючае чалавечае пытанне грошай (дакладней кажучы, іх хранічнай адсутнасці) учарашні студэнт, а цяпер дыпламаваны настаўнік роднай мовы і літаратуры вырашыў хутка, без асаблівых цяжкасцей і намаганняў. Тут з пакоя нумар дзвесце шэсць ад прыходу даўгачаканага шчасця данёсся гучны енк і прымусіў Матыля ўзняць галаву са стала ды распачаць вырашанне новай праблемы, што каторы ўжо год не давала яму ні сну, ні спакою. Гэта старая і адначасова вечная праблема кахання. Цяпер, калі ў чалавек воз грошай, каханне не ў якім разе не павінна абмінуць яго, нягледзячы на тое, што ён малы ростам ды, мякка кажучы, непрыгожы з твару. Калі ёсць грошы - ніякіх праблем быць не можы. Маладыя дзеўкі таксама на грошы ласыя і ўладальнікаў іх кахаюць. Кахаюць не толькі маленькіх ростам, але і пузатых ды лысых нават і з тым абвіслым, што не дапамогуць воды Віслы. Кахаюць усіх, абы толькі былі грошы. За грошы кожны прыгожы. Чым болей грошай, тым мацней кахаюць прылюдна.

На пытанне, якая павінна быць пані сэрца, Пецька меў толькі адзін адказ. Навошта за такія грошы купляць кракадзіла? Пётр Іванавіч Матыль, як чалавек казачна багаты, набудзе сабе шыкоўны асабняк дзесьці ля Ждановічаў. Аднойчы арганізуе ў ім шыкоўны баль, запросіць знакамітых людзей горада-героя ды не толькі яго. Сталы будуць гнуцца ад ад разнастайных закусак, заморскіх вінаў ды нашай айчыннай гарэлкі. Міша Фінберг будзе цешыць публіку

цудоўнаю музыкаю, Ліка - непаўторнымі спевамі, "Песняры" - заліваецца салаўямі. Шмат будзе маладых ды прагожых дзяўчат. Тую, што так млосна ўздыхае ў пакоі нумар дзвесце шэсць, ён не запросіць да сябе на вечарыну. Не запросіць на вечарыну і свайго адзінага сябра, бо той настолькі спрактыкаваны ў сардэчных справах, што за вечар можа перацалаваць усіх прысутных там дзяўчат і кабет. Тут, як і ў рынкавых адносінах, канкурэнт - суб'ект непажаданы.

Казачная ідылія з сярэднявечнага балю: хтосьці бражнічае, нехта аб'ядаецца на дармаўшчыну, каму належыць - спявае ды танчыць. А сам Пётр Іванавіч Матыль выбірае сабе нявесту. Высокія і цыбатыя, што прымушаюць мужчын лыпаць вачыма пры сустрэчы, яго чамусьці не вабілі яшчэ са школы. Неяк на выпускным балі ён запрасіў на танец сваю аднакласніцу, дзяўчыну прыгожую, стройную ды высокую, якая, па праўдзе казаць, яму падабалася. Памылку свайго выбару ён зразумеў адразу. З першага музычнага такту нахлынулі нястрыманыя юначыя пачуцці і хлопец вырашыў прытуліцца да дзяўчыны, і яго нос лёг акурат між Венерыных узвышшаў. Пакатыя спускі бугроў сціснулі яму шчокі. Як ні кажы, яно, вядома, прыемна, але няёмка было, што з іх пары шчыра пацяшаліся аднакласнікі. Тут Матылёнак уявіў сябе ў інтымнай абстаноўцы з жанчынаю, якая вышэй яго ростам, і з жалем канстатаваў, што тыя самыя ўзвышшы пры добрым натхненні могуць увогуле задушыць яго. Смерць на жанчыне ганарова-пачэсная, але просты абывацель можа не зразумець. Тоўстых дзяўчат і жанчын Мармулак таксама абыходзіў за некалькі метраў, бо аднаго разу на першым курсе яму давялося сустрэцца з шырокафарматнаю жанчынаю ў вузкіх дзвярах крамы. Задумаўся аб стане філалагічнай навукі ў нашай дзяржаве і з гэтае прычына не заўважыў кабету, не паспеў своечасова ўхіліцца, не праявіў культуру і не саступіў жанчыне дарогу. "Хуткая дапамога" прыехала праз пяць хвілін, скарыстала ўвесь да кроплі ёд і нашатыр. Сінякі сышлі толькі праз месяц. Пасля таго здарэння Пётр Матыль са страхам і спачуваннем адначасова глядзеў на пары, дзе шчыпер-муж і гром-кабета, ды з жахам уяўляў іх пяшчотныя адносіны.

Калі выбіраць дык выбіраць. Дзяўчына павінна мець вышэйшую адукацыю, але пажадана не філалагічную. З дзяўчатамі з філалагічнага факультэта роднага ўнівера ён вырашыў у будучым не мець нічога супольнага. Ну, хіба толькі будзе надта да спадобы. Сэрцу не закажаш.

Толькі напрыканцы таго шумнага мройнага балю Пётр Іванавіч сустрэў сваю адзіную. Не брыдкая (такіх сюды не запрашалі),

але і не з катэгорыі "міс". Проста прывабная воку дзяўчына. Танклявая. Ростам яму ўзровень. Сярод святочнай мітусні яна сядзела кутку і сумавала. Спрактыкаванае вока ўмомант вызначыла - яна. І Матыль адразу ўпаў на калені …з крэсла на падлогу.

У гэты час з пакоя нумар дзвесце шэсць інтэрната філалагічнага факультэта чарговы раз данёсся адрывісты выдых, і было чуваць як у чарговы раз панцырная сетка стукнула аб падлогу. Удар, неймаверны енк задавальнення, ды ўсё сціхла.

Матыль канчаткова прачнуўся, пачухаў пабітыя калені.

Канчалася кароткая чэрвеньская ноч, і надыходзіў ранак светлай будучыні.

БЕЗНАДЗЕЙНЫ ПОШУК ЛЕПШАЙ ДОЛІ

Ранак светлай будучыні выдаўся змрочны. Балелі галовы. Ва ўсім целе адчувалася млявасць. Беларуская нацыянальная хвароба - смага - душыла хлопцаў. Генадзь правёў па калідоры сваю паненку. Ісці куды-небудзь яна, відаць, не хацела, не мела ніякага жадання… Горача шаптала свайму каханку: "Ну можа яшчэ, Гена! Усяго разок…". Да ўсіх просьбаў дзяўчыны Патоніч заставаўся абыякавы: "Толькі не зараз… Нават не прасі… Калі-небудзь іншым разам". На зваротным шляху Патоніч завітаў у чытальную залу. Выгляд у яго быў бляклы, здавалася, што гэты чалавек змардаваны цяжкаю хваробаю, вось-вось скончыць зямное існаванне. Кволым дрыготкім голасам ён прапанаваў:

- Пеця, давай палечымся.

Ужо ў пакоі дастаў з тумбачкі паўпляшкі гарэлкі і завінаваціўся:

- Во, колькі пакінула. Не схаваў бы, усё высмактала б.

Тут у дзвярах пакоя з'явілася кудлатая галава з радаснаю ўсмешкаю на твары і ласкава пяшчотны голас запытаў:

- Гена! Ты не перадумаў?

Патоніч цяжка ўздыхнуў і бязвольна апусціўся на голы казённы ложак. Гледзячы на Генадзя, уладальніца шыкоўнай фрызуры ўпэўнілася ў марнасці сваіх памкненняў ды вынесла свой жорсткі прысуд:

- Ну і хадзі галодны.

Дзяўчына што сілы ляпнула дзвярыма і пакінула інтэрнат у пошуках новага шчасця. Генадзь, нягледзячы на такое сумнае развітанне, застаўся задаволены.

- Дзякуй Богу, - з палёгкай уздыхнуў ён. - Я не робат. Іншы раз і адпачыць трэба.

Што б ні казалі медыкі пра шкоднасць ужывання алкаголю, а тым болей апахмелу, яны нахабна ілгуць. Ілгуць усім людзям, а яшчэ болей самім сабе. Той "элексір чалавечай маладосці", што не знайшла і не выпіла, па вызначэнні Генадзя Патоніча, дваццацігадовая сэкс-бомба, падзейнічаў на агульны стан былых студэнтаў як нельга лепш. На душы стала бадзёра і радасна. Зноў пацягнула па подзвігі. Зноў захацелася арганізаваць узыходжанне на Эверэст ці паход у "Папараць-кветку"… Магчыма, гэта ўсё адбылося б зараз, але тут

Патоніч успомніў, што праз паўгадзіны яго будучы цесць прызначыў яму з кіраўніком фірмы "Будбумінтэрнэйшнл" дзелавую сустрэчу. Генадзь хуценька дажаваў кавалак учарствелага хлеба, пацісnуў на развітанне сябру руку і пайшоў. Тут і Мармулак успомніў, што залатыя гультайскія дзянёчкі сканалі ў адначассе з атрыманнем чырвонага дыплома і яму належыць без усялякай дзяржаўнай апекі самастойна здабываць кавалак хлеба. Вядома, пяць гадоў запар яго вучылі сеяць разумнае, добрае, вечнае, але як зарабіць сабе капейчыну ці проста ўладкавацца на працу, ніхто не навучаў. План працаўладкавання выспеў нечакана: наведаць дырэктара школы, у якой ён праходзіў педпрактыку. Такі добразычлівы сціплы чалавек. Пэўна, шчыры беларус. Заўжды з імі, студэнтамі філалагічнага факультэта, размаўляў на чыстай беларускай мове. Не прамінаў выпадку, каб не запрасіць іх, студэнтаў, пасля атрымання дыплома працаваць у гэтай школе.

…Антон Антонавіч Мікалайчык поўнымі журбы і смутку вачыма пранікнёна глядзеў на Мармулка, які ўжо добрыя дзесяць хвілінаў намагаўся нешта вытлумачыць на незразумелай яму мове. У рэшце рэшт Мікалайчыку абрыдлі нечалавечыя высілкі карантыша, і ён з гонарам дырэктара беларускай гімназіі запытаў на чыста расейскай мове:

- Что ты хотишь?

- Працаваць у вас настаўнікам.

Адказ быў настолькі нечаканы, што Антон Антонавіч знямеў ад такога нахабства, колькі хвілін хапаў, быццам асматык, ротам паветра, і, толькі пракаўтнуўшы сліну, змог прамовіць:

- Як …

- Вы ж нас заўжды клікалі да сябе на працу…

- Цябе? - вочы ў дырэктара сталі круглыя, быццам у ката, які

спраўляў патрэбу, і ён яшчэ раз ці то запытаўся, ці то сцвердзіў: - Цябе?.. А хіба на філалагічным факультэце дзяўчат болей няма?

Відаць, дзяўчат там не бракавала, бо Антон Антонавіч болей не захацеў весці размову з Мармулкам, а, далікатна паклаўшы руку на стан нейкай маладой асобе, павярнуўся і пайшоў прэч.

Пакрыўджанаму чалавеку заўжды хочацца шукаць праўды, змагацца за справядлівасць, весці непрымірымую барацьбу з усімі чалавечымі заганамі. І гэты выпадак не быў выключэннем. Пятру Матылю здалося, што калі ён паскардзіцца ў адпаведны раённы аддзел народнай адукацыі, дык пытанне яго прызначэння на пасаду вырашыцца адразу. І не трэба будзе ніякіх іншых высілкаў.

Загадчык раённага аддзела народнай адукацыі ўважліва выслухаў наведвальніка і добразычліва папрасіў звярнуцца яго ў аддзел кадраў… Мармулак, упэўнены, што пытанне з яго працаўладкаваннем вырашана канчаткова, радасна памкнуў туды. Начальнік аддзела кадраў, трыццаціпяцігадовая жанчына, не апошняе страхалюддзе, у поўным росквіце фізічных здольнасцей, запытальным позіркам глянула на госця. Позірк кабеты ўспыхнуў зоркай Венерай і патух дробным вугельчыкам: што з яго возьмеш? Аналізы з санэпідэмстанцыі, і тыя, пэўна, няякасныя. Жанчына яшчэ зразумела, што загадчык таксама не выяўляе асаблівай зацікаўленасці ў працаўладкаванні наведвальніка, а праяўляць уласную ініцыятыву не мела для яе ніякага сэнсу. Выпадковы, нічым не адметны чалавек. У той момант, калі былы студэнт падрабязна тлумачыў, дзе б ён хацеў працаваць і што на гэта атрымаў згоду ад загадчыка, жанчына глядзела паверх ягонай галавы на сцяну, дзе дзве мухі практыкаваліся ў сэксе. Прамова была закончана якраз у той момант, калі павук напаў на перапюбаў.

- Заява, - строга запатрабавала жанчына, як толькі ўпэнілася, што парачка назаўжды застанецца ў павуцінні. Яе ахапіла журба.

- Зараз напішу, - схамянуўся малады спецыяліст і паспешліва дастаў асадку.

- Малады чалавек, - жанчына гаварыла цвёрда, самаўпэнена, голасам, якім суддзя выносіць прысуд. - Вы павінны з'явіцца сюды з заявай, падпісанай загадчыкам аддзела. Я - дробны чыноўнік і не прызначаю на пасады, а толькі, як звычайная бюракратка, афармляю паперкі.

Матыль ірвануў у кабінет загадчыка аддзела народнай адукацыі. Сакратарка з мілай усмешка на вуснах паведаміла:

- Іван Сымонавіч праводзіць нараду. Калі пытанне неадклад-

нае,прыходзьце заўтра.

Заўтра Івана Сымонавіча не было на працоўным месцы: паехаў інспектаваць школы. Паслязаўтра ён быў выкліканы ў Міністэрства.

Толькі на пяты дзень удалося Матылёнку пабачыць загадчыка аддзела. Сустрэча была неспадзяванай. Іван Сымонавіч разгубіўся. Рэзка памкнуў быў зайсці ў бліжэйшы кабінет, але, як наўмысна, дзверы былі зачынены на ключ. Ён патузаў ручку дзвярэй, цяжка ўздыхнуў і ў роспачы апусціў рукі. Іван Сымонавіч добра ведаў назойлівых людзей, бо толькі настырны чалавек можа хадзіць у адно і тое самае месца столькі дзён запар. Хуткім крокам з радаснай усмешкаю на твары набліжаўся да яго Мармулак.

- Падпішыце заяву, калі ласка, - заміж прывітання выпаліў карантыш і працягнуў паперку.

Загадчык аддзела ўзяў заяву і накіраваўся ў аддзел кадраў.

- Лідзія Пятроўна! У нас ёсць што-небудзь для маладога спецыяліста?

Лідзія Пятроўна, не ўстаючы з крэсла, двума пальцамі левай рукі адчыніла дзверцы насценнай шафы і з ладнага пакунка папак выцягнула журнал. Другою рукою падтрымлівала стомленую спадзяваннямі на нешта галаву. Надалей усю працу чыніла ўсё той жа рукою. Разгарнула журнал. Доўга гартала старонку за старонкаю, творачы мускуламі твару невядомыя мігі, а потым узняла свае цнатлівыя вочкі і з дзявочай нявіннасцю, якую згубіла ў чатырнаццаць гадоў прама на газоне каля школы з настаўнікам фізкультуры пры выкананні цікавых гімнастычных практыкаванняў, запытала:

- А дзе вы жывеце?

- Нідзе, - шчыра адказаў Матыль.

- Як нідзе? - здзіўлена перапытаў загадчык аддзела народнай адукацыі.

- Раней быў прапісаны ў інтэрнаце, - патлумачыў Пецька, - а зараз нідзе.

- Сур'ёзна? - радасна ўздыхнуў Іван Сымонавіч.

Лідзія Пятроўна моўчкі загарнула журнал.

- Праўду кажу, - каб быць як мага чыстасардэчным, паклаў руку на грудзі Мармулак.

- Ну што ж, выбачайце. Калі будзеце мець мінскую прапіску, тады праходзьце да нас, і мы вас працаўладкуем.

Загадчык РАНА няспешна павярнуўся і спакойна пашыбаваў у свой кабінет. Лідзія Пятроўна хуценька вярнула журнал на сваё

месца і перавяла позірк на сцяну, дзе на павуцінні матляхаліся высушаныя мухі: каханне каханнем, але будзь пільным.

…Кабінеты Міністэрства народнай адукацыі былі больш прасторныя, і іх было вельмі шмат. За адзін дзень абысці ўсе было проста немагчыма, нават калі наведвальнік быў тут і не адзін раз. Чалавеку, які выпадкова трапіў сюды з вуліцы, можна было і заблудзіцца. Сумяціцу ўносілі яшчэ самі супрацоўнікі міністэрства. Яны не ведалі, куды неабходна звярнуцца маладому спецыялісту, каб атрымаць працу. Усе як адзін уголас цвердзілі, што з працаўладкаваннем ў яго не можа быць ніякіх праблем, але… Але як гэта здзейсніць практычна, ніхто не мог сказаць, і таму пасылалі хлопца з кабінета ў кабінет. Давялося Пятру пабываць нават у пакоі сантэхнікаў. Гэта было напрыканцы трэцяга дня вандроўкі па міністэрскіх кабінетах. У пакоі стаяў густы дымагарэлачны пах. Чатыры прадстаўнікі слаўнага працоўнага класа "забівалі казла". Пётр Іванавіч звярнуўся да бліжэйшага мужчыны з сінім носам і чырвонымі вачыма.

- Скажыце, калі ласка …

- Скажу.

-Можна…

- Нельга. Замежных унітазаў няма.

- Ды не, Дуст. Не тое шэпчаш, - умяшаўся ў гутарку сусед, што сядзеў злева. - Ён да Бугра папасць хоча, наконт працы.

- Сёння - не! - Аўтарытэтна зазначыў сіні нос. - Ён сёння з Манькай з методкабінета заняткі практычныя праводзіць у сябе на лецішчы. Няхай заўтра прыходзіць раніцай.

Сантэхнік, што сядзеў леваруч, падрабязна патлумачыў Мармулку сэнс сказанага сваім начальнікам:

- Раненька бярэш паўхір адзін-нуль і канаеш сюды. Усё будзе як у лепшых хатах Лондана і Парыжа. Кумекаеш?

На наступны дзень ён прыйшоў у вышэйзгаданую ўстанову роўна ў прызначаны тэрмін. Яго ўжо чакалі. Хлопцу здалося, што перад ім іншыя людзі. Бо насы іх мелі звычайны колер. Ён палічыў, што памыліўся, і павярнуў быў назад, але давялося вярнуцца, бо ўсе сантэхнікі ў адзін голас зараўлі:

- Давай хутчэй!

Адразу пасля першай шклянкі іх насы і твары набылі ўчарашні колер.

Сантэхнік з чырвонымі вачыма ад другога падыходу адмовіўся, сваю шклянку паставіў у вадаправоднае калена і звярнуўся

да Матыля:

- Хадзем. Да самога Бугра. Што вы ўсе яго баіцеся. Мужык як мужык. Можа, крыху горшы, чым я.

У прыёмнай тоўпіліся нейкія людзі. Сантэхнік нахабна-шчыра кінуў сакратар-машыністцы шчырае "Прывітанне!" і строга запытаў: "У сябе?"

- Так, - без лішніх слоў адказала маладзіца.

Бугор, перадпенсійнага веку лысы мужчына, стомлены ўчарашнім сэксуальным адпачынкам на лецішчы, разваліўшыся сядзеў у крэсле і адваротным канцом ручкі з залатым пяром прачышчаў вуха.

Выдатнік працы міністэрства па мянушцы Сіні Нос Чырвоныя Вочы пацiснуў яму руку і зрабіў справаздачу:

- Сантэхнічнае абсталяванне на аб'екце ўстаноўлена.

- Ведаю-ведаю, - размінаючы старыя косці, пацягнуўся Бугор. Потым дадаў: - Не жанчына, а звер. Адна толькі скруха - вельмі дорага міністэрству абыходзіцца гэты занятак … Адным словам - шчыра дзякуй.

- Тады я пайшоў. Калі што, дык … А гэты таварыш да вас на прыём без запісу. Паспрыяйце, - прадставіў сантэхнік Мармулка міністру.

- Сядайце, - прапанавала яму сонным голасам дзяржаўная асоба.

Па ўсім было бачна, што практычныя заняткі на лецішчы закончыліся толькі раніцай.

- Слухаю вас уважліва, - пракрактаў стары гуляка.

Пётр Іванавіч Матыль падрабязна пераказаў Бугру свае турботы па працаўладкаванню, распавёў пра свае выдатныя веды ў галіне філалогіі ды пацвердзіў праўдзівасць сваіх слоў чырвоным дыпломам.

Наведвальнік спадабаўся дзяржаўнаму чалавеку сваёй шчырасцю. Даўно такіх людзей не было ў гэтым кабінеце. Чыстасардэчнасць Мармулка і яго шчырае жаданне верай і праўдай служыць людзям, сеяць разумнае добрае, вечнае выклікалі ў Бугра гэткую ж рэакцыю. Яму захацелася дапамагчы выпускніку рэалізаваць свае магчымасці, здзейсніць свае мары. Бугор выклікаў загадчыцу нейкага аддзела ды запатрабаваў:

-Пётр Матыль, выпускнік філалагічнага факультэта дзяржаўнага ўніверсітэта, мае цвёрдае жаданне працаваць самаахвяр... самааддана, з поўнай аддачай сілаў і атрыманых ведаў. Ён не баіцца цяжкасцей.

Просіць накіраваць яго на самы адказны ўчастак - тэрыторыю, забруджаную радыяцыяй, у так званую Чарнобыльскую зону. Тэрмінова аформіце дакументы яму на працу ў Нараўлянскі раён. Праз паўгадзіны Мармулак пакінуў сцены міністэрства з сэрцам, поўным журбы і смутку. Паперы, якія ён імкнуўся атрымаць на працягу некалькіх апошніх дзён, мулялі рукі, і ён паспешна пазбавіўся ад іх: выкінуў у бліжэйшую сметніцу.

НІ ВОЛІ, НІ ДОЛІ, І ХАТА НА ВАКЗАЛЕ

Раніца заўжды падштурхоўвае тыбульцаў да непрымірымых дзеянняў ці хаця бы на рашучыя памкненні. У чалавека пачынае свярбець жаданне помсты, прага славы, сцвярджэнне адзінае праўды, вера ў вечную справядлівасць, непаўторную прыгажосць і адметнасць. Сапраўды, яна патрабуе шмат, і сярод галоўнае - задавальнення жаданняў.

Сёння раніцай чыстая, як аркуш незамаранай паперы, душа Пятра Іванавіч Матыля прагнула служэння Дабру і Справядлівасці, але пасля сустрэчы з Бугром настаў час роздуму. Ён ужо не цешыў сябе надзеяю, што яго шчырыя памкненні будуць зразумелыя ды запатрабаваныя. Цяпер было відавочна: халявы не будзе. Не будзе, хоць ты сканай на месцы.

Вечар выдаўся сумны. Камендант інтэрната. з якім Пецьку давялося ў той дзень выпадкова сустрэцца, запытаў:

- Калі ў вырай вылятаеш, Матылёнак?

- Дазвольце мне пару дзён пажыць у вас, - узмаліўся пастаялец.

- А хто ты мне такі? - у сваю чаргу запытаў камендант. - Кум, сват, брат?

- Я тут пяць гадоў жыў, - Пецю хацелася заплакаць наўзрыд, каб толькі паспачувалі, бо зараз яму не было куды ісці начаваць, не было ў слыннай сталіцы дзе прытуліцца на начлег.

Камендант гучна зачыніў за сабою дзверы кабінета. Вахцёрка, якая засталася адзін на адзін з Матылём, тут жа пакруціла пальцам правай рукі ля скроні, а левай зрабіла жэст, зразумелы усім людзям былой савецкай краіны. І патлумачыла:

- Налівай. І ўся праблема.

Пяцігадовы пастаяляц выбег на вуліцу, прытуліўся за газетным шапікам, пералічыў свой наяўны капітал - якраз на пляшку - ды паспяшаў у гастраном. Камендант у кабінеце быў не адзін. Плату

прыняў без супраціву і літасціва дазволіў пражыць у інтэрнаце роўна суткі, і ні хвіліны болей.

Лежачы на пустым жалезным ложку, пад бурчанне пустога страўніка Пецька Матылёнак планаваў свой заўтрашні дзень. Паколькі імкненні служыць Добраму і Вечнаму адпалі, трэба было думаць пра хлеб надзённы. Не лішне было б на яго і масла намазаць. Усё ж тое праклятае пытанне працаўладкавання жалезнымі абцугамі ціснула гарляк. А ўвогуле, што за пытанне?.. Няма аб чым думаць, калі наўкола цвіце буйным кветам камерцыя.

У маладосці ўсе мы ў пэўнай ступені максімалісты. Але сярод саміх максімалістаў можна вызначыць дзве катэгорыі людзей: максімалісты-дурні і проста нахабнікі. Першыя бездакорна вераць у сваю шчаслівую зорку, другія грабуць пад сябе ўсё, што могуць.

Пётр Іванавіч меў востры розум, хутка мог дадумацца да рознага глупства. А горай за ўсё было тое, што ён беспадстаўна лічыў ды быў упэўнены: мара яго хутка павінна збыцца. Як спяваў у адной знакамітай песні гэткі ж знакаміты лавелас, што дзякуй Богу, што ёсць сябры… Гэтай парадай вырашыў і пакарыстацца Матыль. Усе пяць гадоў навучання ў яго быў толькі адзін сябра - Генадзь Патоніч. Зараз ён ужо здабываў грошы ў фірме сяброў свайго цесця і займаў пасаду галоўнага кансультанта. Як сцвярджаў ён сам, пасада даволі ўплывовая. Прэзідэнт фірмы не можа вырашыць ні аднаго пытання, не запытаўшы ў яго парады. Хто, як не сябра, дапаможа?

Шыльда - твар кожнай установы. Яна сваімі незвычайнымі выкрунтасамі ў афармленні нагадвала капрызную модную жанчыну. І чым болей у жанчыны пыхі, тым болей на яе твары парфумы. І чым большы прыбытак хоча мець кампанія, тым больш яна траціць на рэкламу. Сюды неабходна аднесці і шыльду. Галоўная шыльда фірмы "Будбумінтэрнэшлн" займала паўквартала. Вышыня кожнай літары дасягала двух метраў. На напісанне яе пайшло тры двухсотлітровыя бочкі фарбы.

Людзі - хцівыя па сваёй натуры стварэнні. Яны не прамінаюць таго, што кепска ляжыць, не ўпускаюць халявы, не адмаўляюцца ад дарэмшчыны. Як можна не заўважыць такога мілага сэрцу надпісу: "Грошы нашы - прыбыткі вашы"? І сляпы яго ўбачыць.

Пётр Іванавіч, па старой вясковай звычцы, прачнуўся з першымі промнямі сонца. Пабразгаў пустым, ужо запыленым ад доўгага неўжывання посудам у надзеі знайсці хоць нейкую скарынку. Пуста. Але гэта жыццёвая драбяза ніколькі не зменшыла яго спадзяванняў на вялікі камершыйны поспех.

Матыль без усялякага хвалявання замкнуў пакой, а ключ пакінуў на вахце. Тут жа ён пакінуў свой невялікі чамаданчык. Цягаць яго з сабою было проста неспадручна.

Роўна ў восем гадзін сонечнай раніцы Матыль ужо дзесяты раз мераў крокам даўжыню шыльды "Будбумінтэрнэшлн". Роўна з раскладам працоўнага дня, хвіліна ў хвіліну з'явіліся тры цыбатыя асобы. У двух з іх спаднічкі нагадвалі набедраныя пасы туземак з выспаў Паліанэзіі, трэцея спадніцай падмятала вуліцу. Яна мела прыгожы твар, прывабны стройны стан, але ў яе, як заўважыў Пятро, калі дзяўчына папраўляла спадніцу, былі валасытыя ногі. Тое яго нікольві не кранула. Хлопец меў намер пабачыцца напачатку з сябрам і ўжо потым завітаць да шэфа ды паспяхова вырашыць усе свае пытанні.

Дзяўчаты шумна абмяркоўвалі свае начныя праблемы і на кліента не звярталі ніякай ўвагі. Толькі пасля пятага "Можна ў вас запытаць?" адна з супрацоўніц з зялёнымі вачыма і рыжымі валасамі паведаміла: "Аблігацыі і каштоўныя паперы кампаніі прадаюцца ва ўсіх кіёсках "Саюздруку", а таксама ва ўсіх спецыялізаваных абменных пунктах".

Не ведалі яны таксама, хто такі Генадзь Патоніч, доўга гадалі, што за такая асоба. Пасля падказкі "Нядаўна працуе" валасатаногая аўтарытэтна сказала: "А, гэты нахабны тып. Нават пры шэфу мае каленкі гладзіць… Чакай, павінен быць".

Чакаць давялося з добрую гадзіну. Сябра быў вельмі ўзбуджаны і свой душэўны стан патлумачыў коратка, але даволі абгрунтавана:

- Ірка застукала. З суседкаю. Мусіць будзе падаваць на скасаванне шлюбу.

Да просьбы былога аднакашніка паставіўся стрымана і не выказаў ніякага памкнення дапамагчы.

- Усё вырашае шэф. Я тут чалавек маленькі. Адно толькі хачу зазначыць, што нам патрэбны ініцыятыўныя людзі. Адным словам, звяртайся да шэфа.

Неўзабаве з'явіўся і шэф. Картэдж з пяці замежных аўто бясшумна спыніўся ля ўвахода ў офіс. Вольны сын стромкіх каўказкіх гор, акружаны дзесяткам ахоўнікаў, крыху хістаючыся, увайшоў у будынак.

Сакратаркі, як па загадзе, усталі. Першая ў знак прывітання пагладзіла чорныя як смоль яго валасы, а ён у адказ ушчыпнуў яе за цыцку. Другая - цыбатая - чмокнула шэфа ў носік, а ён правёў рукою

па яе стане. Валасатаногая сваю прыязнасць начальніку даказала пацалункам у шчаку. І тут мужчына не стрымаўся: нягледзячы на тое, што ён начальнік, даў волю пачуццям - правёў рукою ад сядальнага месца да калена.

Садык Мамедаў распачаў вывучаць бягучыя справы фірмы з пляшкі лідскага піва. Халоднае, цягучае, яно надало новых сілаў для змагання з канкурэнтамі.

Няпрошанага наведвальніка кіраўнік "Будбумінтэрнэшнл" пагадзіўся прыняць толькі пасля трэцяй пляшкі, і толькі таму, што палічыў яго незаконнанароджаным сынам растоўскага аўтарытэта. Думаў, што той прыйшоў браць падатак. Што ён памыліўся, Садык Мамедаў уцяміў, калі запытаў у Мармулка: "Дзе твая хаза?"

- Няма ў мяне хаты. Сёння з інтэрната вытурылі.

- Інтурыста? - перапытаў збянтэжаны горац.

- Няма ў мяне такіх грошай, каб жыць у "Інтурысце". Я прыйшоў да вас працаўладкавацца.

- А што ты ўмееш?

- Дзяцей вучыць. Я настаўнік.

- Дзеці - гэта добра. Толькі іх мучыць не трэба, - пагадзіўся бяспутны тата, бо нават не мог прыпомніць, колькі бяспутных мамаў ён ашчаслівіў.

- А ўвогуле я магу ўсё, куды пашлюць, - намагаючыся здабыць прыязнасць, заляпатаў каратыш.

- Тывнду можаш?

Узнікла хвіліна маўчання. Шэф не ведаў, як вымаўляецца тое слова, а наведвальнік не разумеў яго.

- Я май лом, а твой рука б'е лом. Зразумела.

- Ой, не! Рука балець будзе.

- Значыць не можаш.

- Не магу.

- А мне патрэбны такія, каб рука не балела.

Шэф згубіў цікавасць да наведвальніка і пачаў вывучаць справы далей: адкаркаваў чацвёртую пляшку піва.

Апынуўшыя за парогам, Пятро не скарыўся. Ён рынуўся ў вір камерцыі, дакладней кажучы, шукаць там цёплага месца. У канторы трэста "Бананы з Антарктыкі" тутэйшы цяжкаатлет вагою не менш як пятнаццаць пудоў, цешыўся жуйкаю. Працу пагадзіўся даць адразу - выставіў скрынку чорнага колеру бананаў і прапанаваў:

- Вось тавар. Пакідай дакументы ў залог і дуй на Камароўку.

Вечарам прыносіш мне пяцьдзесят баксаў, а навар пакідаеш

сабе. Лады?

Ад першага дотыку прадукт лопнуў і бурая слізь распаўзлася па скрынцы.

- Гэй ты, дзеяч! - зароў гаспадар. - што псуеш мне дарагі тавар?

Гэта быў адзіны шчаслівы момант у той чорны для Мармулка дзень, і то дзякуючы таму, што дзверы канторы былі настолькі вузкія, што дырэктар трэста з першай спробы не мог іх пераадодець. Пётр Іванавіч праімчаў без перадыху два кварталы.

Кіраўнік трэцяй фірмы запытаў хлопцы, ці ведае ён санскрыт.

- Англійскую са слоўнікам.

Такі адказ не задаволіў гаспадара. На жаль, гэта было адзінае месца, дзе запыталі пра яго інтэлектуальныя здольнасці.

Надалей усе прапановы былі нейкія дзіўныя. Адзін камерсант прапанаваў цешыць яго ў лазні. Наступны запытаў, ці добра Матыль умее страляць з аўтамата. Яшчэ адзін - кіроўцам якіх машын ён можа быць. Ні да яго чырвонага дыплома, ні да яго спецыяльнасці ніхто не выявіў цікавасці.

Надвячоркам, калі ўжо ненавісныя Мармулку тлустыя камерсанты сядалі ў свае замежныя аўто ды ў кампаніі імпазантных маладых дзяўчат імчалі ў бары і рэстараны, каб адпачыць пасля напружанага працоўнага дня, ён, стомлены безнадзейнымі пошукамі працы, вярнуўся ў інтэрнат па рэчы. Затрымацца тут яшчэ на адну ноч не было ніякай магчымасці: камендант адчыніў дзверы кабінета і пільна сачыў за ім.

Грошай не было не толькі на пляшку, але і на вячэру. У кішэнях гуляў вецер, у жываце бурчэла. Перасільваючы голад і крыўду, Пятро ўзяў чамадан, падзякаваў вахцёрцы ды падаўся на вакзал. Там бачылася яму адзінае прыстанішча.

СВЕТ НЕ БЕЗ ДОБРЫХ ЛЮДЗЕЙ

Стома зрабілі сваю справу. Нягледзячы на вакзальную мітусню, Матыль адразу заснуў. Яму нічога не снілася. Але мець такі адпачынак працяглы час не давялося. Праз нейкую гадзіну часу ён адчуў, хто нехта валтузіць яго за плячо. Расплюшчыў вочы і знямеў: перад ім стаялі два міліцыянты. Адзін трос яго, а другі гладзіў у гэты момант гумавы кій.

- Куды едзеце, грамадзянін?

- Дамоў, - сон як рукой зняло.

- Ваш білет?

- Няма.

- А вашыя рэчы дзе?

- Тут, - Матыль апусціў вочы долу, дзе павінен быў быць чамадан з паношанымі пажыткамі. Рэчы некуды зніклі. Паспешныя пошукі не прынеслі жаданага выніку.

- Усё зразумела, - іранічна заўважыў вартавы парадку, якому дазволілі насіць гумавы кій.

Той, хто меў права карыстацца кайданкамі патрабавальна прапанаваў:

- Пройдземце ў аддзяленне.

Пасажыры, якія набылі білеты і мелі намер некуды з'ехаць, задаволена назіралі, як двухметровыя міліцыянты ачысцілі залу ад нізкарослага дэградаванага элемента.

У аддзяленні міліцыі было людна. Міліцыянты хуценька перадалі чарговага гаротніка, што на іх думку парушаў грамадскі парадак, дзяжурнаму і паспяшалі на вакзал па наступнага небараку. У Пятра адабралі пашпарт і новенькі чырвоны дыплом. Болей у яго нічога не было.

Гэтая справа ў вакзальнай міліцыі была пастаўлена на паток. Такіх, як Матыль, тут было шмат, і таму дзяжурны паспяваў толькі складваць у сейф дакументы затрыманых. Мармулка адразу змясцілі ў агульную камеру. Людзей там было многа. Яны стаялі шчыльна адзін да аднаго.

Толькі ў куце было вольна. Туды і пашыбаваў новы затрыманы. Там, на адзіных у камеры нарах, склаўшы на вялізным жываце рукі, у адвольнай позе ляжаў здаравенны мужчына з прыплюшчанымі вачыма.

- Дазвольце, калі ласка, я ля вас сяду, - ціхім голасам прамовіў Пётр. - Ногі баляць. Набегаўся за цэлы дзень.

Астатнія насельнікі камеры знямелі ад такога нахабства каратыша і напружана сталі чакаць таго моманту, калі гэты "герой" пасля кароткага свабоднага палёту ўпадзе на іх, бо папярэднія спробы іншых затрыманых завалодаць хоць пядзяю вольнага месца канчаліся толькі гэткім чынам.

Слон, адзін з магутных вакзальных аўтарытэтаў апошняга часу, расплюшчыў правае вока, каб лепш пабачыць чарговага "кента" перад тым, як вярнуць яго на сваё месца. Зірнуўшы на Мармулка, ён адмовіўся ад свай намеру. Занадта ўжо спакойна паводзіў сябе каратыш, дый выгляд ён меў інтэлегентны, хоць гарнітур быў

скамечаны. "Пэўна, мянты за ім увесь дзень гойсалі, пакуль не павязалі. Нешта тут не чыстае", - адзначыў для сябе Слон. - "На фігню б не нарвацца". Слон паволі падкурчыў ногі і стрымана даў згоду.

- Сядай.

Матыль насцярожана агледзеў усіх прысутных і па напружаным маўчанні зразумеў, што яго, як і ў трэсце "Будбумінтэрэшнл", прымаюць зусім за іншага чалавека. Каб хоць неяк усвядоміць, што за такая дробная, але ганарыстая перад ім асоба, гаспадар нараў запытаў:

- Хто будзеш?

- Пётр Іванавіч Матыль, - адказаў нахабнік усё тым жа спакойным голасам і гэтак жа дадаў: - Мармулак.

- Хведар Піліпавіч Мікуловіч, - нахіліў галаву здаравяк і працягнуў руку, - Слон.

Ад сардэчнага поціску ў Пятра Іванавіча знямела рука.

- Замялі?

- Нікчэмныя людзі, - абурана адказаў маленькі чалавечак. - Укралі чамадан. Пакваціліся на старыя заношаныя рэчы. Хіба так можна?

У камеры штохвілінна прыбывала людзей. Яны ціснулі, душылі адзін аднаго, але нябачнай мяжы не пераступалі і сцішана слухалі размову.

- Шпана. Шпана, - яшчэ больш абурана адказаў Слон. - Украсці толкам што-небудзь путнае не могуць. Колькі іх, смаркачоў, ні вучы, а розуму ніякага. Не могуць адрозніць свайго чалавека ад патэнцыйнага кліента. Цягнуць усё без разбору.

Адразу было відаць, што Слон чалавек чулы, спагадлівы, і яму можна даверыць самае-самае.

- Нейкі ідыёцкі дзень, - паскардзіўся Мармулак свайму новаму знаёмцу. - Нават макавага зерня ў роце не было. Галодны быццам бы той воўк у Піліпаўку.

- Гэй вы, быдла бязрогае, - ласкава ды пяшчотна звярнуўся да часовых сукамернікаў Хведар Піліпавіч. - Не бачыце, што чалавек галодны. Патрэбна шамалка. У каго што ёсць, ганіце сюды. Ды хутчэй.

Нейкі п'яны інтэлегент з разбітымі акулярамі ды аблупленым носам прапанаваў два загорнутыя ў папяровую сурвэтку рэстаранныя бутэрброды з чорнаю ікрою:

- Для добрага чалавека нічога не шкода.

Закусь інтэлегента ў адно імгненне знікла ў страўніку Матыля.

Слон сэрцам адчуў, што гэтага вельмі мала. Каб улагодзіць караля невядомай яму мафіі, ён паўтарыў свой запыт.

- Яшчэ ў каго ёсць жрачка? Хутчэй выкладвайце, казлы смярдзючыя.

На гэты раз просьба сціплага чалавека падзейнічала на п'яную ў большасці сваёй публіку. З натоўпу пачуся спалоханы голас:

- А сала таварыш будзе намінаць?

Пётр Іванавіч каўтнуў сліну і ў знак згоды кіўнуў галавою:

- Добра. Давай сала.

Бракавала толькі цыбулі. Шмат хто хціўым вокам глядзеў нагалоднага чалавека, але не адважыўся спытаць у яго падзяліцца спажываю. Нават сам Слон не зрабіў гэтага. Хутка не стала і сала.

Голад ашлях, прытупіў свае памкненні, супакоіўся. Зноў пачаў браць сваё права сон. Мармулак пацягнуўся, пазяхнуў ды скруціўся ў клубок на нарах. Мікуловіч, каб незнарок не патурбаваць чалавека, падцягнуў бліжэй ногі пад сябе. Сон, як і на вакзале, умомант змарыў стомленага Пятра, і ён раптоўна згубіў свядомасць ды быццам праваліўся ў нейкую прорву, толькі калі-нікалі ад задавальнення прычмокваў губамі. Слон строга глядзеў на прысутных ды прыкладваў палец да губ. Камера знямела, і ўсе прысутныя перасталі нават перашэптвацца. Яны сцераглі сон Пятра Іванавіча Матыля.

Толькі пад самую раніцу ў міліцыянтаў работы паменшала, і яны пачалі праводзіць разбор адлоўленых за ноч кліентаў. Гэта не тое, што аператыўная праца, дзе можна набегацца ўдосталь, намахацца гумавым кіём, даць камусьці ў каршэль ці самому атрымаць здачы. Зусім не цікавы занятак. Пратаколы, акты, сведкі… Сапраўднае дурноцце. Паспрабуй разбярыся, хто з іх вінаваты, хто пацярпелы.

У тую ноч дзяжурным па аддзяленні заступіў малодзенькі лейтэнант. Яго ўразіў новенькі ўніверсітэцкі чырвоны дыплом. Як учарашні студэнт гэтай навучальнай установы, лейтэнант са спагадаю паставіўся да свайго кліента ды загадаў першым даставіць яго ў дзяжурку. Сукамернікі, натомленыя гадзінамі маўчання, радасна-сцішана загулі. Тое, што нахабнага карантыша выклікалі першым, для іх шмат што значыла, яшчэ болей значыла для Слана. Не памыліўся, відаць, ён у сваіх здагадках пра гэтага чалавека. Колькі разоў даводзілася яму, Хведару Мікуловічу бываць тут, і кожны раз першым выклікалі яго... Адразу відаць: хоць і малы, але птушка вялікага палёту. "Не дзіва, што за ім увесь дзень бегалі лягавыя".

Сонны Пётр Іванавіч мала што цяміў. Сон склейваў вейкі ды

хіліў да галаву долу. Лейтэнант, што сядзеў насупраць, з пэўнай зайздрасцю глядзеў на яго чырвоны дыплом, потым звярнуўся да затрыманага.

- Як вы дакаціліся да такога жыцця, грамадзянін Матыль?

Соннаму Мармулку падалося, што ён у студэнцкім інтэрнаце, і нейкі чужак, які "падваліў да іх чувіх", зараз імкнецца пажартаваць з яго няздольнасці прываблiваць да сябе дзяўчат. Вялым голасам ён прамармытаў:

- Каціўся, каціўся ды дакаціўся.

- Колькі ўчора ўставіў? - было наступнае студэнка-міліцэйскае запытанне.

Тут затрыманы нечакана для сябе прачнуўся і ўсвядоміў незайздроснае для сябе становішча.

- Не піў я ўчора, - вырваўся з яго душы адчайны крык.

- Трындзіш, - запярэчыў лейтэнант. - Кажы праўду, пакуль не накіраваў на экспертызу.

- Давай, - ужо спакойна пагадзіўся былы студэнт.

Лейтэнант не звярнуў на гэта ніякай увагі і задаў наступнае пытанне:

- За што цябе прыпуталі? Як цябе злапалі?

- Спаў. У крэсле. На вакзале.

- Ты што? Сур'ёзна? Зусім цвярозы спаў на вакзале… І, вядома, у цябе рэчы скралі.

- Чамадан цяганулі…

- Што ты там рабіў?

- Як што?! - не было іншага выйсця, як хлусіць, хлусіць і не чырванець. - Не хапіла білетаў на цягнік. Прысеў, задрамаў. Скралі рэчы, а потым забралі ў каталажку. Вось і ўсё.

У душы былога студэнта, цяперашняга міліцыянера, узнікла спагада.

- Уляпаўся ты дык уляпаўся на сваю галаву. У чамадане было што-небудзь каштоўнае?

- Паношаныя сарочкі.

- Заяву на пошукі складаць будзеш?

- Не!

- Ну, то і добра. Нам менш работы, а табе лягчэй дадому будзе ехаць… Пастаў тут подпіс - і ты вольны.

- Як - вольны?

- Вось так. Вольны - і ўсё. Ды болей да нас не трапляй.

САПРАЎДНЫ СЯБАР

Дзень толькі-толькі пачаўся. Сонца яшчэ не выглянула з-за далягляду, і гмахі высотных будынкаў выдаваліся спрэс шэрымі. Лета павярнула на другую палову. І святая Ганна студзіла ўжо штораніцы. Пасля застаялага, спёртага, але цёплага паветра камеры, на вуліцы па целе прабеглі лёгкія дрыжыкі. Вяртацца ў будынак вакзала, каб зноў трапіць у абдымкі міліцыянтам, не хацелася. Адзінае месца, дзе можна прытуліцца чалавеку без кватэры, рэчаў і грошай - лаўка ў скверы, што побач з Прывакзальнаю плошчаю. Матыль заняў самую апошнюю, самую далёкую, каб не муляць вока міліцэйскаму патрулю, што сноўваў па алеі ўздоўж вуліцы Бабруйскай. Сеў, сціснуўся ды стаў чакаць першых промняў сонца.

Па вуліцы загрукаталі першыя трамваі, на чыгунцы лязгалі счэпамі вагонаў цягнікі. Мармулак ні аб чым не думаў, нічога не планаваў на будучае, а толькі абыякава назіраў за тым, што адбывалася наўкола. Вось нейкі стары ханыга, з нечасанаю галавою, абышоў сквер, пакорпаўся ў кожнай сметніцы, зірнуў пад кожную лаўку, сабраў у рваную торбу пляшкі, што пакінулі за святую ночку закаханыя ды госці сталіцы, і знік за шчыльнымі радамі "камкоў". Міліцэйскі патруль яшчэ раз безвынікова прайшоўся па алеі і звярнуў на Маскоўскую вуліцу - можа там пашанцуе. І зноў Пётр застаўся адзін на адзін з ранішняю ахалодаю.

Мармулак дрыжэў як асінавы ліст. Лязг зубоў перасільваў грукат электрычкі. Нечакана нехта сеў побач. З вялікаю патугаю Матыль павярнуў галаву да суседа. Нікчэмны стары шарамыга сядзеў з ім побач і сваімі бляклымі вачыма глядзеў на яго.

- Задубеў? - прашмакаў бяззубым ротам пачварнага выляду дзед.

У адказ галава хлопца затрэслася яшчэ больш.

- На, глыкні піва, - рука ў жабрака трэслася рыхтык як Мармулкава галава. - Мо дапаможа.

Адразу было бачна, што стары разбіраўся ў піве, бо набыў лідскае, але піва было халоднае і ад яго дрыжыкі апанвалі ўсё цела. Халодныя шурпатая рука лягла на лоб.

- Тэмпература ў цябе, - упэўнуна зазначыў стары і сказаў. - Трэба табе адляжацца дзень-другі. Ідзі дамоў.

- А куды я пайду? - хлюпнуў носам Матыль. - Мне няма куды ісці.

- Справа зразумелая… Тады хадзем да мяне.

Двухпакаёвая кватэра сучаснага жабрака мела даволі пристойны выгляд. На сценах і падлозе - персідскія дываны як сімвал дабрабыту. Крышталёвыя вырабы ламалі паліцы шафы, а паліцы, поўныя кніг, ды піяніна казалі штосьці і пра духоўныя запатрабаванні таго, хто жыў тут.

"Жабрацтва, відаць, прыносіць някепскі прыбытак", - адзначыў для сябе Пятро, але сам гаспадар не патлумачыў тае сітуацыі, а толькі заўважыў:

- Ты ў мяне першы госць.

Першы госць невядома ад якога часу сапраўды стаў пачуваць сябе дрэнна. Надта балела галава, ва ўсім целе адчуваўся жар, раз-пораз стала пакідаць свядомасць. Хацелася як мага хутчэй легчы ў ложак.

Гаспадар думаў на гэты конт інакш. Напачатку ён паглядзеў дакументы хворага. Паглядзеў больш уважліва, чым у міліцыі. Пасля прапанаваў абмыцца ў ванне. Пятро яшчэ помніў, як зайшоў туды і ўключыў ваду. Прачнуўся ён толькі праз тры дні ў ложку. На століку стаялі лекі, у пакоі была цішыня. Да прыбіральні і назад давялося ісці, трымаючыся за сценку. Хвароба сапраўды адняла шмат сіл.

Гаспадар з'явіўся пад вечар. Кішэні яго былі набіты папяроваю драбязою, у асноўным пяцідзесяцікапеечнымі купюрамі. Стары вылажыў свой дзённы здабытак на стол, а сам пайшоў у ванну. Праз паўгадзіны часу вярнуўся, пераапрануты ў спартыўны імпартны касцюм. Схадзіў на кухню, прынёс адтуль пляшку каньяку, поўны сподак нарэзанай кружэльцамі сухой каўбасы і пару лустачак кменнага хлеба.

- Праз паўгадзіны згатую вячэру. А зараз давай па кілішку. Дзень быў не самы кепскі. Табе, як доктар, таксама рэкамендую. Кровазварот будзе лепшы.

На вячэру ў жабрака было сухое віно, салата з кальмараў ды разнастайная гародніна. Свой "бедны" стол доктар патлумачыў проста:

- Не трэба цяжкай ежай набіваць на ноч страўнік. Тым самым ты ашчаджаеш сваё сэрца.

Упершыню паміж імі адбылася шчырая гутарка.

- Завуць мяне Станіслаў Антонавіч. Былы ўрач-тэрапеўт. Кандыдат медыцынскіх навук. Зараз працую жабраком на Маскоўскай. Працай задаволены. Заробку хапае. Як дакаціўся да такога жыцця? Заеўся з начальствам. Папрасілі. Доўга хадзіў, дабіваўся праўды. Потым надакучыла. І, як цяпер зразумеў, стаў на правільны

шлях.

Споведзь была шчыраю, бо госць маўчаў і добрасумленна знішчаючы кавалак за кавалкам качку, даваў магчымасць гаспадару выгаварыцца.

- Цябе таксама разумею, - смакуючы віно, разважаў далей Станіслаў Антонавіч. - Закончыў ВНУ. Вялікае жаданне служыць Айчыне, грандыёзныя планы. А на самай справе ўсё наадварот. Няма прапіскі, няма працы… Згубленая ўсялякая надзея на лепшае.

Гутарка доўжылася б і надалей, але гаспадару трэба было зноў ісці на працу. Ён, як сапраўдны інтэлегент, папрасіў прабачэння ды зазначыў:

- Я цябе не ганю. Адлежвайся. Ад'ядайся. Набірай сілы, а чым потым займешся - будзе бачна. Лічы, я твой сябра.

І так прыемна было ад такіх слоў, што захацелася спяваць. Такое можа казаць толькі добры чалавек.

ПРАКТЫЧНЫЯ ЗАНЯТКІ ПА ЖАБРАЦТВЕ

Праз два тыдні Мармулак канчаткова ачуняў, набраўся сілы і моцы. Яму нават захацелася абняць і пацалаваць жанчыну. Такога ён за сабою даўно не прыкмячаў.

Аднаго разу надвячоркам, пасля ўдалага працоўнага дня, Станіслаў Антонавіч вярнуўся дамоў надзвычай задаволены. Яго жабрацкі наварак быў як ніколі вялікі. Яму казачна пашанцавала. Нейкай замежнай дэлегацыі спатрэбіўся стратэгічны тавар краін СНД - гарэлка. Іх аўтобус бясшумна спыніўся якраз насупраць крамы, ля ўваходу ў якую было працоўнае месца былога тэрапеўта, кандыдата медыцынскіх навук. Тут, як і ў кожнай справе павінен быць зачын.

Паперадзе калоны замежных турыстаў па нашу айчынную гарэлку крочыў мажны трыбухаты мужчына, падпяразаны шырокаю дзягаю, на якой зухавалася тоўстае партманэ. Не бачачы за сваім жыватом дарогі, замежны госць нечакана спатыкнуся на нашым роўным тратуары ды ледзь носам не ўдарыўся аб яго. За месца трэба плаціць, звычайна ў такіх выпадках кажуць тутэйшыя людзі, і чужынец тое, відаць, ведаў, бо хуценька адшпіліў кашэль, выцягнуў дзесяцідаляравую банкноту і падаў жабраку, які, як відаць, быў адказны за парадак на гэтай тэрыторыі. Астатнія турысты, што крочылі стромкаю шарэнгаю, быццам салдаты савецкага войска на кастрычніцкім парадзе, адразу прыцішана загаманілі ды падтрымалі

пачын свайго тлустага сябра.

Чаго толькі не было ў той дзень у капелюху Станіслава Антонавіча! Даляры, маркі, фунты, франкі, польскія злоты. Усё тое лішняе, што муляла кішэню замежнаму турысту. Ад такой колькасці і разнастайнасці грошай, што даводзілася пабачыць упершыню, у Мармулка перахапіла дых.

Жабрацтва прывучыла кандыдата медыцынскіх навук да скупердзяйства. І тое Пятро адчуў сваім страўнікам: чым болей ён набіраў сілы, тым бяднейшы быў стол гасціннага гаспадара. Сёння Станіслаў Антонавіч кайфаваў. За беларускія шушыкі, на якія расшчодрыліся дабразычлівыя суайчыннікі, ён накупляў дзве торбы харчоў, якія не месціліся на стале.

Усялякі поспех трэба абмыць, інакш яе вялікасць Фартуна павернецца тылам. Яе, як якога-небудзь бажка ўсіх часоў і народаў, трэба задобрыць ахвярай. Тады ўсё будзе добра ў будучым. Фартуна - жаночага роду асоба і, як усялякая кабета, ад Бахусавага напою не адмовіцца.

Усе людзі на падпітку гаваркія, а тым болей людзі навукі, выкладчыкі, хоць і ў мінулым, бо сваю капейку яны здабываюць языком. Сёння ў гутарцы п'янаму жабраку не было роўных. Спачатку яна нагадвала споведзь чалавека пра сваё гаротнае жыццё-быццё ў навуцы. Потым споведзь ператварылася ў казанне пра жабрацкія прыгоды, а ўрэшце рэшт распачалася звычайная лекцыя аб перадавых метадах жабрацтва і атрымання ад гэтага звышпрыбыткаў.

- У гэтай справе, каб дасягнуць поспехаў, неабходна заўжды выконваць два залатыя правілы: стварыць свой імідж і знайсці прыбытковае месца.

З першай пляшкай каньяку было пакончана, і тут жа на стале з'явілася новая. Як не кажы, а п'яная душа - шчодрая душа.

- Калі ты жадаеш…

П'яны Мармулак не даў магчымасці гаспадару закончыць сваю думку.

- Вядома, жадаю, - выпаліў ён на адным уздыху. - Трэба ж неяк капейку здабываць ды на ногі станавіцца.

- Тады заўтра вазьму цябе з сабою. Паглядзіш, што да чаго, прыкінеш, а потым будзем гутарыць далей.

Жабрацтва - не толькі цяжкая, але і адказная праца. Хочаш не хочаш, а ісці мусіш, нягледзячы на дождж, снег, мароз, непагадзь, дрэнны душэўны стан, хваробу. Не пойдзеш - і тваё месца будзе занята канкурэнтамі. Тым болей людное.

Нягледзячы на тое, што ён быў п'яны як цэп, нават не мог цвёрда трымацца на нагах, Станіслаў Антонавіч у дзевяць гадзін вечара апрануў свой бутафорскі - лата на лаце - касцюм, раскулаціў ва ўсе бакі на галаве валася ды пайшоў. На гэты раз не пашанцавала. Заробак быў мізэрны. Людзі, якія вырашылі перад сном прагулянца са сваімі сабакамі, лішніх грошай пры сабе не мелі. Ды натрапіўся канкурэнт-прыблуда, нахабны і дужы. За нейкія пяцьдзесят капеек уваліў далонню па левай шчацэ.

Пятро ў гэты час не спаў. Разагрэты каньяком і жаданнем зарабіць шмат грошай, ён марыў аб шчаслівай жабрацкай долі.

"І такім чынам можна будзе добрыя грошы зарабіць", - сам сабе барматаў Мармулак пад нос. Яго ніколькі не палохалі часовыя цяжкасці новага сябра.

Кандыдат медыцынскіх навук, не выбіраючы слоў і выразаў, яшчэдобрыя дзве гадзіны гучна мацюкаўся ў суседнім пакоі.

Раніцай Станіслаў Антонавіч быў ужо не такі гаваркі, як учора вечарам, але ў адносінах да Матыля застаўся такім жа прыязным ды шчырым, як у словах, гэтак і ў думках. Прыпухлая шчака сёння яшчэ найлепш дапаўняла імідж жабрака.

Усё было здзейснена як задумана: малады чалавек навідавоку ў людзей аказваў паслугу старому, хвораму ды нямогламу мужчыне: дапамог перайсці вуліцу ды падвёў да крамы. Ніхто з прахожых не здагадаўся, што папярэдне малады чалавек атрымаў ад жабрака на дзве пляшкі піва і павінен тут будзе сноўдаць па вуліцы туды-назад ды пільна пазіраць за ім увесь дзень.

Першы паказальны ўрок па жабрацтву прайшоў удала.

Усё тое паўтарылася і на наступны дзень.

Пасля тыднёвага тэарытычнага навучання Станіслаў Антонавіч, як былы выкладчык, зразумеў, што трэба пераходзіць да практычных заняткаў.

- Трэба думаць пра справу, - неяк падчас вячэры прапанаваў ён.

- Што мне рабіць? - Пятро меў пэўную зацікаўленасць у грошах ды без пярэчання пагадзіўся і з гэтаю прапановаю.

- Тут справа сур'ёзная. Каб табе спачувалі і падавалі, неабходна мець адпаведнае аблічча. Такое, каб, глянуўшы на цябе, у людзей на вачах з'яўляліся слёзы, а рука сама цягнулася да тоўстага ці худога партнамэ і даставала больш важкую паперку. Простым "падайце" нашых людзей не расчуліш. Вось, скажам, каб у цябе быў апалены твар…

Мармулак жахнуўся і паспешна крануў пальцамі лоб, нос, вушы.

- … не было рук ці ног…

Будучы жабрак з недаверам паглядзеў на свайго "старэйшага брата".

- … і тады ўсё было б прасцей. Павесіў на цябе пару лахманоў - і ўперад. А так…

- Можа ногі пакінем? - з недаверам у голасе выказаўся Мармулак.

Станіслаў Антонавіч на нейкую хвіліну задумаўся.

- Ногі, вядома, адразаць не будзем, але… Адным словам у мяне будзе такая прапанова.

Тут жа было выраша ператварыць Пятра Іванавіча Матыля ў бязвінную ахвяру міжэтнічнага канфлікту. Дзеля гэтага неабходна было падвязаць ці прывязаць адну нагу ды выставіць шнар на руцэ, які пакінула ў дзяцінстве каса пры няўдалай спробе навучыцца касіць.

Раніцай наступнага дня Станіслаў Антонавіч дастаў з кладоўкі нейкае прыстасаванне - дошку з прывязанымі да яе рамянямі ды, сагнуўшы ў калені левую Мармулкавую нагу, увязаў яе, а сам пайшоў "на працу". Пятро Іванавіч згодна з парадамі старэйшага жабрака, быццам той ёга, сеў на дыване пасярод пакоя. Нага адразу зацерпла ды пачала балець. Яму захацелася ўстаць, вызваліць ад путаў нагу ды выкінуць гэта ідыёцкае прыстасаванне. Нечалавечыя пакуты ён цярпеў толькі паўгадзіны часу. Калі перад вачыма чорныя кругі, Мармулак паспешна развязаў матузкі. Жабрацкі хлеб не быў ужо такі прывабны, як раней.

Настаўнік адразу, як толькі пераступіў парог кватэры, даведаўся пра справы вучня, пахваліў яго і адразу зазначыў, што ўсё неабходна паўтарыць. На гэты раз вучань сядзеў з працягнутаю рукою на дзесяць хвілін даўжэй і страціў прытомнасць. Толькі з пятага разу Матыль прасядзеў гадзіну часу. І так працягваліся беспрасветныя дні навучання. Штодня Станіслаў Антонавіч прыдумваў усё новыя і новыя заданні. Мармулак несупынна шаптаў; то "Падайце інваліду", то намагаўся пусціць слязіну, то прымушаў дрыжэць руку. Кожны дзень ён павінен здзяйсняць нешта новае.

Толькі праз месяц закончыў курс жабрацкага навучэння. Падчас іспытаў Матыль прасядзеў нерухома дзесяць хвілін, адначасова выконваючы па просьбе настаўніка тое ці іншае практыкаванне. Станіслаў Антонавіч застаўся задаволены сваім вучнем.

ПРАЦА ЯК ПРАЦА

На наступны дзень быў праведзены першы практычны іспыт. Іспыт сапраўдны, з выездам на аб'ект. Аб'ектам быў абраны адзін гастраном на выездзе з горада. Тут звычайна рабілі закупы правінцыйныя аўтамабілісты ды іх пасажыры, што наведвалі сталіцу, каб набыць нейкія дэфіцыты, якія тутэйшыя камерсанты набылі на варшаўскім стадыёне. Асартымент у краме быў небагаты: некалькі гатункаў каўбас, хлеб ды багаты выбар гарэлкі. А што яшчэ патрэбна нашаму чалавек, каб пачаставаць сваякоў ды абмыць удалыя пакупкі ў сталіцы? Хоць аб'ект не з лепшых, бо правінцыйных наведвальнікаў вельмі цяжка расчуліць (гэта не інтэлегенцыя з праспекта Скарыны), але для навукі вельмі прыдатны. Людзі тут прыезджыя, выпадковыя. Ніхто не заглядае табе ў твар, не вывучае тваю "калецкую" постаць. Калі мае намер падаць ды прыпыніцца на хвілінку - болей ніколі іх не пабачыш.

Мармулак меў належны жабрацкі выгляд. Акрамя калецкай нагі, ён кульгаў і на другую. Кульгаць па-сапраўднаму яму дапамагалі цвікі, забітыя ў падэшву чаравіка сорак пятага памеру. Шнар на руцэ, папраўлены чырвонаю фарбаю, выглядаў як сапраўдны. Папярэдне ён два дні не галіўся, і рыжае шчаціннe густа ўсеяла ніжнюю сківаіцу ды надавала твару звярыны выгляд. Скамечаны гарнітур, як нельга дапаўняў яго цяперашні імідж. Такому можна і падаць.

З вялікімі патугамі Мармулак дакульгаў да ўваходу ў краму. Паклаў на зямлю скамечаную шапку. У яе апусціў "вавёрку" - пяцьдзесят капеек Нацыянальнага банка незалежнай ды самастойнай Рэспублікі Беларусь, папярэдне "на шчасце" папляваўшы на яе. Яшчэ пяцьдзесят капеяк узяў у руку, выставіўшы на паказ пісяг. Перад сабою выставіў картонку з надпісам: "Падайце ахвярам Прыднястроўскай вайны", надаў твару жаласлівы выгляд і стаў чакаць, калі ў шапку штосьці ўпадзе. Першай на яго звярнула ўвагу прыбіральшчыца крамы. Запыт яе быў катэгарычны: "Адкуль гэты абарванец тут узяўся?" Матыль вымушаны быў распавесці гісторыю пра тое, як дзеддомаўскі сірата трапіў у савецкае войска, у слаўную дывізію камандарма Лебедзя, што месцілася ў Прыднястроўі. Калі распаўся Савецкі Саюз, ён і надалей працягваў служыць там, бо вяртацца не было куды. Калі паранілі, звольнілі, а паколькі грамадзяні Беларусі, то стаў нікому не патрэбны. А мясцовыя чыноўнікі ўвогуле ім грэбуюць. Дзе цябе скалечылі, там і пенсію атрымлівай, кажуць.

Легенда падзейнічала на жанчыну. Яна хутка вярнулася,

паклала ў шапку два мядзьведзі і падала канапку. Тут жа прыпынілася некалькі вясковых маладзіц, што выйшлі з іржавага "мэрсэдэса", і падтрымалі прыбіральшчыцу. Настрой узняўся, душа павесялела. Як кажуць людзі, жыць можна! Але хутка абставіны змяніліся. Да Мармулка падышла жанчына ў адзенні, якое нічым не адрознівалася ад ягонага, - ірванае і скамечанае. Твар колеру ўзыходзячага сонца. Нос - пераспелая ажына. У двюх торбах - нейкія парэшткі ежы са сметніцы. З торбаў і ад самой жанчыны ішоў нясцерпна едкі пах. Гэта кабета была катэгарычна-непрымірыма да яго, бо бачыла ў ім свайго канкурэнта, а значыць першага ворага.

-Пайшоў прэч, абарванец, - з гэтымі словамі яна замахнулася торбамі на яго.

Невядама, як пайшлі б далей справы, але ў гэты момант побач апынуся Станіслаў Антонавіч, які адштурхнуў жанчыну. На лямант выбеглі прыбіральшчыца і загадчыца крамы. Словамі і кулакамі яны прагналі кантэйнерную жабрачку прэч.

У той першы дзень працы Матыль здабыў грошай на дзве пляшкі гарэлкі. Яшчэ тры дні запар знаходзіўся побач з Мармулкам яго надзейны сябра, а калі ўпэўніўся, што вучань прыжыўся там, пайшоў займацца сваёю справаю.

Жабрацтва - праца, як усе іншыя: патрабуе пэўных высілкаў. Неабходна выйсці і ў дождж, і ў снег, у мароз і спёку. Адно, чым цешыў сябе Пятро, ён быў нечым падобны на камерсанта: свае грошы здабыў сам. У такіх умовах даводзіцца працаваць калгаснікам, будаўнікам, але яны свой заробак атрымліваюць праз два, а то і тры месяцы. Каб хоць неяк змагацца з інфляцыяй, стаў абменьваць "зайчыкі" на даляры. Шмат каштоўных парадаў атрымаў ад Станіслава Антонавіча. Настаўнік не гнаў яго з кватэры, але ўжо пад вясну, калі бабулькі распачалі прадаваць маленькія букецікі пралесак, а птушкі, абуджаныя спрадвечным інкстынтам працягу роду, распачалі віць гнёзды, стаў раз за разам распавядаць сэксуальныя анекдоты. Увідавочкі было зразумела, што трэба шукаць новае мес-ца жыхарства, а магчыма працы.

Усё вырашылася само сабою. Аднаго разу Мармулак выбраўся ў горад (так тыя, хто жыве наўскрайку, называюць цэнтр Мінска), купіў у саюздруку "Свабоду" ды прысеў за столікам ля кафэ "Вясна" папіць піва. Насупраць яго сеў мужчына сярэдняга веку і, як у старога добрага знаёмага, запытаў:

- Ты ўжо не працуеш?

- Працую, - незадаволена прабурчэў Пятро.

- Усё на тым жа месцы? - было такое ўражанне, што незнаёмец ведае, чым ён займаецца.

- Так, вядома.

- Далекавата, скажу табе папраўдзе, - сёрбаючы піва, працягваў гутарку непрыязны з першага выгляду тып. - Месца не бойкае. Навару малавата… Мне пра цябе Стась распавядаў. Калісьці ў адным інстытуце вучыліся разам. Ён жаніцца надумаў. А я хачу на сваім занятку крыж паставіць. Стаміўся, маю намер адпачыць. Ёсць нейкі капіталец. Махну на поўдзень, у Ялту. Там састарэлая цётка жыве, абяцала апісаць на мяне хату з умоваю, што буду даглядаць яе да смерці. Калі жадаеш, можаш заняць маё месца. Даволі зручнае і прыбытковае.

- Дзе?

- А вось тут, непадалёку. У падземным пераходзе ля ГУМа. Як уверх падымацца да ўніверсама.

- А адтуль мяне ніхто не пагоніць? - гэта была не лішняя перасцярога.

- Дап'ем піва, і я табе ўсё пакажу на месцы ды яшчэ пазнаёмлю з людзьмі, якія там працуюць. Не хвалюйся, усё будзе нармалёва. Калі жабрак жабраку не дапаможа, дык нам тут няма на каго спадзявацца.

Незнаёмец, які так і не назваў сваё імя, паказаў то месца, дзе ён здабываў сабе хлеб з маслам, пазнаёміў з суседзямі ды папярэдзіў на ўсялякі выпадак, каб не крыўдзілі ягонага брата.

Хоць у жабрацкім бізнэсе і шанцавала Пятру Матылю, але вялікага прыбытку тое не прыносіла. Хацелася яшчэ болей. І ён не губляў надзеі, што такое рана ці позна здарыцца.

ДЗЕЛАВАЯ ПРАПАНОВА

Падземны пераход ля ГУМа - сапраўды бойкае месца. Туды-сюды праносіліся цыбатыя дзяўчаты, і іх каленкі мільгалі якраз на ўзроўні Матылёвага носа. Іншы раз надыходзіў момант, калі нельга было стрымаць свае памкненні. Прабягалі навучэнцы гуманітарнага ліцэя ды студэнты з філфака, гістфака і філасофскага фака. Важна шпацыравалі мажныя пані. Шаркалі нагамі старыя кабеты ды лёталі маладыя дзеўкі. Людзі справы нават не глядзелі ў яго бок, і толькі кожны дзесяты выцягваў з кішэні тоўстае партманэ ды даставаў адтуль адну-дзве "вавёрачкі". Аднаго разу ля яго мільгануў Генадзь Патоніч, у скураной куртцы у клепках, з чорным кейсам у руках.

Адразу відаць: стаў крутым камерсантам. Мармулка ён не пазнаў ці не захацеў пазнаваць.

Ужо некалькі дзён ля яго круціўся нейкі малы. Хлопцу было не болей як дванаццаць гадоў, а нахабства, відаць, на ўсе сто. У той дзень ён паклаў у шапку "зайца" ды пастаяў хвіліну, заціснушы ў кулаку "бабра".

- Дзядзечка, а дзядзечка. У вас, пэўна, нага зацерпла, варта перамяніць.

- Кыш, надаяда, - прагнаў яго прэч Мармулак і замахнуўся гамараю.

Хлопец хуценька знік, але з'явіўся апоўдні і тут жа забраў свайго "зайца" назад.

Ад крыўды з крыкам "Рабуюць інваліда" Мармулак ўскочыў, але тут жа ўспомніў, што ён аднаногі калека, і ўпаў назад ды заплакаў.

Нейкі падарожны ўспрыняў тое за страшэнныя пакуты небаракі ад нявыхаванага падлетка ды расчодрыўся на "ваўка".

Вечарам гэты малы сустрэў Матыля ля ўваходу ў інтэрнат. У той дзень зоркі да жабрака былі не ласкавые, і мінакі выдаткавалі адну мінімальную плату ў памерах, нядаўна прынятых Вярхоўным Саветам. Мармулак не меў настрою. Дзеля паразумення хлопец выцягнуў цэлафанавага пакета пляшку гарэлкі і запытаў:

- Можа, у госці запросіш?

- Калі так, то праходзь.

Цяперашняе прыстанішча Пятра Іванавіча месцілася ў падвале інтэрната, якраз ля самых трубаў каналізацыі. Цёплае, утульнае месца, і плошчы дастаткова для пражывання. Камендант, як старому сябру, дазволіў жыць тут за пляшку "Рускай" у тыдзень. Замінала толькі адна непрыемнасць: гулка лілася вада ў начной цішыні, калі нехта з пастаяльцаў па пільнай патрэбе хадзіў у гэты час. Хлопец з выглядам боса сіцылійскай мафіі агледзяў памяшканне і прысвісну.

- Ты ўсё ж не дзяржаўны служачы. З тваім заробкам можна прыдбаць што-небудзь лепшае, - потым павярнуўся тварам да Мармулка і працянуў руку.

- Паколькі імя тваё і мянушку я ведаю, то будзем знаёмы. Геракл, - худы, быццам тая былінка ў бязводнай пустыні Сахара, падлетак без усялякай усмешкі назваў сваю школьную дражнілку.

- Засушаны, - іранічна дадаў здаровы інвалід.

- Так жартаваць з будучым кампаньёнам нельга, - самаўпэўнена зазначыў хлопец і тут жа папярэдзіў: - Наступным разам такі жарт абыдзецца табе ў сто баксаў.

Пасля першай чаркі Геракл стаў яшчэ больш сур'ёзны.

- Прапаную супрацоўніцтва. Ствараем з табою невялікі канцэрн.

- Картэль інвалідаў-падлеткаў. І я так мяркую, што пасаду галоўнага калекі хочаш заняць сам.

- Быў час, калі такіх вясёлых, як ты, аб'ядноўвалі ў лесанарыхтоўчы брыгады ды ў Сібір пасылалі будаваць светлую будучыню.

- Я таксама чалавек справы, - нечакана для сябе цвёрда прамовіў Мармулак. - І ў першую чаргу хацеў бы ведаць сутнасць прапановы.

- Нарэшце пачуў сур'ёзную гутарку, - Геракл наліў паволі ў рыжыя ад вады з-пад крана "малянкоўкі" гарэлкі. - А сутнасць справы ў тым. Паколькі вас жабракоў-калекаў, сапраўдных і манюкоў, расплодзілася, што камароў увесну, і адзін у аднаго адбіраеце кавалак хлеба, чыніце розныя звады, высвятляеце гамарамі адносіны, бярацеся за чубы, неабходна проста стварыць аб'яднанне жабракоў, каб навесці ў вашым асяроддзі хоць нейкі парадак. Слушна я кажу, ці не? - запытаў малы ды выпіў як дарослы.

- Кожная справа павінна быць навукова абгрунтавана. Пагадзіся, што так. А калі так, то мы павінны выкарыстаць у гэтым выпадку навуковую тэміналогію. Больш правільна было б выказацца наступным чынам: неабходны механізм рэалізацыі гэтай праблемы. Я лічу, што мы ў першую чаргу павінны скласці спісы ўсіх, хто жабруе. Гэта непасрэдны наш працоўны кантынгент. А далей…

Лекцыя Геракла пра жабракоў і іх адносіны паміж сабою была змястоўная, удала падрыхтаваная. Прамоўца, нягледзячы на сваю маладосць, меў добрыя прамоўніцкія здольнасці. У яго выказваннях быў пэўны жабрацкі досвед. Мармулак, стаіўшы дыханне, не прапускаў ніводнага слова. А галоўнае - верыў.

- …Вядома, не ўсе жабракі нам падыходзяць. Некаторых увогуле варта пазбавіць жабрацкай ліцэнзіі на заняткі гэтым відам прадпрымальніцтва. Знойдуцца такія, хто не захоча супрацоўнічаць з намі, не стане падпарадкоўвацца нам. З гэтымі "муджахедамі" і "індзейцамі" нам давядзецца весці непрымірымае змаганне. Тут неабходна будзе задзейнічаць нават міліцыю. Удзельнікі нашай арганізацыі павінны будуць пералічваць нейкую частку свайго прыбытку ў агульную касу - агул. Зразумей, інакш арганізацыя не зможа існаваць. Мы, у сваю чаргу, бярэм на сябе абавязак абараняць іх ад розных прыйдзісветаў і дапамагаць у выпадку хваробы, пры ўмове, што гэты інвалід у будучым нам можа спатрэбіцца. Каб наша

арганізацыя распачала сваё існаванне, мы павінны правесці вялікую працу. Галоўнае - удала падзяліць горад на раёны, дзе нашыя людзі будуць здабываць для нас і сябе капейку. У кожнага ўдзельніка нашага аб'яднання, згодна з яго спецыялізацыяй, будзе свой раён, папросту кажучы, свая дзялянка.

- У Ільфа і Пятрова вычытыў?

- Слушную ідэю не грэх і пазычыць. Тым болей, што аўтарскі ганарар плаціць не давядзецца. Усё гэта робіцца дзеля таго, каб не было ў вашых братоў звадаў і мардабою… - і тут Геракла панесла. - У будучым нам неабходна будзе набыць тэхніку. Напрыклад, мікра-аўтобус, каб дастаўляць так званых інвалідаў на месца працы.

Пятру Іванавічу прапанова вельмі спадабалася. Усё разлічана, дакладна выверана, узважана. Адно толькі пытанне хвалявала тут Мармулка: чаму менавіта да яго з такою прапановаю звярнуўся Геракл? Чым ён прыглянуўся хлопцу, калі вакол столькі калекаў?

Адказ быў на дзіва просты і смешны. Адначасова ў ім адчувалася цвярозасць розуму падлетка і яго практычнасць.

- Ну, не стану я рабіць такія прапановы двухметроваму амбалу, які ў любы момант можа надаваць мне ў каршэнь ды забраць грошы. З табою я магу паваяваць, пацягацца… А ўвогуле, можаш лічыць, што ты мне падабаешся. Ха-ха! Мармулак.

Апошнюю выпілі за росквіт новай фірмы.

У той вечар яны расталіся шчырымі сябрамі і цвёрдай дамоваю заўтра сустрэцца зноў, каб распачаць вялікую працу.

ФІРМА ВЕНІКАЎ НЕ ВЯЖА

Фірма "Будбумінтэрнэшнл" па прапанове свайго новага супрацоўніка Генадзя Патоніча распачала выпуск каштоўных папераў. Такіх папераў зараз, вядома, выпускаецца занадта шмат. Купляюць іх звычайна самі акцыянеры, іх сваякі, знаёмыя ды проста дурні. Кожны з іх, як кажуць людзі, мае свой шкурны інтарэс. Генадзь Патоніч добра ведаў псіхалогію простага абывацеля і таму прапанаваў выпусціць акцыі пад тысячу працэнтаў гадавых. Такая прапанова ўвогуле мяняла звычайныя навуковыя погляды на банкаўскую справу і бязмежна радавала простага чалавека. Яшчэ не перавяліся ў нашай Дзяржаве, як і ва ўсім свеце, аматары халявы! Яны ласыя не толькі на пустыя паперкі, але і на пустыя абяцанні. Савет дырэктароў адразу пагадзіўся з гэтаю прапановаю. Вялікая сіла рэкламы на тэлебачанні зрабіла сваю справу. Людзі, як толькі пабачылі, што

Федзя з сіня-фіялетавым носам ды аблігацыямі ў руках сядае ў шыкоўны "мэрс", валам павалілі ў прыёмныя пункты кампаніі. Нават старэнькія бабулі з вялікай ахвотаю стаялі ў шматгадзінных калейках: напачатку, каб атрымаць пенсію, а потым, каб абмяняць яе на каштоўныя паперы "Будбумінтэрнэшнл". Шчаслівыя ўладальнікі незразумелага колеру паперак нават у сне лічылі свае прыбыткі. Мроілася ім слава Ракфэлера ды пяшчотнае гавайскае сонца.

Справа фірмы неспадзявана пайшла ўгору. Паступленне грошай было настолькі вялікім, што кіраўніцтва яе тэрмінова вымушана была прыкупіць вайсковы БМП дзеля таго, каб перавозіць грошы з прыёмных пунктаў у банк.

Патоніч імкліва пачаў рабіць кар'еру. Яго адразу ўвялі ў савет дырэктароў ды прызначылі намеснікам генеральнага дырэктара. Каб павысіць, так сказаць, сваё рэнамэ, ён выказаў яшчэ адну слушную прапанову: штодзённа за выручаныя грошы скупляць інвалюту ды размяшчаць яе на валютны рахунак у нацбанку. Дырэктары, з якіх толькі адзін закончыў ветэрынарны тэхнікум, а астатнія здолелілі набыць сярэднюю і няпоўную сярэдюю адукацыю, таксама адразу пагадзіліся і з гэтаю прапановаю, але саступаць сваё дырэктарскае крэсла дабраахвотна ніхто не хацеў. Зайздросныя языкі пачалі нашэптваць, што гэты малады чалавек занадта разумны і таму вельмі хутка кепска скончыць.

У той вечар грашовыя паступленні былі асабліва вялікія, і генеральны дырэктар фірмы Садык Мамедаў вырашыў асабіста правесці абмен шушыкаў на зялёненькія.

Папярэдне ён памыў рукі армянскім каньяком і выпіў пляшку азербайджанскага, павячэраў гуссю з яблыкамі, якую яму асабіста даставілі з рэстарана "Планета". БМП з уключаным рухавіком чакаў Мамедава ля запаснога выхаду, аднак ён раней звязаўся са сваім земляком Садыкам Ахмедавым, што кіраваў філіялам тутэйшага камерцыйнага банка, і дамовіўся пра дэталі правядзення будучай аперацыі. Шлях паміж фірмаю і філіялам банка быў кароткі, але вайсковая тэхніка згодна з тэхнічнымі характарыстыкамі, магла ехаць з хуткасцю не болей як сорак кіламетраў у гадзіну. Таму картэдж з аднаго БМП і трох БМВ пераадолеў гэтую адлегласць за паўгадзіны. І гэта нягледзячы на тое, што міліцыянты перакрылі усялякі рух па праспекце Скарыны, картэж Старшыні Вярхоўнага Савета пусцілі ў аб'езд. Пры гэтым міліцыянты на кожным скрыжаванні стаялі на "зважай" ды прыкладвалі руку да фуражкі.

Пакуль экспедытары і касіры лічылі грошы, Садык Мамедаў

і Садык Ахмедаў абмывалі справу. Былі тосты, пажаданні, мроіліся грандыёзныя планы ды казаліся жалезныя абяцанні.

Праз дзве гадзіна, калі "зялёныя" былі шчыльна ўкладзены ў кейс ды прагучалі развітальныя тосты, Садык Мамедаў адпусціў БМП і БМВ, а сам сеў за кіроўцу машыны. Тут яму захацелася з'есці звычайнае марожанае. Мінуўшы скрыжаванне з вуліцы Леніна на чырвонае святло, Садык спыніў легкавік ля ўваходу ў падземны пераход.

...Пляшкі гарэлкі на дваіх звычайных мужчынаў мала. Тое адчуваў і Мармулак. Гадзіна была не надта позняя. Звычайная, шарая. Не ўсе людзі пайшлі яшчэ спаць і шмат хто без занятку швэндаўся па вуліцы, таму без асаблівага клопату можна было здабыць пару рублёў на пляшку, каб не траціць дзённы заробак.

Пецька Матылёнак спрытна падвязаў нагу, узяў гамары і падаўся на сваё працоўнае месца. Праз нейкую гадзіну ён здабыў неабходную суму грошай і вырашыў падацца ў бліжэйшую краму, каб набыць пляшку гарэлкі. На выхадзе падземнага пераходу ён пабачыў шыкоўную машыну з адчыненымі дзвярыма. На пярэднім сядзенні чорны тоўсты кейс. Няведамая сіла цягнула Мармулка наперад. Ён схапіў паклажу і азірнуўся. Па праспекце праносіліся разнастайныя аўтамабілі, на прыступках у пераходзе галубілася маладая пара, нейкі стары гуляка трымаў у руках букет кветак. І болей нікога. Пеця штосілы паскакаў на адной назе ў накірунку рэстарана "Патсдам". Праз некалькі хвілін ён зразумеў, што на адной назе далёка не ўцячэш, і таму пашпарыў на дзвюх.

Спыніўся ён толькі ў сваім прыстанішчы. Адсопся ды раскрыў кейс. Здзіўленню яго не было мяжы. Да самага верху ляжалі ўпакаваныя даляры. Новенькія, хрумсткія. Ён выскачыў на вуліцу, не разумеючы, што з гэтым багаццем рабіць. Куды яго падзець. Хвілін пяць ён бегаў вакол інтэрната ў надзеі знайсці хоць нейкае сховішча. Тут яму патрапілася прыбіральшчыца баба Жэня.

- Што, украў? - прама запытала яна ў хлопца.

- Ага, - шчыра адказаў ён.

- І не ведаеш, дзе схаваць? - паспачувала кабета.

- Дзе тут схаваеш? - праслязіўся Мармулак.

- Давай на пляшку. Схаваю так, што ніякая міліцыя не знойдзе.

Пятро дастаў з кішэні скамечаныя рублі і дрыжачымі рукамі падаў іх жанчыне.

- Ды не калаціся ты. Я былая партызанка-падпольшчыца. Гэтую справу ведаю добра. Калі не верыш, дык паглядзі, вось маё

пасведчанне. Усе будзе, як кажуць, хакей.

Служба бяспекі Садыка Мамедава адшукала Матыля вельмі хутка. Дзесьці праз гадзіну часу, калі паклажа была перададзена былой баявой падпольшчыцы, у яго апартаменты ўварваўся добры дзесятак удвая вышэйшых за яго хлопцаў. Яны прывялі старэнькага з сабою пенсіянера. Апошнім увайшоў генеральны дырэктар кампаніі. Каўказкі загар сышоў з яго твару, і ён стаў зусім белы. Тры хлопцы за хвіліну ўскрыжавалі палоннага на трубах ды памкнуліся былі прыступіць да катавання з прымяненнем апошняга слова навукі і тэхнікі, бо ён цвердзіў, што не ведае ні пра якія грошы. Тут наперад выйшаў гаспадар фірмы.

- Хвылыначку, - яму захацелася крышачку пагуляць з гэтым карантышом у справядлівасць ды законнасць. - Давай свэтку.

Быццам спалоханы жаваранак у полі, выпырхнуў на сярэдзіну пакоя стары чалавек.

- Кажы, дзядуля, куды ішоў, што бачыў, каго бачыў.

- Людзі мілыя, нічога не ведаю, нічога не бачыў. Што бычыў - усё запамятаваў.

- Зараз ты ў мяне ўсё спомніш, стары пень.

Хлопец у скураной куртцы з жалезнымі клёпкамі адцягнуў палец на левай руцэ ды ўдарыў ім па лысай галаве пенсіянера. Той ціха войкнуў і прысеў.

- Цяпер помню. Усё помню. Патэлефанавала мне адна кабета.

Прапанавала пайсці пагуляць. Я сказаў жонцы, што мне неабходна ўзяць адну кнігу ў суседа, ды сігануў праз двор на праспект.

- Няма часу слухаць тваe байкі, стары кабель. Давай коратка, пра сутнасць.

- Ды я і кажу: у падземным пераходзе мяне абганяе аднаногі і нясе вялізны чамадан. Прыспяшае.

- Кажаш, аднаногі. Якой нагі ў яго не было?

- Так-так. Зараз… Ён выскачыў з падземнага пераходу. Я стаяў праваруч. Так. Скакаў на левай назе.

- Што ж ўсё-такі было ў яго ў руках?

- Чамадан такі… чорны. Цёмна было… Магчыма, і чорны. Відаць, цяжкі. Ля ГУМ ён узяў яго ў правую руку…

- І ўпаў. Ён павінен быў упасці, бо ў яго не было правай нагі.

- Не. Пачакайце-пачакайце. Ён ужо скакаў на правай назе.

- Так, клянуся той жанчынай, што патэлефанавала мне, на

правай назе.

- Старая кабыла нам не патрэбная. Так на левай ці на правай?

- Ха! - умяшаўся ў размову яшчэ адзін ахоўнік. - Скажы яшчэ, што бег на дзвюх.

- Вы правільна кажаце. Ад "Патсдама" пабег на дзвюх.

- Людзі, - зразумеў, што яго зман адкрыўся, залямантаваў ускрыжаваны, - што вы ад мяне хочаце? У мяне з дзяцінства здаровыя ногі.

- Былі, - скураная ў клёпках куртка зрабіла крок наперад. - Шэф! Якую нагу яму адламаць. Кажы…

Шэф пачухаў патыліцу. Нага грошы не заменіць, але ўсё ж…

- Усё роўна якую.

- Тады давай дзве.

- Давай, - абыякава адказаў спахмурнелы Садык Мамедаў.

Нечаканасць кіруе светам. Яна губіць людзей, яна і ратуе іх. Яна пануе ўсюды і заўжды: ад народзінаў да смерці. І хоць кажуць, што ўдача ці бяда валяцца быццам бы снег на галаву - усё не так. Наша родная міліцыя валодае сітуацыяй у любым выпадку, а ёй дапамагаюць партызаны-падпольшчыкі.

- Нікому не рухацца. Рукі за галаву. Тварам да сцяны, - зычны сяржантскі голас умомант спыніў прыватнае расследаванне.

Аператыўна-следчая група Садыка Мамедава настолькі разгубілася, што без лішніх пярэчанняў выканала загад. Сам шэф вышэй за ўсіх падняў рукі. Сяржант лоўка праскочыў сярод людзей ды перарэзаў вяроўкі на руках Мармулка. Яго вызвалілі толькі таму, што сілы былі няроўныя і нашым мужным міліцыянерам патрэбна была дапамога.

Радавы з пісталетам у руцэ стаяў на ўваходзе ў памяшканне.

- Вяжы іх, - загадаў сяржант Пятру і падаў кавалкі вяроўкі, якою хвіліну таму назад былі звязаны ягоныя рукі.

Другі міліцыянер адразу рабіў вобшук затрыманых, Мармулак штосілы вязаў усім рукі, нават, каб лепш уціснуць, упіраўся нагою прама ў жывот ці плечы. Людзі войкалі, прасілі літасці, але ён іх не слухаў, а тым, хто пагражаў, ціснуў яшчэ мацней.

Сяржант працаваў старанна, і вынікі яго працы былі відавочныя. Пасярод пакоя хутка вырасла горка з пісталетаў, нажоў, касцетаў, гранат. Дапаўняў гэты багаты арсенал аўтамат "Узі".

Міліцэйская радыёстанцыя не працавала. Таму давялося весці затрыманых у бліжэйшае аддзяленне пехам. Яны спачатку ўзбунтаваліся, запатрабавалі выклікаць таксі, але пасля сціплай просьбы

радавога паўзці па пластунску адразу пагадзіліся, што лепш прайсціся. Папераде ішоў Садык Мамедаў, а за ім дзесяць яго ахоўнікаў. Пенсіянер і Мармулак неслі ўзбраенне.

- Коля! Глядзі якая цацка.

- Клас! Вазьмі сабе. А я вазьму дзве гранаты.

- І я хачу гранату.

- Не плач. Тут іх многа. На ўсё аддзяленне наша хопіць.

- Дурань ты, ці што, дзяліцца такім дабром? Слухай, Коля, у мяне прапанова. Давай здамо нажы, касцеты ды адзін пісталет, а ўсё астатняе занясём на "Дынама". Усё роўна нам за гэтыя цацкі акрамя лычкаў, болей нічога не дадуць. А так хоць капейка з'явіцца ў хаце.

- Яшчэ якая! Канешне, згодзен.

- Ану, стары хрыч, - звярнуўся да пенсіянера адзін з міліцыянераў. - Хутка кажы, дзе жывеш?

Чалавек назваў свой адрас.

- Цягні дабро гэтае дамоў. Потым прыйдзем і забяром.

- Я не адоляю ўсяго, - узмаліўся дзед.

- Жыць захочаш - адолееш, - спакойна адказаў яму сяржант і надалей стаў гаварыць з таварышам па працы: - А ты казаў яшчэ: не хадзі туды да ветру, сорамна гадзіць у прыстойным месцы. Вось табе прыстойнае месца. Маліна. А гэтую банду мы ўзялі голымі рукамі. Вось паглядзі. Няма ў маім пісталеце патронаў. Памятаеш, начальнік нам сказаў так: "Зброю і боепрыпасы здабывайце самі. Што здабудзеце, тое ваша". Мы, як казаў Фелікс Эдмундавіч, дзейнічалі голымі рукамі.

- А мне заўжды здалася, што ён казаў пра чыстыя рукі.

- Мала чаго ён казаў. Пра яго чыстыя рукі кнігі напісаны.

Ад пачутых слоў Садык Мамедаў упаў. Міліцыянеры хутка нагамі яго прывялі да прытомнасці.

- Таварышы міліцыянеры, адпусціце беднага, ні ў чым не павіннага Мамеда - азалачу.

- Коля! Бач, бедны, а плаціць будзе золатам. Ідзі-ідзі, зладзей. Купіць хочаш… Расплядзілася вас тут на нашай зямлі… Запомні, мы танна не прадаемся… Мы чэсныя людзі, але ўсё ж цікава: колькі ты адваліш?

- "Мэрсэдэс" даю. Зараз. Той што ля інтэрната стаіць.

- Мала. Падзяка ад начальства нам даражэй за ўсялякі "мэрс", - горда адказаў міліцыянер.

- Збыткуеш, падла, - зароў адзін з ахоўнікаў.

- Бачыш, Коля, каго мы хацелі на волю адпусціць. Хамы.

Звычайныя нявыхаваныя людзі, напэўна, як і ты, да ветру ў пад'езд ходзяць. Яшчэ набраліся нахабства прапаноўваць нам нейкага задрыпанага "мэрса".

- Маўчаць! - грозна звёў бровы Садык і астудзіў жар свайго падначаленага. - Даруй яму, начальнік: малады, дурны, гарачы. Сам не ведае, што кажа.

- А што нам тваё "даруй"? - уступіў у размову другі міліцыянер. - За "даруй" нават закурыць не купіш.

- Другі "мэрс" даю…

- Пайшоў ты са сваімі "мэрсамі" ведаеш куды?

- Даю дыпламат. Поўны дыпламат "баксаў".

- Чуеш, Коля! Кент калоцца пачаў. З гэтага і гутарку пачынаў бы.

- Даўно бы так…

Міліцыянеры ўзрадаваліся. Узрадаваліся і падканвойныя. Адзін толькі Мармулак паводзіў сябе спакойна, і ў той момант, калі меліся адбыцца нейкае дзеянне, звярнуўся да міліцыянтаў:

- А ён вам хлусіць. Грошай у яго няма.

- Як? - у адзін голас закрычалі тыя.

- Грошы ёсць, але, як я здагадваюся, не ў яго.

- Вось як!? - зноў пачулася зладжаннае двухгалоссе.

- Таму прыйшлі гэтыя бандыты да мяне, каб даведацца, дзе той слынны дыпламат.

- Ах, так! Мардаваць чэснага чалавека!? Дык я вас зараз.

- Наперад, падлы!

Падканвойныя паскорылі крок.

- А нам што ты скажаш? - зноў выказаліся ў адзін голас міліцыянеры, звяртаючыся да Мармулка.

- Ноў проблем, - на англійскі манер адказаў карантыш, але гэты іншаземны выраз міліцыянеры зразумелі без перакладчыка.

НЕЧАКАНЫ ПАВАРОТ СПРАВЫ

У раённым аддзеле міліцыі Садык Мамедаў зрабіў заяву пра тое, што яго абрабаваў звычайны жабрак, але там не сталі асабліва разбірацца, а ўсіх затрыманых, у тым ліку і Пятра Матыля, змясцілі ў камеры папярэдняга затрымання. "Начальства прыйдзе - няхай разбіраецца", - патлумачыў дзяжурны.

Чуткі пра незвычайна затрыманых хутка разнесліся па пастарунку.

Усе, ад начальніка аддзела да шарагоўца, пераказвалі адзін аднаму несусветную навіну, як жабрак "абуў у лапці" крутога камерсанта і зайздросцілі гэтаму рызыкоўнаму чалавеку. Шараговыя ахоўнікі казалі пра тысячу скрадзеных даляраў, мрояў участковых хапала толькі на дзясяткі тысяч, кіраўнікі службаў сцвярджалі пра сотні тысяч. Начальнік міліцыі ў гутарцы са сваімі намеснікамі згадваў мільён.

Неспадзявана і нягадана Яе Вялікасці Слава наведала маленькага Мармулка.

Міліцыянты - народ просты ў сваіх паводзінах ды шчыры ў памкненнях. Добра ўмеюць карыстацца гумавым кіём ды ведаюць, з якімі затрыманымі як сябе паводзіць. Мець шанцы на літасць Садыку Мамедаву не выпадала з тае простае прычыны, што што ён ператварыўся ў звычайнага жабрака. Увесь яго лямант наконт справядлівасці патанаў у міліцэйскіх мурах. З Мармулкам было ўсё наадварот. Напачатку міліцыянты запыталі яго імя ды імя па бацьку і надалей звярталіся звычайна выключна на "вы". Ніхто без патрэбы не турбаваў, хіба толькі з запытам: "Можа чаго жадаеце?"

У хуткім часе генеральны дырэктар трэста зразумеў тактычную памылку ў сваіх паводзінах, і цяпер ужо замест патрабаванняў справядлівасці было чуваць: "Выпусты, "мэрс" аддам". Апошні аргумент затрыманага быў больш важкі за папярэднія, у тым ліку яго памкненне звярнуцца ў Хельсінскі камітэт правоў чалавека. Пралямантаваў ён такім чынам толькі некалькі гадзін, потым раптоўна сціх.

На наступны дзень міліцыянты высветлілі, што камера, дзе знаходзіўся затрыманы Мамедаў, пустая, прычым на дзвярах, як і належала, вісеў замок. Гэта надзвычайнае здарэнне начальнік раённага аддзела міліцыі аднёс на рахунак злаўмысных дзеянняў іншапланецян ды непамернае засілля НЛА ў раёне Мінскага ўзвышша.

Матыля ніхто не выпускаў, а наадварот, ля яго камеры патроілі ахову. Усе надзвычайна прыязна ставіліся да затрыманага. Аднаго разу на спатканне з ім завіталі сяржант Піцькін і радавы Мышкаловіч, што затрымалі Мамедава з яго аховаю. Прынеслі пляшку каньяку, добра наладаваную торбу харчоў.

- Ты, можа, бабу хочаш? - запытаў Мышкаловіч. - Ды не хвалюйся, нармальную, са скурвендыспансера даведку мае.

- А гэтыя хлопцы, што стаяць ля дзвярэй, - падтрымаў саслужыўца Піцькін, - свае людзі. Мы з таго арсеналу ім па пісталету

спразентавалі. А следчы - пень. Восем гадоў завочна вучыўся, але і зараз слова "рапарт" піша з двума "т". Паводзь сябе вольна, бо той, хто цябе абвінаваціў, некуды знік, а наш начальнік ездзіць на новым "мэрсэдэсе" і ўсім кажа, што ў яго аб'явіўся багаты дзядзька ў Канадзе. Вер - мы цябе ў крыўду не дамо.

Следчы сапраўды быў пень, але адначасова ласы на грошы. Перш чым распачаць допыт, ён акуратна вывеў на паперцы лічбу з двума нулямі і паклаў перад падследчым. Паследчы шырока расплюшчыў вочы, пачасаў патыліцу ды стаў глядзець ў закратаванае акно. Следчы палічыў, што Матыль слабы на зрок, узяў большы аркуш паперы і паўтарыў тую лічбу ў большых памерах. І на гэты аргумент арыштант ніякім чынам не адрэагаваў.

Следчы Абокаў распачаў пісаць пратакол. Рабіў ён гэта адмымлова, стаpанна выводзячы кожную літару, быццам той шкаляр з перасцярогі, што "настаўнікі" змусяць перапісваць. У гэты час Матыль, як і параілі яму міліцыянты, паводзіў сябе вольна: чухаў дзе толькі папала сваё немытае цела. Следчы, як чалавек, цудоўна яго разумеў і не перапыняў занятак да таго часу, пакуль не напісаў "шапку" пратакола. Так доўжылася не менш як дзесяць хвілін.

- Ну, распавядайце мне сутнасць справы, - сказаў Абокаў падследнаму, калі той распачаў чухаць між ног.

- Ляжу я ў ложку ўвечары ды п'ю піва. Тут у маю кватэру ўрываецца банда галаварэзаў і пачынае мяне катаваць.

- Грамадзянін Матыль! Пра якую банду галаварэзаў вы вядзеце гутарку? Як засведчыў мой начальнік, гэта былі дабраахвотныя памочнікі міліцыі.

Аркуш паперы з лічбамі працягваў ляжаць перад Мармулкам.

- Дык вось, дабраахвотныя памочнікі міліцыі пачалі мяне ўкрыжоўваць…

- Калі ты будзеш казаць так пра нашых людзей, дык я цябе ўмяцелю, згнаю ў вязніцы, век волі табе не бачыць, - следчы тупаў нагамі, пырскаў сліною, роў, быццам люты звер.

Мармулак, памятаючы словы міліцыянтаў, што яго ў крыўду не дадуць, працягваў далей чухаць нямытае цела. Тут у пакой зайшоў сам начальнік міліцыі.

- Што здарылася?

- Затрыманы адмаўляе даваць паказанні. Узводзіць паклёп на нашых дабраахвотных памочнікаў…

- Ах вось як! - начальнік міліцыі схапіў ручку і дапісаў на

паперцы яшчэ адзін нуль. - Каліся, інакш горай будзе.

- Дык я і кажу. Адпачываю дома, а тут да мяне ўрываюцца бандыты ды пачынаюць біць. Дякуй Богу, што міліцыянты прыйшлі на дапамогу.

Чатыры гадзіны следчы і начальнік міліцыі вялі няроўнае змаганне з Мармулкам. Паверыўшы ў сваю перавагу, падследчы стаў паводзіць сябе больш нахабна: зняў абутак і стаў церці адна аб адну смярдзючыя ногі.

Начальніку міліцыі ў гэты момант падалося, што сапраўды гэты паўдурак не мог скрасці тыя грошы, і ён са злосці загадаў следчаму:

- Рыхтуй справу ў суд.

- А што рыхтаваць? - узмаліўся падначалены. - Сведкаў няма. Грошай няма. Пацярпелы некуды знік, і наўрад ці яго можна адшукаць. І заява ад яго паступіла толькі вусна. А можа гэта сапраўды самы чэсны чалавек на свеце?

- Знайшоў мне праблему. У трыццаць сёмым годзе нават самым чыстым ленінцам "вышку" давалі. А гэты… Няхай пасядзіць пару гадоў.

У камеры Мармулак атрымаў запіску: "У цябе будзе самы лепшы адвакат". Разам з запіскаю быў перададзены кошык з двума пляшкамі каньяку ды гарачаю страваю проста з рэстарана.

СУД

Гэтай незвычайнаю справаю былі зацікаўлены ўсе бакі судовага працэсу. Чужыя грошы вабілі як пракурора, гэтак і суддзю.

Абвінавачваемы Пётр Іванавіч Матыль быў дастаўлены ў залу паседжання суда ў суправаджэнні ўсё тых жа міліцыянтаў: сяржанта Піцькіна і радавога Мышкаловіча. Ахова мелася быць надзейнай. Ад пацярпелага ў якасці прадстаўніка ўжо не існай фірмы "Будбумінтэрнэшнл" прысутнічаў Генадзь Патоніч.

- Устаць! Суд ідзе!

Позірк усіх прысутных быў скіраваны на падсуднага. Нягледзячы на тое, што касцюм на ім быў не проста памяты, а выглядаў так, быццам яго пажавала карова, потым выплявала сабе пад ногі, а пасля ячшэ патапталася. Мармулак з пачуццём уласнай годнасці паволі ўстаў. Тое не прамінулі пра сябе заўважыць людзі ды адзначыць для сябе, што так могуць паводзіць сябе толькі крутыя бізнесмены, тыя, у каго ў швейцарскіх банках не хапае месца для захоўвання

наяўнай беларускай валюты, а акрамя таго, ёсць яшчэ дзясяткі валютных рахункаў.

Перад самым пачаткам разгляду справы, як у тым парламенце, слова папрасіў прадстаўнік пакрыўджаных, Генадзь Патоніч. У згодзе з дэмакратычнымі пачынаннямі ў нашым грамадстве суддзя даў яму слова.

- Грамадзяне суддзі! Грамадзянін пракурор! І ўсе астанія грамадзяне і грамадзянкі, а таксама таварышы. Ад імя кіраўніцтва нашай кампаніі…

- Няіснай кампаніі, - апярэдзіў адваката і зрабіў слушняе ўдакладненне пракурор.

Патоніч нервова павёў плячыма, дрыготкімі рукамі паправіў гальштук і працягваў далей:

-…няіснай ужо кампаніі давожу да вашага ведама, што падсудны Пятро Іванавіч Матыль ні ў чым не вінаваты і ніколі не меў ніякага адчынення да фінансавых спраў нашай кампаніі…

- Няіснай ужо, - больш рашуча на гэты раз зрабіў удакладненне пракурор і звярнуўся да суддзі: - Пазначце, калі ласка, гэта.

- Так, грамадзянін суддзя, прабачце, ужо не існай кампаніі. Уся справа ў тым, што былы генеральны дырэктар кампаніі…

- Няіснай кампаніі… - грозна прарычаў пракурор.

- Грамадзянін суддзя! Пракурор замінае мне рабіць заяву, - змахнуў пот з ілба былы віцэ-прэзідэнт.

- Гена! -абапёршыя локцем на бар'ер, млява ды абыякава сказаў падсудны. - Не звяртай на яго ўвагі. Кажы.

Пракурор адразу аціх і хутка стаў перабіраць на стале нейкія паперкі.

- Грамадзянін пракурор! - суддзя зразумеў значнасць слова падсуднага, і ў яго голасе з'явілася цвёрдасць правасуддзя. - Давайце выслухаем заяву, якая, на маю думку, дапаможа больш аб'ектыўна разабрацца ў сутнасці справы. Магчыма, высветліць некаторыя акалічнасці здарэння. Кажыце, сведка.

- Я не сведка. Я - прадстаўнік…

- …няіснчай кампаніі…

-…пацярпелага боку і вымушаны сказаць наступнае: былы генеральны дырэктар няіснай ужо кампаніі ва ўсім вінаваты сам і таму з Пецькі Матылёнка хоча зрабіць казла адпушчэння…

Пракурор заціснуў вушы рукамі.

Суддзя цярпяліва выслухаў "шчырыя" выказванні прадстаўніка і дзеля таго, каб даказаць, што тут ён гаспадар, з-за адсутнасці

малатка стукнуў кулаком па стале.

- Грамадзянін прадстаўнік! Вы на сходзе дырэктароў ці ў судзе? Перастаньце выказвацца мянушкамі і выбірайце выразы.

- Прашу выбачэння. Мы лічым, што Садык Мамедаў у змове з Садыкам Ахмедавым растранжырыў гэтыя грошы і падставіў бязвіннага жабрака…

- Прадстаўнік неяснай кампаніі, у якой школе вы атрымалі адукацыю? - з'едліва запытаў пракурор.

- У якой? У савецкай. А яшчэ я філфак універсітэта закончыў.

- Тады зразумела, - супакоіўся пракурор. - Працягвайце далей.

- Я ўжо ўсё сказаў.

- Дзякуй. Справаю Ахмедава і Мамедава займаецца следства, і яно, толькі яно, зможа сказаць нам апошяе слова, - зазначыў суддзя.

- А я заўжды думаў, што гэта павінен рабіць суд, - іранічна заўважыў пракурор.

- Не вучыце мяне, пракурор. Я той самы юрыдычны факультэт скончыў, што і вы, - агрызнуўся суддзя Законнікаў.

- На два гады пазней, - не сунімаўся пракурор Суровых.

Законнікаў не стаў працягваць дыялог з Суровых, а зачытаў абвінаваўчае заключэнне і звярнуўся да абвінавачваемага:

- Што вы можаце сказаць, падсудны, наконт абвінавачванняў?

- Грамадзянін суддзя! Я чысты перад законам і Богам, як сляза немаўляці, - Мармулак ускрыжаваў на грудзях рукі і ўзняў вочы да столі.

- Падсудны! Вы маеце рацыю, - вочы суддзі засвяціліся надзеяю.

- Так, грамадзянін суддзя! Я маю рацыю, - Матыль напачатку хацеў пакласці руку на сэрца ў пацверджанне праўдзівасці сваіх слоў, але ў апошні момант перадумаў і паляпаў сябе па грудной кішэні, і тое не засталося па-за ўвагаю суддзі. - Вельмі вялікую рацыю.

Цверджанне было шчырае, і ў тое нельга было не паверыць.

Адвакат адразу засумаваў, бо ўвідавочкі зразумеў, што справа можа быць выйграна без асаблівых яго намаганняў: было несумненна, што суддзя будзе патрабаваць для сябе больш важкую частку ганарару.

Адвакат тут жа распачаў адстойваць большую частку ганарару на сваю карысць:

- Грамадзянін суддзя! Пры ўсёй павазе да вас мая рацыя значна большая, чым ваша. Мой кліент мае алібі.

Пракурор таксама адчуў хісткасць лініі абвінавачвання і

пайшоў у наступ:

- Ведаю я тое алібі. Адна ліпа.

- Алібі грунтоўнае, - у адзін голас прыпынілі нахрапістыя памкненні пракурора суддзя і адвакат.

Міліцыянты спакойна назіралі за разглядам судовай справы і пяшчотна глядзелі на падканвойнага. Той, прыкрыўшы далонню вочы, драмаў.

- Алібі - ліпа, - стаяў на сваім пракурор.

- Слова "ліпа", пэўна, са старога юрыдычнага лексікону. Пры навучанні два гады пазней мы такім тэрмінам не карысталіся.

Пракурор аціх. Слова ўзяў адвакат:

- Грамадзянін суддзя! Грамадзянін пракурор! Шаноўныя народныя засядацелі. Вы, пэўна, пазнаёміліся са справаю. І зразумелі, што ўчыніць такое страшнае злачынства мой падабаронны не мог.

- Доказы? - грозна запатрабаваў пракурор.

- Мае доказы самыя простыя і самыя надзейныя. Хто мне скажа: дзе грошы? Калі чалавек украў тыя грошы, дык следству неабходна было знайсці іх. Не знайшлі. Схаваў? Студэнты будуць рады, што старыя гнілыя трубы сантэхнікі, калі шукалі тыя грошы, замянілі на новыя. Зараз яны будуць піць чыстую ваду. Грошай не знайшлі. Прапіў? Ад часу прапажы грошай да тых падзей прайшла гадзіна часу. Так! На час затрымання быў крыху выпіўшы. Пасля напружанага працоўнага дня спадар Матыль ужыў пляшку лідскага піва. Як бачыце, не паспеў прапіць тыя велізарныя грошы, у крадзяжы якіх яго абвінавачваюць. А ўся справа ў тым, што не было самога факту крадзяжу. Проста не было чаго красці. Асобы каўказскай нацыянальнасці даўным-даўно на тыя грошы купілі зброю ды пераправілі на радзіму. Аб тым сведчыць іх знікненне.

Мармулак прачнуўся. Расплюшчыў адно вока, пацёр другое ды звярнуўся з запытам да суда:

- Я не разумею аднаго: у чым справа?

- Падсудны, - лагодна зрабіў заўвагу суддзя. - Вам слова яшчэ не давалі.

- Дык давайце, - настойліва запатрабаваў Матыль.

- Вы хочаце зрабіць заяву па сутнасці справы?

- Толькі па сутнасці справы, і болей нічога, - са збыткам і іроніяй у голасе сказаў падсудны. - З вашага дазволу, грамадзянін суддзя, праўду, толькі праўду і нічога болей, акрамя праўды. - Мармулак нават не падняўся са свайго месца. - Я хацеў бы спытаць: якую справу вы разглядаеце, шаноўныя?

- Вашу, падсудны, - грозна прабурэў пракурор.

- Маю, - Матыль здзіўлена ткнуў пальцам сябе ў грудзі. - Маю?

- Менавіта вашу.

- Дык яе і няма.

- Як? - пачуўся дружны хор галасоў з залы паседжання суда.

- Вось так - няма, - развёў рукамі падсудны. - Перад пачаткам судовага працэсу прадстаўнік пацярпелага забірае заяву, а вы працягваеце мяне судзіць. Дык гэта ж беззаконне.

- Менавіта тое хацеў я сказаць напачатку, - падняўся са свайго месца Патоніч. - Мы забіраем сваю заяву адносна Пятра Іванавіча Матыля назад.

- Дык гэта ўвогуле мяняе справу, - ускрыкнуў суддзя. - Яе проста няма. Аб чым я гаварыў з самага пачатку.

-Нічога, - працягваў атаку пракурор, - я даб'юся новага разгляду гэтай справы, і вось тады пабачым.

Прысутныя павіншавалі Пятра Іванавіча з паспяховым завяршэннем разгляду яго справы і пачалі разыходзіцца. Суддзя Законнікаў улучыў момант і падышоў да былога падсуднага.

- Я думаю, што вы не забудзеце самага справядлівага суддзю на ўсёй зямной кулі.

- Ні ў якім разе, грамадзянін суддзя, - шчыра ўсміхнуўся Пятро Матыль, стоячы ў атачэнні міліцыянтаў-ахоўнікаў і адваката.

За суддзёю падышоў пракурор. Самаўпэўненасць Суворавых плюхала цераз край.

- Вы разумны чалавек, - распачаў ён гутарку паволі, выдзяляючы кожнае слова, быццам дэкламуючы Крымінальны кодэкс, - і павінны разумець, што ў вашай справе шмат белых плямаў…

- Колькі будзе каштаваць тая фарба, каб іх замаляваць? - цвёрда ды самаўпэўнена запытаў Мармулак.

ЦВЁРДАЕ СЛОВА ПАДПОЛЬШЧЫЦЫ

Піцькін і Мышкаловіч, як сапраўдныя міліцыянты, не жадалі ні з кім дзяліцца ні адным цэнтам. Навучыўшыя зарабляць грошы на голым асфальце, яны ў кволай беларускай камерцыі множылі свае здабыткі.

Дзяліць меркаваны здабытак з пракурорам для міліцыянтаў было настолькі крыўдна, што як толькі Суровых адышоў ад іх, хлопцы залямантавалі ў адзін голас:

- Ты што, шэф, плаціць яму збіраешся?

Адвакат таксама выказаў сваё незадавальненне маючы адбыцца падзеяй, грозна прачмыхаў:

-У мяне ёсць прапанова, - Мармулак слухаў адваката і ніяк не мог успомніць, ці хоць раз той называў сваё прозвішча. -Неабходна звязацца з праваахоўнымі органамі, давесці да іх ведама, што пракурор патрабуе хабар. Няхай яны арыштуюць яго ў час перадачы грошай. І тады неабходнасць дзяліцца прападзе.

Сяржант і радавы ўзрадаваліся ды пасля кароткіх настаўленняў адваката навыперадкі кінуліся да свайго начальства, каб як мага хутчэй арганізаваць здачу пракурора ў рукі правасуддзя.

Застаўшыся адзін на адзін, Пятро запытаў у свайго анёлаахоўніка:

- Як усё ж гучыць ваша прозвішча?

- Гэта пытанне, паміж намі кажучы, неістотнае. Для ўсіх і для цябе я Антон Паўлавіч.

- Што мне рабіць далей? - пацікавіўся Мармулак.

- "Ляльку", шаноўны мой, "ляльку", - спакойна адказаў адвакат.

- Дзеля гэтага патрэбна хаця б жанчына, - паціснуў плячыма былы падсудны.

- Ты будзеш рабіць зараз не бэбі, - іранічна хмыкнуў Антон Паўлавіч, - а "ляльку". А што гэта такое. Бярэш адзін даляр, такая зялёненькая асігнацыя, якіх у цябе, як казалі, поўны кейс, кладзеш знізу. Акуратна наразаеш паперы памерам гэтага казначэйскага білета і зверху таксама накрываеш далярам. Вось табе і "лялька".

Адвакат уладкаваўся ў казённым фатэлі свайго кабінета і стаў прысёрбваць гарачую каву. Мармулак узяў нажніцы і горача прыняўся за справу. Праз дзесяць хвілін "лялька" была гатовы. Антон Паўлавіч адставіў філіжанку ўбок, падышоў да Пятра Іванавіча, уважліва гледзяў тварэнне яго рук ды ад вялікага ўражання прысвіснуў. Потым паспрабаваў яе ўзяць у руку. "Лялька" не змяшчалася.

- Перастараўся, - канстатаваў ён.

- Не. Я адразу планаваў на тры.

- Тры!? Навошта?

- Пракурор і два міліцыянеры.

- А ты, я бачу, хлопец-хват.

- Хват, хват, - пакрыўдзіўся Мармулак. - Кожны з вас хоча ўхапіць як мага болей.

- Я сваю долю добрасумленна адпрацаваў, - сказаў, як адсек, адвакат.

- Усё ім мала. Аднялі ў бандытаў цэлы арсенал ды прыхавалі. Збіраюцца несці на "Дынама". Ведаеш, колькі баксаў за яго грабануць.

-О! - прагудзеў Антон Паўлавіч. - Гэта істотна мяняе сітуацыю… Крахаборы, крахаборы, - ён стаў крокамі мерaць пакой. - Вакол адны крахаборы. Але ўсё роўна паперы не псуй. Можа, дзеля чаго спатрэбіцца. У гэтым выпадку ўсё чыніцца проста і нецікава. Пасылаем іх на "Дынама" і паведамляем ананімна кампетэнтным органам. Усё творыцца чыстымі рукамі.

- Прымаецца, - радасна ўскрыкнуў Матыль і распачаў адбіраць лішнія паперкі.

Вярнуліся Піцькін і Мышкаловіч. На іх тварах было напісана, што ўсё падрыхтавана на "выдатна". Найбольшае задавальненне меў радавы Мышкаловіч. "За мужнасць і геройства праяўленае пры затрыманні арганізаванага бандфармавання" яго ўзнагародзілі імянным свістком і ўручылі каштоўны падарунак - боты. Начальнік раённага аддзела, у якім служылі міліцыянты, атрымаў Ганаровую грамату. Начальнік аддзела па барацьбе з арганізаванай злачыннасцю пры міністэрстве, з-за адсутнасці дзяржаўных медалёў, меў павышэнне па службе, міністр - атрымаў вялікую грашовую прэмію.

- Так, калегі, па справе, - каб мець больш сур'ёзны выгляд павесіў на нос акуляры Антон Паўлавіч. - Бачу, што да аперацыі ўсё падрыхтавана…

- Хлопцы нават на відэакамеру будуць здымаць, - пахваліўся сяржант Піцькін.

- Значыць поспех гарантаваны.

- Працуем чыста.

- Аж занадта, - зняў акуляры адвакат. - Куды свой арсенал дзелі, працаўнічкі?

Міліцыянты пераглянуліся, потым скіравалі свой позірк на Мармулка.

- Здалі?

- Мы? - вочы небаракаў пакруглелі і сталі падобныя на вочы драпежнага ката.

- Супакойцеся, калегі! Справа ў іншым. Дзядуля аднёс арсенал да сваёй каханкі, а тая палічыла, што ён здраджвае ёй са сваёй жонкаю і напісала на дзеда ў міліцыю скаргу. Вашаму начальству. Праўда, прозвішчаў вашых яна не ведае. На месца здарэння, так сказаць, ніхто не выязджаў. Таму неабходна спяшацца.

Мышкаловіч ірвануў да дзвярэй.

- Куды? - ускрыкнуў адвакат.

- Што значыць - куды? Сам сказаў спяшацца.

- Пачакайце, пацерпіць. Паўгадзіны туды, паўгадзіны сюды - нічога не зменіцца, - прымірэнча сказаў Мармулак.

- Сапраўды, супакойся, - умяшаўся ў гутарку Піцькін. - Можа, лепш прадаць зброю тут, у сваім аддзеле? Упэўнены, умомант разбяруць.

- Разбяруць, разбяруць, а чым заплацяць? - катэгарычна запярэчыў Мышкаловіч. - "Зайчыкамі". У лепшым выпадку. Іншыя будуць сунуць свісткі, боты, гумовыя палкі, партупеі. На "Дынама"!

- Згодзен, згодзен, - пагадзіўся сяржант і даў дзіву, што радавы можа яшчэ думаць. - Праз паўгадзіны так і зробім.

- Рады, што знайшлі паразуменне, - дыпламатычна падвёў вынікі іх спрэчкі Антон Паўлавіч ды зазначыў: - Калі ў будучым у вас узнікнуць праблемы, звяртайцеся. Я да вашых паслугаў.

- Абавязкова, - ўзрадаваўся сяржант. - Дзякуем.

- Тады наперад. Не будзем губляць час.

Мармулак сеў у фатэль адваката і ўпершыню за апошні месяц адчуў стому ва ўсім целе.

Пракурор Суровых сядзеў за сталом і з важным выглядам маляваў чорцікаў. Мышкаловіч адчыніў дзверы, няспешна падышоў да стала.

Гаспадар кабінета пільна глянуў паверх акуляраў і спакойна працягваў свой занятак: дамалёўваў супастату рогі.

- Тут я вам нешта павінен перадаць, - неяк няўпэўнена сказаў міліцыянт.

- Давай, давай, - рашуча запатрабаваў Суровых, але не падняў вачэй ад паперы, а толькі працягнуў руку і ўзяў "ляльку" ды тут жа патрос: праверыў на вагу. Не падымаючы вачэй і надалей, ён паклаў хабар у кішэню.

Тут у пакой уварвалася аператыўная група ды надзела на рукі Суровых кайданкі.

Міліцыянты спяшаліся і таму не сталі вяртацца ў пакой да адваката, а толькі патэлефанавалі ды коратка распавядалі, як ўсё адбылося.

- А як ўсё будзе там, на базары? - занепакоіўся Пётр Іванавіч. - Паглядзець бы…

- Калі такі цікаўны, дык схадзі паглядзі, можа пашанцуе - сведкам будзеш. А можа і ў кампаньёны пойдзеш…

- Не-не! Шчыра дзякую. Няма ніякага жадання, - замахаў

рукамі Мармулак.

- Тады нам з табою засталося толькі адно: падбіць бабкі.

- Можа мне перапрануцца? - запярэчыў Матылёнак, аглядваючы скамечаны свой гарнітур. - Не магу я у такім выглядзе паказацца на людзі.

- Шаноўны! Вы што, збараецеся на прыём да англійскай каралевы? Не. У вас нармальны рабочы выгляд. Хоць зараз ідзі на вакзал жабраваць…

- Гэта не маё працоўнае месца.

- Даруй, калі ласка. Ну, добра! Скончым непатрэбныя дыскусіі.

Старая падпольшчыца ў сувязі з адсутнасцю чарнільна-віннай прадукцыі ў тутэйшых крамах, за якую яна штодзённа шчыра ўспамінала магутны Савецкі Саюз, родную Камуністычную партыю ды несусветна кляла яе апошняга генеральнага сакратара за яго неабачлівасць у справе спынення вытворчасці гэтага прадукту, што несумненна прывяло да распаду такой вялікай дзяржавы, яшчэ не апахмялілася, а ішла ўжо другая палова дня. Купіць гарэлку з такімі гучнымі назвамі, як "Распуцін", "Магічны крышталь", "Крамлёўская" і яшчэ добры дзясятак назваў з незлічонай колькасцю медалёў на этыкетках, што прадпрымальныя людзі гналі ў глухіх лясах пад Беластокам, яна не мела грошай. У яе пакойчыку ў інтарнаце, які ёй выдзелілі як прыбіральшчыцы, акрамя медалёў, вайсковай гімнасцёркі сорак пятага года ды рабочага халата не было нічога.

Кватэры ў яе не было ніколі. Не было з тае простае прычыны, што не было сям'і.

У маладосці яна была вельмі прыгожая жанчына, і таму яе неймаверна часта запрашалі розныя начальнікі аддзелаў, сакратары райкамаў пасля напружанага паседжання ці семінара па абмену перадавым вопытам папарыцца ў лазні ці з'ездіць на прыроду. У гады яе маладосці такіх мерапрыемстваў было гэтулькі шмат, што думаць пра стварэнне сям'і не было часу. Потым кватэра ёй стала непатрэбнаю. У інтэрнаце, дзе моладзь, было весялей. Весялей было і ад таго, што яе, як былую падпольшчыцу, часта запрашалі на розныя злёты ў школы. Раней тое рабілася часцей. Цяпер пра яе зусім забыліся. Раней яна сяды-тады атрымлівала юбілейныя медалі ды канверт, у якім было дзесяць рублёў. Грошы тады яе не вабілі. Цешыла душу павага. Потым - а гады прабеглі хутка - пайшла на пенсію, і ёй перасталі па-святочнаму ўручаць медалі з канвертамі. Праўда да розных рэвалюцыйных і дзяржаўных святаў дасылалі паштоўкі.

Урэшце не стала і гэтых віншаванняў. На яе ўвогуле ўсе забыліся. Так знакамітая падпольшчыца Яўгенія Максімаўна Лазарэвіч ператварылася ў звычайную прыбіральшчыцу бабу Жэню, старую і сварлівую жанчыну.

З'яўленне ў яе пакойчыку людзей было промнем святла ў сённяшні хмурны дзень. Яна, як у лепшыя гады сваёй маладаосці, калі даводзілася сустракаць пажаданых начальству гасцей шырока развяла рукі ўбакі, заплюшчыла вочы і падалася ўперад. Звялымі губамі чмокнула ў шчаку Мармулка. Антон Паўлавіч, які ішоў следам, зразумеў усё на свой лад.

- Вядома, вось чаму ты хацеў быць апранутым ад Валянціна. І даўно гэта ў вас?

- Я пазнаёміўся з бабаю Жэняю, як толькі паступіў ва ўніверсітэт.

Ужо болей як пяць гадоў назад.

- Багата часу прайшло, - усё з той жа іроніяй працягваў гутарку адвакат. - Вы свае адносіны зарэгістравалі ці проста так?..

- Ды не, што вы! Якая рэгістрацыя, - тут Мармулак зразумеў, што з яго проста смяюцца. - Вы што, за дурня мяне лічыце, ці як?

- Супакойся. У жыцці ўсялякае бывае. Але давай хутчэй да справы. Мяне чакаюць кліенты.

- Баба Жэня! - звярнуўся да яе былы студэнт, якога яна не раз лупцавала шчоткаю і не баялася, што той можа адказаць. - Мы да вас па справе.

- Без былой падпольшчыцы ніхто не можа абысціся, - раскрякталася старая ды падалася да тумбачкі. - У мяне тут ёсць кавалачак ліvернай каўбаскі, - з гэтымі словамі яна паклала на стол нешта цёмна-шэрага колеру. Пакой запоўніў ванітоўны пах. - Спадзяюся, хлопцы прынеслі сто грамаў для апетыту.

Антон Паўлавіч палез у кішэню па насоўку. Мармулак атуліў нос рукавом.

- Кейс давай, старая карга! - адкінуўшы ўсялякія культурныя выкрунтасы са словамі, закрычаў адвакат.

- Пеценька, ты чаго мне немца прывёў? Я ж іх, фашыстаў, у вайну сваімі рукамі душыла, і гэтага задушу.

Жанчына была настроена рашуча і па старой партызанскай звычцы ўхапілася за нож.

- Баба Жэня! Баба Жэня! Супакойцеся, Антон Паўлавіч - свой чалавек. Ён мяне ад турмы выратаваў.

- А чаго ён тут мне па-нямецку гергеча? "Кейс, кейс"...

"Аўсвайс, аўсвайс"…

- Вы той чамадан зберaглі?

- Голубе ты мой! - прыбіральшчыцу пацягнула на лірычны лад. - За каго ты мяне лічыш?! Не верыш слову старой баявой падпольшчыцы?

- Верым, верым, - азваўся новаспечаны іншаземец. - Толькі паклажу хутчэй давай.

- Не загадвай мне тут, уласаўская морда, - топнула нагою старая. - Я вас, гадаў, за тысячу кіламетраў нюхам чую… Даў мне Пеценька рэч на сховы, яму і аддам.

Старая выйшла, а сэрца былога інваліда забілася ў хваляванні. "А калі там нічога няма? Калі хтосьці такі, як ён, праверыў, што там знаходзіцца, і з'ехаў ужо на Канары?"

Час цягнуўся неймаверна павольна. Мінула толькі пяць хвілін, а здавалася, што прайшло некалькі гадзін. Раптам адчыніліся дзверы і ў праёме з'явілася кучарава-сівая галава.

- Ёсць тут мужчыны ці няма?

Антон Паўлавіч з Матылём, сапучы і крэкчучы, зацягнулі дыпламат у пакой. Падняць яго аднаму было проста немагчыма.

- Давай, Пеценька, адчыняй сваю скрыню ды лічы свой капітал. Я нічога не брала.

Мармулак дрыготкімі рукамі пачаў адчыняць дыпламат. Яго напарнік лічыў, што грошы не могуць быць такімі цяжкімі, ды з'едліва пасміхаўся. Урэшце рэшт, шчоўкнулі замкі і дыпламат адкрыўся. У вачах адваката і падсуднага зазелянела.

Мармулку хацелася спяваць і плакаць адначасова.

- Бярыце, - звярнуўся ён да прыбіральшчыцы і Антона Паўлавіча.

- Патрэбна мне гэта зелень!.. Я яе і задарма не вазьму, - фыркнула кабета. - Лепш савецкіх рублёў не было і не будзе валюты.

- Правільна кажаце, таварыш падпольшчыца, - на поўным сур'ёзе сказаў адвакат ды ўзяў адзін пачак і паклаў сабе ў кішэню.

- Бярыце яшчэ, - горача прасіў былы падсудны свайго адваката.

- Хопіць. Усяму ёсць норма, - запэўніў чалавек закону свайго кліента. - Я думаю, у хуткім часе ты сам прынясеш яшчэ частку гэтых купюраў.

- Не разумею.

- Тлумачу. Чым больш у чалавека грошай, тым часцей ён ідзе ў канфлікт з законам. А калі так, то ўзнікае патрэбнасць у маіх

паслугах. Вось і ўсё. Да пабачэння.

Антон Паўлавіч выйшаў, заціскаючы нос хусцінкай.

Пётр Іванавіч Матылёнак цяжка ўздыхнуў і сеў на ложак.

КАРЫСНАЯ ПАРАДА

Радасць Пятра Іванавіча Матылёнка, што нарэшце скончыцца яго жабрацкая доля і пакуты, якая месцілася ў патаемных схронах душы, змяніў звычайны жывёльны страх. Жах перад тым, што ўвесь гэты капітал, на які зараз можна купіць амаль што ўсю нерухомасць нашай незалежнай дзяржавы, давядзецца аддаць. Аддаць дабраахвотна. Ні за што. Проста так. Ён верыў кожнаму слову адваката, чалавеку спрактыкаванаму ў такіх справах, тактоўна-нахабнага, жорстка-практычнага. Настрой штохвілінна падаў. Сітуацыя была тупіковая. Мармулак нават не мог уявіць, як можа здарыцца тое, што пазбавіць яго грошай, але ў гэтым быў упэўнены.

Яўгенія Максімаўна паспрабавала прыбраць дыпламат, які ляжаў пасярод пакоя і замінаў ёй. З вялікімі высілкамі, зноў цяжка крэкчучы, жанчына змясціла рэч у інтэрнатаўскую шафу.

- Пець, а Пець, - звярнулася прыбіральшчыца да госця, які ў роздуме сядзеў на яе ложку. - Як ты давалок сюды гэты цяжар? Я напачатку думала, што там поўна цэглы.

Пеця няспешна ўстаў ды паспрабаваў падняць кейс. Толькі з трэцяй спробы ён змог зрабіць гэта.

- Сам не ведаю, - пацiснуў плячыма хлопец. - У той момант ніякага цяжару не адчувалася.

- А гэта заўжды так, калі што-небудзь крадзеш, - пагадзілася старая.

- Папера сапраўды цяжкая. Памятаю, мы разам з камісарам Паўлам Антанюком неслі ў мястэчка лістоўкі. Во намучыліся. Колькі разоў спынялія. Не толькі адпачыць, вядома. Справа маладая, на потым адкладваць нельга.

Успаміны славутага мінулага баявой падпольшчыцы адлюстроўваліся ў гэты момант на яе твары. Ён азараўся полымем шчырай усмешкі, што ранняя зорка.

- Адным словам, так, Пеценька! Слова я сваё стрымала. Тваё даручэнне выканала. Пакуль каўбаска яшчэ свежая, - пры слове "каўбаска" ранішняя турэмная баланда памкнула назад, але Пеця заціснуў рот рукамі, - гані ў краму. Літар. І памятай: фарбаванай не п'ю.

Мармулак паспешна выцягнуў з кейса стодаляравую купюру і памкнуў з пакоя.

Ля абменнага пункта валюты па вуліцы імя Карла Маркса, які так шальмаваў атрыманую капіталістамі дабаўленую вартасць, стаялі два барадатыя і картавыя дзядзькі. Адзін з іх - рыжы і ў акулярах - запытаў у Пятра:

- Пр-радаеш?

- Прадаю.

- Колькі?

- Сто.

- Юзік, - паклікаў рыжы свайго барадатага калегу з бел-чырвона-белым значком. - Дуй сюды. Бабкі выгараюць.

Барадаты з належнаю пыхаю местачковага нацыяналіста, з гонарам тутэйшага шляхціца паважна падышоў да іх.

- Колькі? - азіраючыся па баках, прыцішана запытаў нацыяналіст.

-Стольнік.

- Бяром, - не павышыючы голасу, пагадзіўся Юзік.

Мармулак падаў купюру ў сто даляраў.

- Гена, - звярнуўся Юзік да рыжага. - Глядзі, падр-робка. Пэўна, падр-робка.

Сівабароды нацыяналіст стаў з недаверам вывучаць знешяе аблічча Пятра.

- Гена, - незадаваоле чмыхнуў ён. - Навошта… Нам хопіць таго, што здабылі..

Як толькі Матыль адышоў, Юзік пачаў махаць рукамі, круціць пальцам ля скроні ды штосьці выгаварваць свайму напарніку. Той моўчкі калупаўся пальцам у носе. Чуваць былі толькі асобныя словы:

- Пень!.. Выгляд… паглядзі… сметніку…

Не варта было мець мроі Кашпяроўскага, каб зразумець сэнс гэтых выказванняў.

Дзяўчына ў пункце абмену валюты ўзяла купюру, прабегла па ёй пальцамі, паклала на нейкую машыну, прасвяціла ды ўзялася лічыць беларускія рублі. Потым схамянулася і ўважліва паглядзела на кліента.

- Прашу прабачэння, - зашчабятала дзяўчына. - У нас брак беларускай валюты.

Матыль забраў свае баксы, як толькі пачаў падымацца па лесвіцы на выхад, пачуў перамовы дзяўчыны з ахоўнікам.

- Неабходна патэлефанаваць у міліцыю. Ён, пэўна, украў

гэтыя сто баксаў. Надта ўжо ў яго выгляд хіпаваты, быццам толькі-толькі выцягнулі са сметніцы.

-Не варта нам звязвацца з лягавымі. Можа, яны нам і падаслалі гэтага кента.

Матыль, як апараны, выскачыў на вуліцу імя не менш знакамітага камуністычнага тэарэтыка ды подбегам паспяшаў на вуліцу імя не менш знакамітага камуністычнага практыка. Тут яго спыніў рыжабароды:

- Кр-радзеныя?

У Мармулка перахапіла дых.

- Калі не пазначаныя, дык давай па абменнаму кур-рсу.

- Глядзі, падзаляціш, сухар-ры насіць не буду, - пракартавіў нацыяналіст.

Такую колькасць наяўнай беларускай валюты Мармулак ніколі за свае дваццаць чатыры гады жыцця не трымаў у руках. Ён адразу памкнуў у краму, што знаходзілася тут жа на скрыжаванні вуліц двух знакамітых барацьбітоў за светлую будучыню чалавецтва. Ён расплаціўся за пакупку нацыянальнай "звярынай" валютай і, надзіва, ніхто не стаў правяраць яе сапраўднасць. Адно толькі, на што звярнулі ўвагу дзяўчаты за прылаўкам, што жабрацкага выгляду чалавек купляе такія дарагія каўбасы. Самы багаты ў дзяржаве чалавек паспешліва выскачыў на вуліцу. Там Мармулак быў свой. Працягні руку - і сустрэчныя адразу пачнуць класці туды скамечаных "звяроў".

Яўгенія Максімаўна цярпліва чакала Пецячку. Парэзала знакамітую каўбаску. Падзяліла па роўнаму сухарыкі і нават памыла шклянку.

Пяць пляшак гарэлкі, некалькі кілаграмаў розных гатункаў каўбасы ды торт расхвалявалі жанчыну так, што яна схапілася за грудзі.

Штосьці кальнула пад сэрцам ды перахапіла дых. Ёй адразу ўспомнілася маладосць, калі яны куплялі дзясятак тоўстых тлустых селядцоў, магчыма, яшчэ болей пляшак гарэлкі ды "завальвалі" - якое цудоўнае вызначэнне спосабу хадзіць без запрашэння ў госці - да каго-небудзь у інтэрнатаўскі пакой. І гулялі! Гу-ля-лі!!!

Аб тым, што адвакат гаварыў праўду, Мармулак яшчэ раз упэўніўся на вуліцы. Грошы прыносяць клопат - як поўная іх адсутнасць, гэтак і неабмежаваная іх наяўнасць. Як знайсці залатую сярэдзіну, каб жыць без турбот і клопату, шчаслівы ўладальнік "Банка Манхэтан" не ведаў. Патрэбны дарадца. Можна было звярнуцца да

адваката, але, як апошні недвухсэнсоўна папярэдзіў, давядзецца плаціць. Прызвычаены лічыць кожную капейку ды трэсціся за кожны рубель, Мармулак жадаў мець параду, за якую не ўзнікла неабходнасць плаціць "зялёненькімі".

Было ад чаго засумаваць. Пасля першай чаркі сум узмацніўся. Пасля другой - пачало трэсці, быццам у ліхаманцы. Былая падпольшчыца заўважыла непакой госця ды распачала суцяшаць: "Што ж ты, дзіцятка лупы надзьмуў? Можа, лярва якая пакрыўдзіла цябе? Адмовіла такому волату?" Мармулак заплакаў, і чым болей яго суцяшала жанчына, тым больш ліліся слёзы. Не дапамагло і тое, што яго, як малое дзіцё, пачалі гладзіць па галаве. Баявой падпольшчыцы надакучыла бачыць слёзы мужчыны, і яна рашуча перайшла ў наступ. Наліла поўную шклянку гарэлкі, падала яе Пятру Іванавічу ды грозна загадала:

- Пі!

Ну хто адмовіць жанчыне, нават калі яна на пенсіі, выпіць прапанаванае ёю?

Пецячка толькі з трыма перадыхамі асушыў посуд.

- Слабыя зараз мужыкі пайшлі, - канстатавала Яўгенія Максімаўна. - А цяпер кажы, што ў цябе здарылася?

- Што мне рабіць з гэтымі грашыма? Адбяруць.

- Хто?

- Тыя, хто ведае, як карыстацца імі. Яны ведаюць, а я - не. А я не хачу проста так нікому аддаваць. Што мне рабіць, баба Жэня?

Падкажыце.

- Знайшоў мне задачу, - старая адным глытком каўтнула шклянку "Пасольскай" беластоцка-лясной вытворчасці ды ляпнула далонню па плячы хлопца. - Грошы не даюць толькі дурні.

- Ну і што?

- Як што? Здабудзь даведку, што ты дурань, і ўсе праблемы твае будуць вырашаны. Закон будзе на тваім баку, а не супраць цябе.

- Як гэта зрабіць? - шморгнуў носам бедалага.

- Як зрабіць? Вельмі проста. Даць на "лапу", - жанчына гаварыла цвёрда, самаўпэўнена. Па ўсім бачна, мела ў такіх справах багаты вопыт.

- Ідэя! - пагадзіўся п'яны госць, ды сама рука пацягнулася да пляшкі.

- Быў і ў мяне такі выпадак. У свой час не хацелі мяне браць на адну працу. Сакратар-машыністкай у райвыканкам. Мала пар-

тыйнага стажу. Я і так, я і сяк. Нічога не атрымліваецца. Я да Пашкі Антанюка - дапамажы. Ён патэлефанаваў куды трэба - прынялі. Потым выклікае мяне і кажа: "Каб у будучым ты не мела клопату, выдам табе адну даведку". І выдаў мне даведку, што я была падпольшчыцай.

Папраўдзе табе кажу, што я такой не была. Паўгода ў партызанскім атрадзе кашаварыла, а падпошчыцай не была. Так што запомні: паперка - моц.

Потым яны зноў пілі, затым спявалі - кожны на свой лад, пакуль іх не супакоіў камендант ды не стаў трэцім у той нялёгкай справе. Праз колькі гадзін распачаліся расказы пра гарачыя партызанскія баі. Камедант і Мармулак мірна храплі ў ложку баявой падпольшчыцы.

НА ШЛЯХУ ДА СВЕТЛАЙ БУДУЧЫНІ

Натан Якаўлевіч Абрамовіч, як толькі падзьмуў вецер пераменаў у былым Савецкім Саюзе, адразу заняўся прыватнаю практыкаю. Не! Дзяржаўную службу ён таксама не пакінуў. Быў у Натана Якаўлевіча кабінецік у гарадской паліклініцы. Былі гадзіны прыёму. Не міналі хворыя. Тут жа, у гэтым будынку, толькі з другога боку, вісела яшчэ адна шыльда. На ёй красаваўся такі надпіс: "Гаспадарчаразліковае міжраённае тэрытарыяльнае медыцынскае прадпрыемства". На самым-самым нізе шыльды дробнымі літарамі ў дужках стаяў такі надпіс: "Прыватная паліклініка".

І тут Натан Якаўлевіч меў таксама кабінет. Ён, як і ўсе астатнія дактары, хворых прымаў у дзяржаўным кабінеце ў рабочы час. Ён аднолькава выслухваў ды выстукваў хворых, пісаў бюлетэні ды выпісваў лекі. Розніца паміж кабінетамі была ў тым, што ў першы кабінет заходзілі ўсе. А ў другі - тыя, хто жадаў вылечыцца. Пасля абеду яны туды звычайна неслі грошы ды атрымлівалі дэфіцытныя лекі, што меліся ў дзяржаўнай аптэцы, дзе працавал яго жонка Роза Ільінічна. Бізнес быў, вядома, невялікі, але хворым было прыемна, што Натан Якаўлевіч прыкладвае ўсе намаганні (ён заўжды казаў так хворым і вымушаў іх звяртацца да сябе па некалькі разоў), каб здабыць патрэбныя парашкі ці мікстуру.

У той дзень псіхіятр Натан Якаўлевіч Абрамовіч быў у скрусе. На прыёме нікога не было. Людзі чамусьці не хварэлі. Доктар маліў Яхвэ, каб той паслаў на жыхароў сталіцы нейкае ліха ды яны валам павалілі ў лякарню, і толькі ў яго кабінет. Бог яго не слухаў, людзі не

хварэлі і абставіны складваліся так, што сёння зноў давядзецца апраўдвацца перад жонкаю ды слёзна цвердзіць, што не займаўся блудам з медсятрою Алінаю і не аддаў ёй дзённы "гешэфт".

Дзверы адчыніліся як раз у той момант, калі Натан Якаўлевіч збіраўся патэлефанаваць жонцы ды паскардзіцца на адсутнасць пацыентаў, каб вечарам не мець непатрэбнай гутаркі са сваёю "Голдай Меір". На парозе з'явіўся нізкаpослы малады чалавек. Выгляд ён меў даволі непрывабны.

Павіталіся. Доктар запрасіў пацыента сесці. Было такое адчуванне, што з гэтым жабрацкага выгляду чалавекам яму даводзілася сутыкацца.

- Натан Якаўлевіч, - сказаў пацыент. - Я хачу мець пенсію.

Іншага пажадання прыдумаць было нельга. Мармулак сам не разумеў, чаму так пачаў размову. Сказаць: "Доктар! Дайце мне даведку, што я дурань" - мог толькі сапраўды хворы на галаву чалавек.

- Атрымаць пенсію вельмі проста. Гадоў, так сказаць праз трыццаць вы будзеце яе мець. На жаль, я дакладна не ведаю вашага ўзросту.

- Хачу зараз, - стаў настойліва патрабаваць кліент.

- Хіба толькі па інваліднасці.

- Як гэта?

- А вельмі проста. Адрэжце сабе нагу ці руку, скруціце шыю - і пенсія вам гарантавана.

- Э-э! У такім выпадку я пайшоў бы да хірурга. Такі варыянт мяне не задавальняе.

- Мае спачуванні, - уздыхнуў доктар. - Увогуле я вас разумею: адсутнасць працы, неўладкаванасць у жыцці. Пенсія - хоць нейкая крыніца грашовых паступленняў…

- Ды не патрэбныя мне вашыя грошы! - ускрыкнуў у адчаі будучы кліент аддзела сацыяльнага забяспячэння. - У мяне сваіх няма куды падзець.

З гэтымі словамі Мармулак на стол перад доктарам кінуў пяць стодаляравых купюр.

- Ну выдайце мне даведку, што я хворы на галаву.

- Вы, выпадкам, не з КДБ? - прыцішана запытаў Натан Якаўлевіч.

- Ды не ж! Мне параіла звярнуцца да вас баба Жэня, даруйце, Яўгенія Максімаўна.

- А! - усмешка была шчыраю. - Старая падпольшчыца. Хлопчыкі яе яшчэ не забываюць. Веру, што вы не з органаў.

Распавядайце сутнасць вашай справы…

- А можна без падрабязнасцяў?

- Можна, - неяк своеасабліва ўсміхнуўся доктар. - Але…

Яшчэ адна купюра лягла побач.

- Адчуваю, што мы з вамі знойдзем паразуменне… Тут справа вось у чым. Скажам, партрэт Машэ Даяна вам не падыходзіць, - Натан Якаўлевіч добра ведаў гісторыю сваёй спрадвечнай Айчыны. - Інваліднасць, як вы сказалі, таксама не падыходзіць. Сапраўды, самы прымальны варыянт: даведка аб тым, што вы дурань. Кім вам даспадобы быць: буйным ці ціхім? Параноікам, шызафрэнікам?

- На ваша меркаванне. Але не надта страшнае. Людзі і сапраўды могуць падумаць, што я дурань. Што-небудзь проста на лацінскай мове, каб ніхто не зразумеў.

-Вам яшчэ неабходна будзе прайсці тэсты, здаць аналізы. Самі разумееце - цэлая медыцынская бюракратыя.

Мармулак палез у кішэню па грошы. Дзверы прачыніліся. Доктар неўпрыкмет задрыгаў пальцамі, паказваючы, каб кліент зараз жа прыбраў усё непатрэбнае са стала. Мармулак згроб даляры ў кулак і паспешна прыклаў яго да сэрца ды скрывіў твар, каб наведвальнік прыняў тое за боль… Увайшла медсятра Аліна. Цырк, які паказваў абарванец, не ўвёў яе ў зман. Не такое даводзілася бачыць. Дзяўчына ўзрадавалася: сёння можна выдурыць у гэтага куркуля сабе на добрыя зімовыя боты.

- Натан Якаўлевіч! Я сёння вам патрэбная?

- Ды не, золатца маё! Як бачыш, на прыёме нікога няма.

- Я тут буду, у суседнім кабінеце. Як будзеце вольныя - паклічце.

Натан Якаўлевіч агледзяў ладны стан медсятры ды ад задавальнення закруціў галавою.

- Жыццё, жыццё, - як толькі Аліна зачыніла за сабою дзверы, развёў рукамі Абрамовіч. - А цяпер давай вернемся да нашай справы… Даруйце, вашай. Вось гэта, калі ласка, схавайце, бо да мяне ў любы час могуць зайсці хворыя. Я вам веру. Бачу, вы чалавек сур'ёзны.

- Я вам, доктар, адразу аб гэтым сказаў, - адказаў Пецька Матылёнак і тут жа, на вачах Натана Якаўлевіча, дастаў з кішэні пук грошай, даклаў да іх той працэнт, што меўся даць.

Абрамовіч з усіх колераў і адценняў валюты больш за ўсё на свеце паважаў шэра-зялёны.

- Зараз мы ў вас возьмем неабходныя аналізы, правядзём

шырокі кансіліум…

- Я хацеў бы, каб гэты кансіліум быў як мага вузейшы, - заўважыў кліент. - Нікому з нас лішняя пагаворка непатрэбная. Так ці не?

- Бачу, бачу цвярозыя меркаванні… дурня. Выбачайце за такі каламбур… Кансіліум будзе вельмі вузкі. Я і мая медыцынская сястра. Думаю, вы не супраць?

Адчуўшы падатлівасць доктара, Мармулак пачуўся ўпэўнена і нават дазволіў сабе пакпіць з Адрамовіча.

- Ды не, я нікольк і. Можа, хіба ваша жонка будзе супраць.

- Пагадзіцеся, малады чалавек, - уздыхнуў Натан Якаўлевіч ды пагладзіў сваю лысіну, - усё ж прыемна трымаць прыгожую кветку ў руках, хоць і абыходзіцца яна дарага… Мы зноў адышлі ад тэмы. Пакіньце свае дадзеныя і прыходзьце гадзіны праз тры. Уваход з супрацьлеглага боку будынка.

- Цудоўна! - ледзь не ўскрыкнуў дабраахвотны кандыдат у дурні. -Так мы з вамі зробім натуральны абмен: я вам - грошы, вы мне - даведку.

- Згодзен, - выказаў сваё задавальненне доктар і неяк няўцямна дадаў: - Я хацеў бы задатак.

Мармулак адчуў сябе яшчэ больш упэўнена і стаў паводзіць сябе нахабна. Паклаў на стол стодаляравую купюру і зазначыў:

- Тое аплата вашаму асістэнту за станоўчыя аналізы. Спадзяюся на яе добрасумленную працу.

Натан Якаўлевіч хіхікнуў ад задавальнення ды пастукаў у сценку.

ВЫПРАБАВННЕ НАДЗЕЙНАСЦІ

Пётр Іванавіч Матыль прыйшоў у "Гаспадарча-разліковае міжраённае тэрытарыяльнае медыцынскае прадпрыемства" ці, карацей кажучы, прыватную паліклініку роўна ў вызначаны час. У кабінеце знаходзіліся доктар і медыцынская сястра. Натан Якаўлевіч выціраў насоўкаю ўпрэлую лысіну ды трымаў у руках нейкую паперку. Аліна стаяла ля акна і весела ўсміхалася.

- Не перашкодзіў? - запытаў Матыль.

- Не! Вось мы тут з Алінаю Міхайлаўнаю абмяркоўваем вашыя аналізы. Як ні сумна мне вам гаварыць, але ў вас назіраецца вельмі рэдкае захворванне. Вялікай сацыяльнай небяспекі для грамадства вы не ўляўляеце, але тым не менш неабходна прыняць нейкія пэўныя

захады для перасцярогі… Аліна, золатца маё, пакінь нас на некалькі хвілінаў… я павінен нешта хвораму сказаць адзін на адзін.

Прафесійная этыка прымушае мяне зрабіць менавіта так.

Медсястра сталася незадаволенаю:

- Звычайныя фінансавыя пытанні з кліентамі вы вырашаеце ў маёй прысутнасці.

- Якія фінансавыя пытанні, золатца маё? Да гэтага яшчэ далёка. - Натан Якаўлевіч меў намер хоць нейкую частку грошай прынесці дадому, бо паўгадзіны таму меў па тэлефоне гутарку з жонкаю, якая катэгарычна папярэдзіла наконт грошай. Маглі быць вялікія непрыемнасці. - Ды хіба можна што-небудзь узяць з гэтага бедалагі? Паглядзі на яго вопратку.

- Не хвалюйцеся за яго. Назбіраў, седзячы ў падземным пераходзе ля ГУМа.

Мармулак здзівіўся: сапраўды колькі людзей ведае яго!

Медсястра Аліна вымушана была ўсё ж выйсці.

Яна далёка не пайшла, а спынілася адразу тут жа, за дзвярма. Пачуць размову паміж доктарам і пацыентам не давялося - занадта тоўстымі былі дзверы.

Праз пару хвілінаў хворы з радаснаю ўсмешкаю на вуснах выйшаў з кабінета.

- Можа, мне што-небудзь заплаціш? - сціпла запытала дзяўчына.

Душа спявала серэнады. З такім настроем можна рыпацца на любую авантуру, але перабягаць дарогу доктару Мармулак не адважыўся.

- Натан Якаўлевіч мяне не зразумее.

- Добра! - рашуча прамовіла Аліна. - Тады мне стары хрыч усё да капейкі аддасць сам.

З гэтым словамі яна рушыла ў кабінет.

Пётр Іванавіч, перш чым распачаць жыццё новага беларуса, вырашыў праверыць моц свайго дакумента ў дзеянні, які, па словах знакамітай падпольшчыцы, павінен быў гарантаваць яму бестурботную светлую будучыню. Адразу пасля паліклінікі ён памкнуў ва ўніверсам. Да касы, выгінаючыся гадзюкаю, стаяла доўгая калейка. Эксперэментатар узяў бохан хлеба, дзве пляшкі мінеральнай вады і пашыбаваў да касы.

- Ты куды прэш рогам, каратыш?! - паклаў на яго плячо руку двухметровы граміла. - Не бачыш, дзе канец чаргі?

- Магу і не плаціць, - спакойна адказаў Мармулак, - калі вы

так хочаце.

Касірка адразу паклікала зальную.

- Чаму гэта ты не будзеш плаціць? - узяла ў руку пустую металёвую карзіну дзесяціпудовая жанчына.

- Дык вось яны, - нахабнік паказаў на людзей, што стаялі ў калейцы, - не даюць мне магчымасці заплаціць за пакупку.

- Стань ў калейку.

- Не лічы сябе надта разумным.

- Бач, які хітры знайшоўся.

Загула зладжана, у адзін голас, калейка.

- Я маю права. У мяне даведка, - і Мармулак паказаў паперку.

Высокі і мажны мужчына выхапіў яе з рук каратыша ды стаў чытаць. Праз хвіліну ён зазначыў:

- Нічога не разумею, што тут напісана.

- Там напісана, што я дурань, - цвёрда ды ўпэўнена адказаў уладальнік паперкі ды з гонарам паклаў дакумент у кішэню.

- Таварыш, - сказала старэнькая кабета, што дагэтуль паўгадзіны вымушана была стаяць у калейцы, - не звяртайце на іх увагі, разлічвайцеся.

- Давайце сюды грошы за тавар, - звярнулася ветліва да Мармулка зальная.

Калейка аціхла. Толькі адзін несвядомы і недавучаны студэнт пакруціў пальцам ля скроні, але яго зараз жа спынілі:

- Супакойся, дурань!

У гэтым выпадку Пётр Іванавіч не прамінуў зазначыць:

- Правільна кажаце, людзі. І ён дурань. Толькі ён дурань без даведкі, а я - з даведкаю.

Мармулак выйшаў з крамы ды адразу наўскасяк стаў пераходзіць праспект. Машын было вельмі шмат. Яны сігналілі, каб пазбегнуць наезду на вельмі дзіўнага пешахода. На супрацьлеглым баку аўтамагільнай магістралі яго чакаў міліцыянт ды нецярпліва пастукваў дубінкаю па далоні. Яму на дапамогу спяшаў яшчэ адзін супрацоўнік ДАІ.

- Сяржант Пэ-пэ, - хутка ды незразумела прадставіўся ахоўнік парадку і зароў на ўсю ваколіцу. - Ты што, дурань, пераходу не бачыш? Правілаў дарожнага руху не ведаеш?

- Дурань я, дурань! - уздрыгнуў пешаход. - Вось мой дакумент.

Толькі навошта тым мяне папракаць ды палохаць? Я са страху пі-пі захацеў.

Мармудак аддаў міліцыянту паперку, а сам пашыбаваў да

слупа ды пачаў арашаць яго. Падаспеўшы на дапамогу, калега замахнуўся ўжо дубінаю, каб агрэць мярзотніка, што прылюдна парушаў грамадскі парадак, але першы міліцыянт спыніў яго. Пакруціў пальцам ля скроні ды зазначыў:

- Не чапай. Хворы на галаву. Гэта ён са страху.

Шматлікія пешаходы ў другой палове дня са здзіўленнем назіраль, як у самым цэнтры сталіцы незалежнай дзяржавы, на галоўным яе праспекце, пад аховаю двух міліцыянераў справуляў сваю патрэбу невысокага росту чалавек у пажмаканым гарнітуры.

Паперку міліцыянты вярнулі чалавеку, як толькі ён скончыў справу.

Адзін з іх хацеў быў прачытаць лекцыю ад правілах вулічнага руху, але напарнік напаўголаса зазначыў, што тое дарэмная справа і не варта марнаваць час, бо ўсё роўна нічога не зразумее і не засвоіць, а лепш схавацца за вуглом ды падпільнаваць новага рызыканта, з якога можна будзе спагнаць штраф.

Паперка дзейнічала адмыслова. Рызыкаваць здароўем, дражніць людзей і міліцыянтаў не было болей ніякага сэнсу. Можна было распачынаць новае жыццё, асабліва не клапоцячыся аб тым, што давядзецца ўласнаручна несці грошы адвакату, калі надарыцца мець справу з законам.

Мармулак спыніўся ля вялізнага рэкламнага шчыта. На ім красаваўся мужчына ў злегантным касцюме. Надпіс сцвярджаў: "Толькі ў нас - самае элегантнае адзенне ад лепшых фірмаў сусвету. Заходзьце. Глядзіце. Купляйце."

Салон моднага адзення месціўся за сотню метраў ад таго месца, дзе жыў падпольны багацей.

У салоне было бязлюдна і ціха. З цыбатаю дзяўчынаю шчабятаў адмыслова апрануты клерк. З'яўленне ў гандлёвай зале жабрацкага выгляду чалавека выклікала ў іх здзіўленне:

- Тут не падаюць.

Мармулак нахабна прайшоўся па зале ды сеў у фатэль насупраць іх.

- Мне вашыя падачкі не патрэбныя. Я проста хачу апрануцца. Згодна з вашаю рэкламаю, тут можна набыць самыя модныя рэчы. Калі гэта не так, дык я вымушаны буду звярнуцца ў іншы салон.

Кліент заўжды мае рацыю, а грошы не пахнуць. Якая справядлівая заўвага!

Кліент дастаў пачку зялёненькіх і паклаў перад сабою. Прадаўшчыца-кансультант неймаверна ўзрадавалася. За ўвесь бягучы

тыдзень гэта быў першы багаты наведвальнік.

- Ды не! Што вы, што вы, - залямантавала дзяўчына. - Калі ласка! Мы да вашых паслугаў.

- Што жадаеце набыць? - літасціва запытаў франтаваты клерк. - Вось каталог нашых тавараў.

- Я маю намер апрануцца. Набыць таксама абутак. Мне неабходна ўсё.

- Я вас крыху не разумею, - нахіліў у паклоне галаву клерк.

- Антуан, - узмахнула рукою ды, як тая фота мадэль, што прапануе лётаць самалётамі "Боінг", выставіла ўперад доўгія пальцы дзяўчына. - Наш наведвальнік хоча апрануцца ў нашым салоне з ног да галавы. Я вас так зразумела, шаноўны?

- Менавіта так.

- Нават бялізну?

- І бялізну таксама.

- Што ж, пачынаем справу, - дзяўчына разгарнула на патрэбнай старонцы каталог і прапанавала: - Апошнія навінкі сезона. Глядзіце, што вам даспадобы.

- Адну хвіліну, - Мармулак засяродзіўся на фотаздымках мужчын, што рэкламавалі бялізну ў кампаніі распранутых прыгажунь.

- Вось гэта даволі арыгінальная мадэль, - прапанавала цыбатая. - Я вельмі хацела б пабачыць яе на вас у інтымнай абстаноўцы.

- Калі жадаеце, то давайце, - пагадзіўся кліент.

- Цудоўна! Вы давяраеце майму густу. Значыць так: я вас абуваю, апранаю, а вы за гэта сёння запрашаеце мяне ў рэстаран.

- Згодзен, - задаволена адказаў Пётр.

Ён быў рады. Упершыню за дваццаць чатыры гады жыцця дзяўчына сама напрошваецца на спатканне.

- Ой, зараз упаду, - незадаволена хмыкнуў клерк. - Што ты ў ім знайшла? Як казаў адзін стары, калі ён стане на сваё партманэ ды дастане антэну ў радыётэлефоне, то можа быць роўны табе.

- Што ты разумееш у каханні, Антуан! - высока ўзняла галаву дзяўчына ды пайшла з кліентам за фіранку прымяраць бялізну.

СУСТРЭЧА

Пётр Іванаіч як ні хацеў, але ўсё ж вымушаны быў памяняць месца жыхарства. Неяк не падыходзіў яго шыкоўны касцюм да падвальнага інтэрнатаўскага памяшкання. Не кожная знаёмая, якіх

зараз у яго было мноства (і кожны дзень - новая), магла не зразумець экзотыку такога прыстанішча. Гатэль "Беларусь" ён абраў з прычыны, што будынак знаходзіўся ў самым цэнтры горада непалёку ад стадыёна "Дынама" і зручна было дабірацца да знакамітых рэстаранаў, у якіх ён бываў ужо штовечар. Паколькі праблемы дабрацца куды-небудзь, як і іншых месцаў, паколькі ў яго былі грошы, не існавала. Бестурботна праляцелі два тыдні, але аднастайны малюнак кожнага дня паспеў яму надакучыць. Штовечар - нейкія шумныя кампаніі з мала знаёмымі людзьмі, карагод расфарбаваных дзявочых твараў, што пілі не менш за яго, а ў п'яным стане тварылі неверагоднае. Дзяўчыты трапляліся рослыя, магутнага целаскладу - за паўночы не абцалуеш. Заўжды здаралася так, што нейкая іх неймаверным чынам праходзіла да яго ў гатэль ды, заставалася начаваць. Кожную раніцу такое стварэнне ён знаходзіў на сваім ложку. Надараліся цэлыя трагедыі. Ён блытаў іх імёны. Галю называў Любаю, Аню - Светаю і так далей. Тут Мармулак адкрыў для сябе, што жанчыны зусім не пяшчотныя істоты, а занудлівыя, капрызныя стварэнні. Як толькі прачыналіся, яны пачыналі паказваць сваю натуру: патрабавалі гарэлку, шампанскае, піва, цыгарэты. Патрабавалі грошы ўсе, але Пятро знайшоў прыдатны выраз, каб супакоіць чарговую наведвальніцу свайго ложка ды не плаціць. Ён заўжды ў такіх выпадках казаў: "А я цябе сюды не клікаў. Учора ўвесь вечар піла, ела на дармаўшчыну, а цяпер яшчэ платы патрабуеш? Ідзі, адкуль прыйшла". Наведвальніцы нікуды ісці не хацелі. Казалі, што пажартавалі. Такім чынам, пытанне грошай пераставала існаваць, але даводзілася ісці па цыгарэты і шампанскае.

Свае грошы Матыль трымаў у бабы Жэні. І тое было апраўдана. У яго адсутнасць мілыя і пяшчотныя некалькі разоў рабілі вобшук з надзеяю адшукаць "залаты запас" гасціннага гаспадара.

Папіўшы піва ці, папросту апахмяліўшыся, ды выкурыўшы цыгарэку Галі, Тані, Светы прагнулі пяшчоты і ласкі. Ім спачатку хацелася цалавацца. Мармулак не курыў і не пераносіў цыгарэтнага дыму. Сумесь цыгарэтнага дыму, гарэлкі, парфумы, якою дыхала чарговая прыгажуня, прымушала гаспадара шукаць магчымасці, каб унікнуць такіх пацалункаў.

Пеця быў не супраць дзяўчат. Ён меў цвёрды намер ажаніцца, але не сустрэў тае, што адпавядала б ягонаму густу, тае, што б сагрэла ягонае сэрца. Новыя знаёмыя нават ростам не адпавядалі яму. Ён мог ехаць адпачываць на Канарскія выспы. Ён мог… Мог рабіць ўсё, што пажадае душа. Замінала ўсяму адна акалічнасць - адсут-

насць побач мілай, адзінай, каханай. Тае раніцы, пазбавіўшыся ад чарговай начной здані, Матыль дзве гадзіны драмаў у ложку. Потым устаў. Нечакана душу ахапіла самота. Пэўна, усё ад таго, што не было ніякага занятку. Шкада стала сябе. Ён адчуў, што з кожным днём бадзяжнае жыццё засмоктвае яго болей і болей. Яшчэ месяц-другі - і ён канчаткова вызначыцца як п'яніца, калі не сядзе на "белага каня". Плакалі тады яго грошыкі. І - як вынік усяго - яго чакае усё тая ж жабрацкая доля.

Патрэбна штосьці змяніць. Уладкавацца на працу. Болей смешнага нічога не прыдумаеш. З такімі грашыма ды працаваць - курам на смех. Заняцца ж справай - патрэбен кампаньён. Тут варта падумаць. А перш-наперш не трэба піць. Не трэба столькі піць. Хоць ратуе пакуль усемагутная паперка, але збан да пары ваду носіць. Усё можа здарыцца.

Мармулак памыўся, пагаліўся ды вырашыў паабедаць. Калі выходзіў з гасцініцы, даў сабе цвёрды зарок: "Сёння не піць!" Вырашыў пасядзець у "Падсдаме". Моцна балела галава. Каб хоць неяк супакоіць боль, дазволіў сабе пляшку піва. Насупраць колеру дзіцячай нечаканасці аднаго будынка зайшоў у гастраном. У кафетэрыі з вялікім задальненне асушыў пляшку "Мінскага бровару". Палягчала. Быццам невядомы элексір жыцця ўліўся ў кожную клетку цела. Ён пайшоў шпарчэй. Здавалася, што павесялела ўсё наваколле: пачалі ўсміхацца не толькі людзі, але і будынкі, асвятляльныя слупы і нават сметніцы.

У рэстаране яго ўжо ведалі. Афіцыянт тэрмінова ўзяў замову, перш чым з кухні меліся падаць гарачыя стравы, на стале з'явілася пляшка каньяку. Сказаць, што пачаў сёння новае жыццё, ды адмовіцца было неяк няёмка. Знаёмыя маглі не зразумець. Пяцьдзесят грамаў каньяку - дробязь для нармальнага, не хворага чалавека! - толькі ўзнялі апетыт. Учарашні салат з кальмараў, аздоблены свежаю зялянінаю, умомант апынуўся ў страўніку. Потым да яго століка падсеў нейкі Вадзік. Пятро чуў дзесьці гэтае імя, але чалавека з такім абліччам, яму здавалася, бачыў упершыню. Вадзік выжлукціў каньяк і без сораму пажадаў выпіць гарэлкі. Аднекуль з'явілася чарнавалосая Аксана.

Яна тыдзень таму назад завітала ноччу да Матылёнка ў нумар ды цвердзіла, што дзяўчына. Потым высветлілася, што афіцыйна двойчы брала шлюб. Аксане захацелася шампанскага. Давялося выканаць пажаданне чарнявай. І гэты дзень стаў нагадваць усе мінулыя. Вадзік запрасіў да іх капаніі незнаёмую Рыту. Рыта добра

ведала ўсіх, акрамя Пятра, і таму ўсю ўвагу скіравала на шыкоўна апранутага незнаёмцы. Аксана стала раўнаваць, казала гучна пра Рыту, што тая апошняя б… і што з ёю спалі ў Мінску ўсе, акрамя імпатэтаў. Увогуле, як у мінулыя разы, вялася аднатэмная гутарка: шмоткі-бабкі і бухала на халяву.

Мармулак адчуў, што яго намер можа ляснуцца. А калі так, то сённяшні вечар закочыцца паволе сцэнару мінулых. Ён папрасіў прабачэння ў кампаніі, падышоў да афіцыянта, замовіў яшчэ адну пляшку гарэлкі, разлічыўся за абед ды выйшаў на вуліцу.

Быў ужо вечар. Ціхі, цёплы, якіх у жніўні бывае мала. На лаўках там- сям сядзелі людзі.

Пётр сеў на першую трапіўшую яму лаўку, цяжка ўздыхнуў і абхапіў галаву рукамі. Невядома колькі часу працягвалася б самакатаванне, каб не пяшчотны галасок, што прагучаў побач.

- Не разумею, навошта столькі піць, каб потым пакутаваць. Вядома, піць ці не піць - справа выключна ваша, але іншы раз варта прыслухацца да парады. Можа будзе карыснаю, - дзяўчына гаварыла, не павышаючы голасу, і ў словах яе не было ані кроплі дакору.

Мармулак узняў галаву. Незнаёмка сядзела амаль што побач. У яе руках быў нейкі часопіс. Прывабны тварык, на якім адсутнічала парфума. Магчыма, яна была, але была нанесена зрозумам і густам.

Пятро адразу адзначыў, што дзяўчына дзесьці ягонага росту і ўзросту.

- Што чытаеце? - запытаў ён.

- Каталог выставы імпрэсіяністаў.

- Сіяністаў?

- Ды не! - рассмеялася дзяўчына. - Ім-прэ-сі-я-ні-стаў.

- Чуў, чуў пра такіх, - зачырванеўся Мармулак. - Манэ адзін, Манэ другі…

- Абавязкова раю наведаць.

- Хадзем, - прапанаваў хлопец. - Будзеце маім гідам. Згодны?

Дзяўчына рассмеялася яшчэ гучней:

- Зірніце на гадзіннік!.. А вось калі вы сапраўды жадаеце там пабываць, то заўтра наведайце Палац мастацтваў.

Мармулак яшчэ раз уважліва паглядзеў на дзяўчыну. Сцягнутыя гумкаю на патыліцы валасы нагадвалі аб даўно даўно забытым ды такім такім утульным хатнім побыце.

Адчыніліся дзверы рэстарана, і на парозе з'явілася Аксана. Яе хрыплы бас агалосіў вуліцу:

- Пеця! Дзе ты падзеўся?

- Вас, пэўна, шукаюць? - паказала на Аксану дзяўчына.

- Не! Гэта не мяне, - схлусіў Пятро.

- А вы няпросты… Паклікалі дзяўчыну ў рэстаран, а самыя ўцяклі. Хіба так можна?

-Нікуды я не ўцякаў, - пакрыўджана адказаў хлопец. - Прыйшоў паабедаць, а яны падселі.

- І часта вы ходзіце ў рэстараны абедаць?

- Кожны дзень.

- Дык вы - "новы беларус". Які ў вас бізнес, калі не сакрэт?

Смешная нейкая. "Які ў вас бізнес?" Ніякі. А сапраўды, праз колькі гадоў, калі не заняцца сапраўднаю справай, грошы скончацца. І што далей? Зноў жабраваць?

Дзяўчына ўстала:

- Мне пара ісці дамоў.

- Пазней мама гуляць не дазваляе? - пажартаваў Мармулак і тут жа прапанаваў: - Можна, я вас правяду?

- Калі ласка, калі вы зможаце ўстаяць на нагах.

- Дзе вы жывяце? - праважаты падняўся і са здзіўленнем адзначыў, што хмель з яго выветрыўся.

- Жыву ля Юбілейнай плошчы. Не прапаноўвайце метро. Люблю пагуляць. Тым болей - нікуды не спяшаюся.

Яны няспешна перайшлі мост цераз Нямігу. Тут Пеця падумаў, што не ведае, як зваць дзяўчыну.

- Вось мяне клічуць Пятром. Вы гэта ведаеце. А вас?

- Вольга. Сушчэня.

Прозвішча было знаёмае. Мармулак напружваў памяць. Каторага дня яму выпадкова трапіла газета, а ў той газеце была гутарка ці то з міністрам, ці то з намеснікам міністра, ці то з нейкім начальнікам у міністэрстве. Мармулак запомніў назву публікацыі - "Праблемы эканомікі ўпіраюцца ў фінансы" - а вось цяпер выплыла і прозвішча таго начальніка. Мармулак у душы прысвіснуў: "Куды я трапіў і дзе мае рэчы?"

Хвіліна разгубленасці прайшла, і ён тым болей ацаніў сітуацыю.

Няспешна яны выйшлі на былую Паркавую магістраль. Мармулак нечакна для сябе прапанаваў дзяўчыне:

- Можа заглянем у рэстаран? Пасядзім крыху.

- Я б не адмовілася выпіць кавы. Кавы і не болей. Але ці прапусцяць нас туды?

- Мяне і не прапусцяць?..

Яна сядзела насупраць Матылёнка, і ён упершыню мог бачыць яе твар. Ён бачыў прыгажэйшых дзяўчат, але Вольга адрознівалася ад іншых тым, што нос, вочы, лоб, бровы, вушы - усё адпавядала пэўным прапорцыям, і таму твар меў сваю прывабнасць і адпаведную прыгажосць. Яна штосьці распавядала, а ён не мог адарваць позірку ад мілага твару.

НЯПРОШАНЫ ГОСЦЬ - САМЫ ЖАДАНЫ

Госці бываюць розныя: жаданыя, непажаданыя, няпрошаныя і проста нахабнікі. У Мармулка ўзнікла праблема з адрасам. Ён ніяк не мог знайсці цыдулку, якую яму ўчора дала Вольга. Памятаў вуліцы, ведаў нумар дома, пад'езд, а вось з кватэраю - правал у памяці. І не піў жа болей, а зацменне поўнае ды беспрасветнае. Адно, што трымалася ў галаве, як выйдзеш з ліфта - дзверы насупраць. Заставалася толькі адна дробязь: успомніць паверх. Можна было, вядома, забыць пра гэтае выпадковае знаёмства, але ўжо вельмі ўпадабаў ён гэтую дзяўчыну. А яшчэ муляла тое, што бацька дзяўчыны - міністэрскі чыноўнік. Калі да грошай дадаць такі падмурак, як жонка - дачка высокага чыноўніка, то ў нашым грамадстве можна заняць адпаведнае становішча.

З гадзіну ён тупаў ля пад'езда поўны надзеі, што падачыць сваю знаёмую. Добры дзясятак маладых ды прыгожых працюпалі міма: урэшце рэшт Матылю надакучыда бадзяцца ля дома, і ён вырашыў ісці на ўдачу: палічыць колькі прыступак у першым лесвічным маршы, і спыніць ліфт, які адпавядае гэтай лічбе. Прыступак было роўна дзевяць. Матыль паправіў гальштук, знешне агледзяў свой гарнітур "ад Валянціна" і смела рушыў наперад.

Дзверы адчыніў незнаёмы мужчына, які на дзве галавы быў вышэй за нязванага госця. Ён, па ўсяму было бачна, адпачываў пасля напружанага працоўнага дня і бавіў час за чытаннем газеты. Каб лепш разглядзець чалавека, што стаяў на парозе кватэры, гаспадар прыклаў да вачэй акуляры. Прагнаць прэч няпрошанага каратыша яму перашкаджаў зухаваты выгляд госця.

- Вам каго? - далікатна запытыў ён у незнаёмца.

- Вашу дачку, - адрапартаваў Мармулак, бо, папраўдзе кажучы, імя дзяўчыны ён на гэты момант забыў.

Сёння зранку дачка гаспадара, Кацярына Зюкіна, мела з бацькамі непрыемную гутарку з тае прычыны, што вярнулася дамоў

толькі пад раніцу. Хоць яна і сцвярджала, што ў іх была прыстойная кампанія і засядзеліся доўга з-за вострага абмяркавання новага рамана маладога таленавітага пісьменніка пра сучасную рэчаіснасць, што ніякай гутаркі там пра групавы сэкс ці практычныя заняткі ім не магло быць, ёй усё роўна ніхто не верыў. З'яўленне на парозе элегантнага каратыша карэнны чынам мяняла сітуацыю. У дзяўчыны раптоўна з'явіўся шанец рэабілітавацца.

- Аб чым я калякала, мае продкі? - ірванулася наперад Кацярына і, задраўшы ногі ўгару, павісла на шыі нізкарослага госця. - Вось ён. Малады, таленавіты… Будучая зорка нашай літаратуры. Мармулак лыпаў вачыма і нічога не мог зразумець. Нейкае цыбатаногае стварэнне мкнецца ўдушыць яго ў сваіх абдымках. Ён канчаткова вырашыў запытаць яе пра сястру, такую ж невялічкую, як ён, ды чарнявую. Рыжавалосая не дазволіла яму зрабіць гэта.

- Радая пазнаёміць. Мае шаноўныя бацькі. Татулька - Сцяпан Патапавіч Зюкін, мамулька - Алімпіяда Флораўна.

Заспеты ў такім выглядзе татулька стаў падцягваць вышэй свае зрэбна-паласатыя нагавіцы, мамулька спешна выцірала аб фартух рукі.

- Пётр Іванавіч Матыль, - намагаючыся не выдаць свайго хвалявання, няспешна адказаў госць.

- Што ты стаіш на парозе, як быццам у сваты прыйшоў? Праходзь у кватэру, - узмахнула сваімі рукамі цыбатае стварэнне. - Продкі! Запрашайце госця ў хату. Пецечка, даруй, хвіліначку, я пахуткаму апрануся і мы пойдзем… на выставу. Ты ж абяцаў мяне пазнаёміць з Марачкіным. Пагутарыце крыху пра літаратуру… паэзію…

На здзіўленне, кватэра міністра мела толькі два пакоі. Мяркуючы па мэблі, жыў ён даволі сціпла. Аб сціпласці набыткаў гаварылі яшчэ дзіўныя хатнія нагавіцы гаспадара, што былі ва ўжытку, пэўна, гадоў дваццаць. Гаспадар сеў у старамодны фатэль і нервова працягваў тузаць гумкаю ў паясніцы. Гаспадыня паспешліва зняла фартух ды старалася выдаць свайму стану прывабны выгляд, пагладжваючы яго зверху ўніз далонямі.

- Як вам пішацца? - каб парушыць маўчанне, пракашляў "міністр".

Мармулак, які ведаў прозвішчы некаторых тутэйшых паэтаў і празаікаў, здагадаўся, што шаноўны гаспадр не ведае іх увогуле, хіба акрамя двух памерлых і двух яшчэ жывых класікаў, чые імёны на слыху нават у немаўлят. А яшчэ ён зразумеў адведзеную даўгано-

гаю яму ролю ды вырашыў не парушаць правіла гульні.

- Літаратура - гэта вельмі складаная рэч, - распачаў сваю лекцыю Мармулак. - Яна шматгранная, шматтэмная. Літаратурны занятак больш, чым які іншы творчы працэс, патрабуе натхнення. Калі кажуць, што натхненне прыходзіць само, прыходзіць знянацку, нечакана - не верце, вас уводзяць у зман зусім далёкія ад літаратуры людзі. Яны не ведаюць, што такое творчасць. Што такое Праметэеў агонь, што такое Яе Вялікасць Муза. Гутарка пісьменніка з Музаю - гэта ўсё роўна, што гутарка з прыгожаю, культурнаю, выхаванаю дзяўчынаю…

- Як наша Каценька, - міжволі вырвалася ў гаспадыні.

Пісьменнік імгнення спыніў свой позірк на радасным твары матулі і працягваў далей.

- Менавіта так! Як наркаману трэба злое зелле, як алкаголіку трэба гарэлка, так творчаму чалавек для натхнення патрэбна рамантычнае спатканне з прыгожаю дзяўчынаю, палкае прызнанне ў каханні, келіх добрага віна, ціхая музыка ды прыщемак…

Мармулку было даспадобы казаць такія прыгожыя ды разумныя словы, і ён не заўважыў, як пачаў мяняць накірунак гутаркі. Алімпіяда Флораўна, слухаючы творчага чалавека быццам загіпнатызаваная, падалася ўперад. Жанчыне падалося, што тыя словы адрасуюцца ёй, толькі ёй і болей нікому. Сцяпан Патапавіч, адчуваючы нядобрыя памкненні жонкі, грозна пракашляў. Жанчына паволі апусцілася на канапу і цяжка ўздыхнула. Пераляканая Муза вымушана была ў гэтых абставінах шукаць іншага пісьменніка, каб трэнькаць яму на сваёй цудоўнай ліры і дарыць нектар натхнення.

- Вы часам не ведаеце…э-э-э… над чым зараз працуе…э-э-э… - гаспадар баяўся памыліцца прозвішчам, - Шэрлак…

- Шамякін, - дапамагла мужу жонка.

- Вы ведаеце, даўно, даўно не даводзілася сустракацца з Іванам Пятровічам. Быў заняты творчай працай.

- Каця нам усю раніцу распавядала пра ваш новы раман. Гэта такая цудоўная рэч, - гаспадыня ад захаплення ляпнула ў далоні.

- Вось з гэтай нагоды нам даўненька давялося бачыццца апошні раз. А так, бывала, зойдзем у "Пнуху" ці "Гуркі" ды прапусцім па шклянцы… пад піўко. І пытае Іван Пятровіч, паклаўшы мне руку на плячо: "Што ў цябе новага, Мармулак?"

- Як вы сказалі? - насцярожана перапытаў гаспадар.

- Продкі, вы людзі ў мяне культурныя і, канечне, ведаеце, што ў кожнага сур'ёзнага пісьменніка існуе літаратурны псеўданім, -

выглянула з-за дзвярэй галава Кацькі.

- Сцяпан, - жонка далікатна папракнула мужа. - Гэта ўсім вядомыя ісціны. А вось каго б вы хацелі адзначыць з маладых? Вы… гэта вядомая асоба… А вось такіх, хто піша ў арыгінальным жанры?

З прозвішчамі маладых пісьменнікаў у госця былі пэўныя цяжкасці, але тут ён успомніў, што ўчора новая знаёмая паказала яму аднаго пісьменніка і распавядала пра яго апошнюю кніжку, дзе стала абгрунтоўваецца, чаму маці не хочуць ведаць, чым займаюцца дочкі ў іх адсутнасць.

- Я ў першую чаргу хацеў бы адзначыць Адама… Мячыка…э-э-э… Глёбуса з яго навэламі пра іспанскі тэмперамент койданаўскіх дзяўчат.

Тут Пётр Матылёнак устаў. У дзвярах з'явілася апранутая Кацярына, і таму размову неабходна было канчаць, тым болей, што ўсе літаратурныя тэмы былі вычарпаны.

- Шчыра дзякую за цікавую гутарку. Вельмі быў рады пазнаёміцца, - Мармулак пакланіўся гаспадарам, зрабіў крок наперад і ўзяў Кацю пад руку. - На жаль, нам неабходна ісці. Непрыгожа спазняцца на спатканне са знакамітасцю.

- Адзьюю, - узмахнула рукою на развітанне бацькам дачка.

- Вы заходзьце да нас. Заходзьце да нас як мага часцей, - выказала сваё шчырае пажаданне гаспадыня.

У ліфце Мармулак пачаў даставаць насоўку, і з кішэні выпала невялічкая паперка. Хлопец падняў яе і прачытаў напісаны на ёй адрас. Усё правільна: той самы дом, той самы пад'езд, але зусім іншая кватэра - на два паверхі ніжэй.

ПАМЫЛАК БОЛЕЙ НЕ БУДЗЕ

На гэты раз дзверы Пятру адчыніла пяцідзесяцігадовая кабета. На твары яе было засмучэнне.

- Абяцалі зайсці на наступны дзень, а самыя з'явіліся толькі на трэці. Хіба так можна?

- Прабачце! - павінаваціўся Матыль. - Згубіў запіску і памыліўся паверхам. А Вольга дома?

- Дома-дома. Праходзьце. Самыя апошнія дзверы налева. Пастукайце.

Мармулка здзівіла папярэджанне "пастукайце", але ён адразу звярнуў увагу на колькасць дзвярэй у кватэры і зазначыў, што не памыліўся.

Так многа пакояў можа быць толькі ў міністра ці іншага бонзы. Душу ахапіла радасць. Ён паправіў гальштук і смела пакрочыў у вызначаным накірунку. На імгненна затрымаўся і пастукаў у дзверы.

- Заходзьце, - пачуўся кволы, але ж знаёмы голас.

Дзяўчына стаяла ля мальберта і малявала гарадскі пейзаж, што бачыўся ёй у акне. Апранута яна была па-хатняму: джынсы і шэрая швэда. Валасы на патыліцы сцягнуты гумкаю. Гэты ўбор надаваў ёй прывабнасць і нейкую своеасаблівую прыгажосць, ад якой нельга было адвесці позірк. Пятро захапіўся і ад такой неспадзяванкі раскрыў рот ды не мог вымавіць ані слова.

- Добры дзень, - шчыра і адначасова пяшчотна павіталася дзяўчына.

- Добры, - толькі і змог сказаць Мармулак.

- Я думала, што ты забыў свае абяцанні і болей ніколі я цябе не пабачу.

Мармулак сапраўды не помніў, што абяцаў Вользе, бо апошнім часам ён шмат каму і шмат чаго абяцаў. Зараз яму гэта хацелася рабіць зноў і зноў, але толькі аднаму чалавеку. Невыказана падабалася яму дзяўчына.

- Калі ты не супраць - прагуляемся.

- З задавальненнем.

Вольга не пераапранулася і не распачала доўгія зборы, а толькі сказала бацькам, што яе пакуль дома не будзе. Усмешка, як падавалася Матылёнку, надавала ёй яшчэ большую прывабнасць. Другі раз хлопец адчуў, што з гэтаю дзяўчынаю хораша, лёгка і проста. Нейкая невядомая сіла цягнула яго да яе.

- Пятро, - сказала Вольга, калі яны спускаліся ў падземны пераход ля ГУМа. - Мне ўвесь час здаецца, што мы дзесьці з табою бачыліся.

На тым жа месцы, дзе здабываў грошы Мармулак, сядзеў Гена Патоніч. Левая нага ў яго была падвязана, а правае вока перабінтавана нейкай бруднай анучай. "Мала праўдападобны на жабрака", - адзначыў для сябе былы інвалід са стажам.

- Магчыма, вось тут, - Пятро паказаў на тое месца, дзе сядзеў Патоніч.

- Не, - засмяялася Вольга. - Гэтага чалавека я таксама дзесьці бачыла. Да гэтага часу тут сядзеў нейкі аднаногі абарванец. Іншым разам я, бывала, давала яму колькі рублёў. Шкада людзей. Я ўвогуле не толькі людзей шкадую. Не магу глядзець на галубоў з абмаро-

жанымі нагамі. А калі чалавек калека!

- Хто? Гена Патоніч? - вырвалася ў Мармулка. - Вольга! У яго дзве здаровыя нагі і стопрацэтны зрок кожнага вока.

- Гена Патоніч, кажаш? У нас на філалагічным вучыўся хлопец з такім прозвішчам.

- Дык ты навучалася на філфаку? Мне таксама здавалася, што я з табою дзесьці сустракаўся. Я з Генам вучыўся ў адной групе.

- Дзіўна. Як здарылася, што мы з табою не маглі раней пазнаёміцца?

- Вядома, чаму, - ці то жартам, ці то ўсур'ёз адказаў Мармулак. - Я маленькі, і таму ты мяне не заўважала.

- Скажаш яшчэ такое, - пакрыўдзілася Вольга. - Ты крыху ніжэй сярэдняга росту.

"Зараз ці ніколі", - вырашыў Мармулак.

Яны зайшлі ў краму, і Матыль адразу накіраваўся аддзел залатых вырабаў. Дзяўчына са здзіўленнем глядзела на спадарожніка. Ён паклікаў прадавачку, што стаяла па той бок прылаўка і папрасіў:

- Дапамажыце нам падабраць два шлюбныя пярсцёнкі.

Вольга ні словам не запярэчыла Пятру, а моцна сціснула яго за локаць. І распачала выбар. Яна, як любая жанчына, доўга прымярала пярсцёнкі, пакуль не знайшла той самы-самы.

Калі пакупка была зроблена, яна запытала ў хлопца:

- А куды далей?

- Вядома, у ЗАГС, калі ты не супраць.

- Я? Ды не.

- Тады хадзем.

- Хадзем. Пашпарт у мяне з сабою. А ці можна вось так зараз узяць шлюб? Пэўна, давядзецца чакаць.

- Ніякіх "чакаць". Сёння і зараз, - самаўпэўнена адказаў жаніх.

Пылала нязгаснае полымя кахання. Матылёнку ўжо бачыліся Гавайскія выспы, залацісты пясок пляжаў ды яна - адзіная, непаўторная, каханая - побач. Аркестранты прадувалі трубы, і вось-вось павінен загучаць марш Мендэльсона. Пётр купіў вялізны букет пунсовых ружаў. На свеце бываюць цуды, бываюць вельмі рэдка, але бываюць. І такі цуд меўся адыцца зараз.

- Ты ведаеш, Пеця, а я сапраўды ніколі не хацела шумнага вяселля, - радасна шчабятала звар'яцелая ад нечаканага шчасця нявеста. - Вось так, па- хатняму, толькі свае, блізкія сябры, а лепш за ўсё - удваіх.

- Чаму так? Бацька ўсё ж пры пасадзе. Што скажуць калегі па

службе?

- Прашу. Сціпла. Ніякой мітусні.

- Дарэчы, чаму бацька дома? Пэўна, у адпачынку?

- Ён болей не працуе ў міністэрстве.

- Як так?

- З сённяшняга дня пайшоў па ўласным жаданні.

Далей распавядала наступнае.

- …Мой бацька - самы сумленны чалавек на свеце. І пайшоў ён з пасады таму, што быў не згодзен агульнымі, як ён кажа, метадамі кіравання. Ён спецыяліст, якому няма роўных. Вось, - Вольга паказала на шыльду, што вісела на будынку на супрацьлеглым баку праспекта, - гэта фірма прагарэла, а тата мой казаў, што можа падняць яе і ўжо праз два месяцы можа мець прыбытак. Яму нават прапаноўвалі туды ісці генеральным дырэктарам і грошы давалі, крэдыт, праўда, пад дзікія працэнты. Ён думае.

Тут Мармулак успомніў адзін залаты выраз, пачуты ад бацькі: "Самы вялікі капітал - мазгі". Цудоўна! Калі ён мае такую галаву, дык чаго тады сядзець без справы? Няхай працуе.

- Нумар тэлефона, - ускрыкнуў Мармулак.

- Чый нумар тэлефона? - збянтэжана запытала дзяўчына.

- Твой. Хатні.

Вольга з недаверам назвала нумар.

- Як бацьку зваць?

-Я ж табе казала, - у яе голасе пачуўся дакор.

- Вольга, родненькая, даруй! - літасціва папрасіў выбачэння Мармулак.

На твары нявесты з'явілася ўсмешка.

- Мікалай Антонавіч, а маці - Вераніка Станіславаўна.

-Х адзем да тэлефона.

Мікалай Антонавіч уважліва выслухаў дачку, а потым Пятра і без лішніх слоў пагадзіўся быць праз пятнаццаць хвілін ды паабяцаў прывесці з сабою жонку.

Пятро павярнуўся да Вольгі, ласкавы абняў за плечы і пяшчотна пацалаваў у шыю. Пачуццё віны пасялілася ў душу хлопца і тым пацалункам ён выбачаўся. Радасці ад такога ўчынку мужа ў жонкі не было мяжы.

Роўна праз пятнаццаць хвілін з'явіліся бацькі. Маці, як толькі пабачыла дачку з букетам і пярсцёнкам на пальцы, усё зразумела.

- Выбачайце, - звярнуўся Матыль да Вольгі і Веранікі Станіславаўны. - Я хачу абмеркаваць з Мікалаем Антонавічам адну

праблему.

Калі яны адышлі на некалькі крокаў убок, Мармулак, намагаючыся ўвесь час глядзець у цесцю ў твар, запытаў:

- Мікалай Антонавіч, ці не маглі бы вы як "спецыяліст экстра-класу" аднавіць дзейнасць "Комплекс компані"?

Мікалаю Антонавічу вельмі спадабаўся выраз "спецыяліст экстра-класу", і ён з гонарам адказаў:

- Магу, але для гэтага патрабуецца… - вытрымаў пэўную паўзу і прамовіў. - Капітал. Пэўны капітал, а папросту - грошы.

- Колькі? - запыт быў маланкава хуткі.

- Прыкладна сто тысяч даляраў, - не задумваючыся, адказаў Мікалай Антонавіч. -На якіх умовах вы прапануеце?

- Без працэнтаў.

- Падачак не бяру.

- А калі вам грошы прапануе ваша дачка Вольга? Скажам выступіць вашым спонсарам?

- Вольга - мая дачка, і я, вядома, магу скарыстаць яе грошы. Толькі такіх грошай у яе няма.

- Як няма? Ёсць.

- Якім чынам?

- Яна - мая жонка! Вось зараз мы пераходзім да самага галоўнага пытання.

- Ну што? - ледзьве не ў адзін голас спыталіся Вольга і Вераніка Станіславаўна, калі мужчыны падышлі да іх.

- Мы з Пятром Іванавічам прынцыпова дамовіліся. Застаецца абгаварыць толькі дэталі. Як я здагадваюся, - звярнуўся Сушчэня да дачкі, - вы таксама ўсё ўлагоднілa, толькі без нас. Вы, моладзь, крышку пагуляйце, па рэстаранах не хадзіце. Вераніка Станіславаўна зробіць вясельны стол, там пасядзім, пагамонім.

Ад пачутага Вольга ледзь не падскочыла, толькі тонкі хвосцік сцягнуты гумкаю валасоў заскакаў.

Шумны праспект Скарыны не заўважыў радасных твараў шчаслівых маладых людзей. Кожны падарожны меў свой клопат, свае праблемы. Пятро і Вольга таксама ішлі быццам праз густы туман, нікога не заўважаючы.

Ля ГУМа Матыль сутыкнуўся з нейкім чалавекам.

- Выбачайце, - павініўся ён.

- Вось ён, Мармулак, - пачулася ў адказ.

Маладыя вярнуліся з нябёсаў на зямлю. Перад імі, чаўкаючы

гумкаю, стаяў Засушаны Геракл.

- Куды ты знік, цмок балотны? Паўгорада перашукаў, а цябе няма. Як, справу пачынаем?

Іх гутарка напамінала размову добрых старых знаёмых.

- Геракл, пазнаёмся. Гэта Вольга! Мая жонка.

- Клас! За той час, што мы не бачыліся, ты паспеў здурнець.

- Не здурнеў я, а за розум узяўся.

- Як жа справа? Не знайшоў я кампаньёна. Цябе шукаў.

- Прапаную замену. Чалавек справы. Хадзем, пазнаёмлю.

Яны спусціліся ў падземны пераход і спыніліся перад інвалідам. Гена Патоніч, заплюшчаўшы адзінае вока, ледзь чутна прашаптаў:

- Людзі добрыя! Падайце сляпому, бязногаму чалавеку.

Геракл кінуў у шапку каменьчык. Генадзь расплюшчыў сваё пірацкае вока.

- Што трэба? - перапуджана запытаў ён.

- Гена, - Пятро гаварыў як мага цішэй. - У гэтага хлопца да цябе ёсць прапанова. Яна вартая тваіх высілкаў. Пагамані з ім.

- Бай-бай! -памахала на развітанне Патонічу Вольга, і яны зноў апынуліся на праспекце.

- Пятро, - звярнулася Вольга да мужа, - ты болей не будзеш памыляцца паверхам?

Матыль моцна прытуліў яе да сябе і запэўніў:

- Не! Памылак болей не будзе.

1994 г.

Язэп Палубятка. Прыгоды Мармулка. Аповесць. На беларускай мове. Ліда, ПУП “Пружмень”, 2023. 84 с.

Наклад 120 асобнікаў.

Друк RISO. Папера офісная.

Язэп Палубятка (Іосіф Іосіфавіч Палубятка) нарадзіўся 14.10. 1955 г. на хутары Боркі ля вёскі Дашкаўцы Мастоўскага раёна Гродзенскай вобл. У 1978 г. скончыў Белдзяржуніверсітэт па спецыяльнасці радыёфізіка і электроніка. Болей за дваццаць гадоў працаваў сувязістам у Мастах.

Першыя літаратурныя практыкаванні - раённая газета "Зара над Нёманам". У рэспубліканскім друку дэбютаваў у 1991 г. у "Маладосці" апавяданнем "Краб". У 1996 г. у гэтым жа часопісе выйшла аповесць "Вялікая жнівенская". У часопісе "Першацвет" (1993 - 1995 гг.) надрукаваны апавяданні "Белы конь", "Апошняя споведзь", "Маё дзіўнае вяселле". Творы друкаваліся і ў іншых выданнях ("Алеся" і г. д.). У часопісе "Крыніцца" № 6 за 1997 г. была змешчана аповесць "Вайсковае евангелле. Горкае дабравесце радавога Міхася Лабуты", якая была прызнана лепшым друкам года і ўганаравана прэміяй. У гэтым жы часопісе ў 2001 годзе свет пабачыла сатырычная аповесць "Прыгоды Мармулка". Аповесць напісаная ў 1989 г. "Дуралесіца" была надрукавана напачатку 2000-га года ў газеце "Наша слова". Доўгі час супрацоўнічаў з часопісам "Вожык" (болей за два дзесятка гумарэсак). У 1995 годзе на конкурсе "У гэтым свеце рознае бывае..." прызнаны пераможцам. Ініцыятар стварэння літаратурнага дадатку "Літаратурная Беларусь" пры газеце "Новы час". Там жа друкаваўся.

Па розных выданнях змешчана болей за сорак трыялетаў.

У выдавецтве ЛитВек у электронным варыянце выйшлі дзве кнігі: "Прыгоды Мармулка" і "Вайсковае евангелле".